แบบสอนอ่านใหม่ เล่ม ๒

ของ

เจ้าพระยาธรรมศักดิมนตรี

สำหรับชั้นประถมปีที่ ๓

จัดพิมพ์เป็นบรรณาการในงานพระราชทานเพลิงศพ

นายครรชิต เทพหัสดิน ณ อยุธยา

495.91842
ธ 359 บค
ค.1

ณ เมรุวัดธาตุทอง

๑๙ มกราคม ๒๕๑๙

ธรรมศักดิ์มนตรี เจ้าพระยา (สนิน เทพทัสสิน ณ อยุธยา)

2419 - 2486.

แบบสอนอ่านใหม่

หอสมุดแห่งชาติ
28 ธ.ค. 2533
กรมศิลปากร
แผนแห่งชาติ
ชัย จังหวัดบุรีรัมย์

สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ส่งกระเช้าดอกไม้ไป
พระราชทาน นายครรชิต เทพหัสดิน ณ อยุธยา
ขณะป่วยอยู่ที่โรงพยาบาล จุฬาลงกรณ์

เลขห้อง บร

เลขหมู่ 495.91842
ช 359 บค
ล.2

เลขทะเบียน นททบ ๔๗๗๙ บร

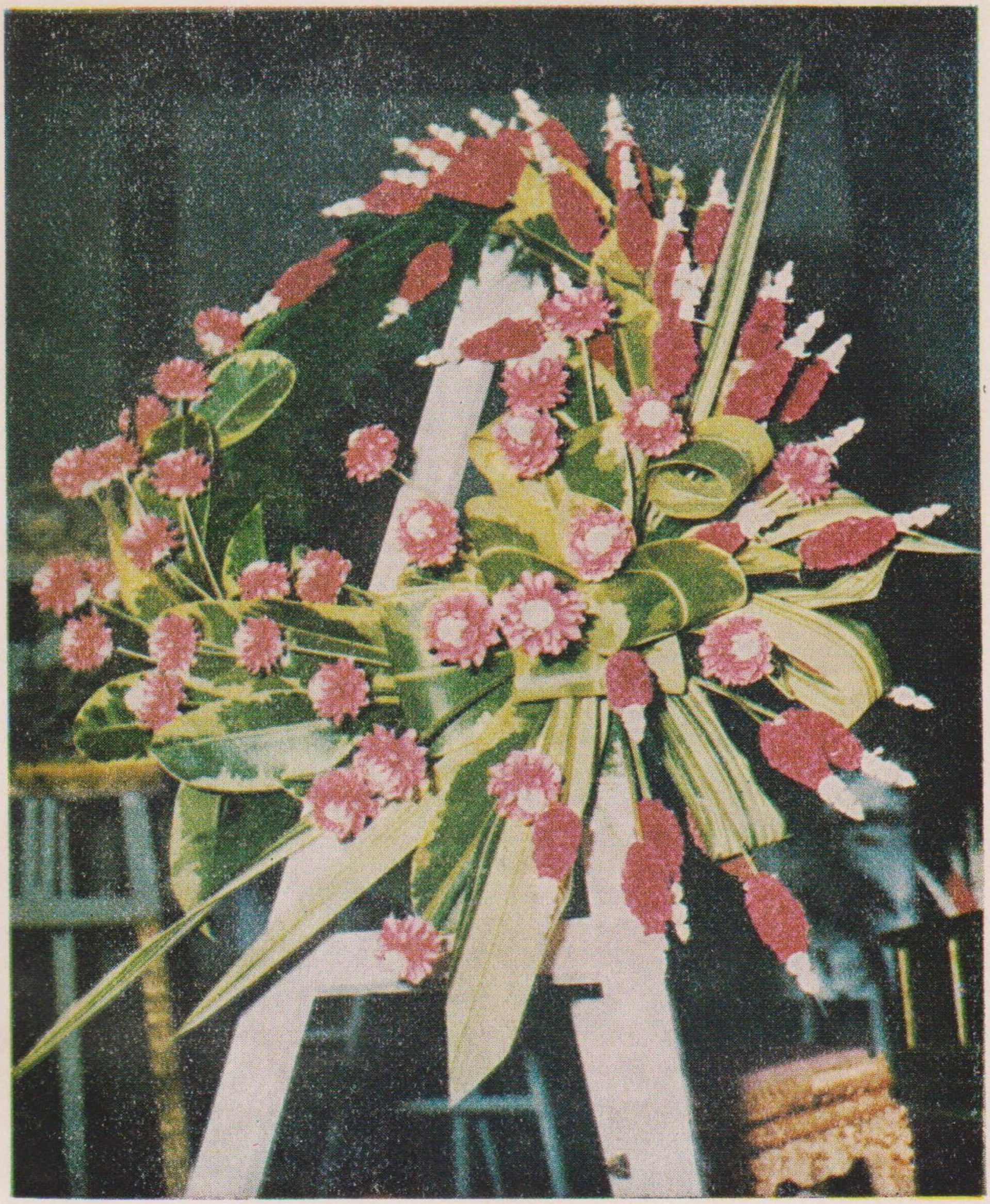

สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพวงมาลา

ตั้งหน้าศพ นายครรชิต เทพหัสดิน ณ อยุธยา

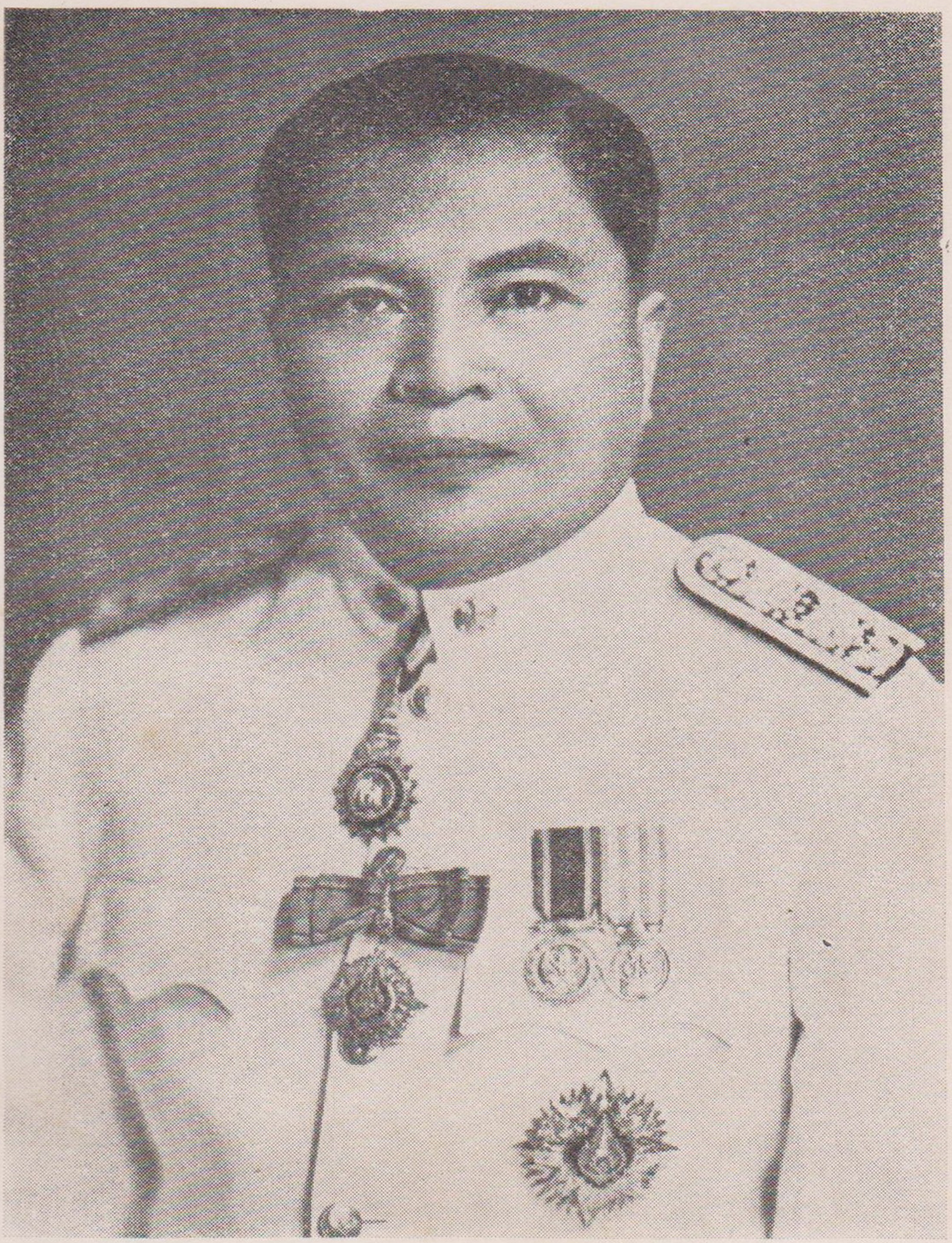

นายครรชิต เทพหัสดิน ณ อยุธยา

ชาตะ พ.ศ. ๒๔๔๙

มตะ พ.ศ. ๒๕๑๐

ประวัติ

นายครรชิต เทพหัสดิน ณ อยุธยา เป็นบุตรคนที่สาม ของ เจ้าพระยาธรรมศักดิมนตรี และ ท่านผู้หญิง ถวิล ธรรมศักดิมนตรี (สกุลเดิม สาลักษณ์) เกิดเมื่อวันศุกร์ ที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๔๙ มีพี่ น้อง คือ

นายกำธร เทพหัสดิน ณ อยุธยา (ถึงแก่กรรม)

นางสาวไฉไล เทพหัสดิน ณ อยุธยา

นางเสนาะจิตร สุวรรณโพธิ์ศรี

นางสาวสุธรรมมา เทพหัสดิน ณ อยุธยา

นางปรียา ฉิมโฉม

นางธารี ยุกตเสวีวิวัฒน

นางเรวดี ทับทิมทอง

นางสาวปฤถา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (ถึงแก่กรรม)

นางศรียา มาลากุล ณ อยุธยา

น.ท. ชาลี เทพหัสดิน ณ อยุธยา ร.น.

นางกัณหา โชติกเสถียร

นางยาหยี สาวนายน

นายบรรลือ เทพหัสดิน ณ อยุธยา

นายไกวัลย์ เทพหัสดิน ณ อยุธยา

นางมธรส พุทธรักษ์

นางอุษา เทพหัสดิน ณ อยุธยา

นายนฤนาท เทพหัสดิน ณ อยุธยา (ถึงแก่กรรม)

นายกังวาล เทพหัสดิน ณ อยุธยา

นายกังสดาล เทพหัสดิน ณ อยุธยา

เมื่อเยาว์วัย นายครรชิต เทพหัสดิน ณ อยุธยา ได้รับการศึกษาในโรงเรียนราชินี ซึ่งมี ม.จ. หญิงพิจิตรจิราภา ทรงเป็นอาจารย์ใหญ่ในเวลานั้น ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘ ได้ย้ายไปศึกษาในโรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์ เป็นเวลา ๓ ปี เมื่ออายุ ๑๒ ปี ท่านบิดาได้นำขึ้นถวายตัวเป็นมหาดเล็กในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและได้เข้ารับการศึกษาในโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย สอบไล่ได้ชั้นมัธยมบริบูรณ์แล้ว ท่านบิดาจึงได้ส่งไปศึกษาต่อ ณ ประเทศเบลเยี่ยม ได้เข้าศึกษาในโรงเรียน INSTITUT-VAN-

HERK จังหวัด LIEGE ประเทศเบลเยี่ยม สอบไล่ได้จบหลักสูตรของโรงเรียนINSTITUT-VANHERK(เตรียมอุดม) แล้วจึงได้เข้าศึกษามหาวิทยาลัย แห่ง LIEGE ประเทศเบลเยี่ยม ได้รับปริญญา LICENCIÉ EN SCIENCE COMMERCIALE "พาณิชยศาสตร์บัณฑิต" ภายหลังได้รับปริญญาแล้วได้ไปฝึกงานธนาคาร ณ ธนาคาร SWISS BANK CORPORATION ในกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ในแผนกต่างๆ เป็นเวลา ๑ ปี และได้รับ CERTIFICATE ไว้เป็นสำคัญว่ามีความรู้พิเศษ ในวิชาการธนาคาร และการบัญชี

เมื่อแรกไปศึกษาประเทศเบลเยี่ยมนั้น นายครรชิตได้อยู่ในปกครองของอาจารย์ YANHERK โดยอาจารย์ควบคุมการใช้จ่ายให้ด้วย แต่เนื่องด้วยนายครรชิตเป็นผู้รู้จักประหยัดใช้สอยเป็นอย่างดี จึงขอต่อบิดามาว่าอยากจะรับเงินจากทางบ้านโดยตรง และสัญญาว่าจะไม่มีการสอบไล่ตกเลย หากสอบไล่ไม่สำเร็จในปีใดแล้วยอมกลับไปอยู่ในการควบคุมการใช้จ่ายของอาจารย์อย่างเดิม นายครรชิตเล่าเรียนโดยมิเคยสอบตก หรือขอเงินจากทางบ้านเพิ่มจาก

จำนวนประจำเลย และเมื่อข้ามไปฝึกงานธนาคารในกรุงลอนดอน ได้เงินเบี้ยเลี้ยงจากธนาคารก็ได้สะสมเงินเหลือจ่ายซื้อของฝากผู้มีพระคุณและพี่น้องเมื่อกลับบ้าน และยังเหลือเงินสดมาจ่ายเป็นค่าทำฟันทั้งปากให้แก่พี่เลี้ยงที่เลี้ยงดูมาแต่เล็กจนโตอีกด้วย

นายครรชิตได้กลับมาประเทศไทย และได้เข้ารับราชการในกรมสรรพากร กระทรวงการคลัง ใน พ.ศ. ๒๕๗๕ ในตำแหน่งผู้ตรวจการ ทำหน้าที่หัวหน้าแผนกภาษีธนาคาร

ใน พ.ศ. ๒๔๘๐ ได้ย้ายไปเป็นผู้ช่วยข้าหลวงตรวจการสรรพากร ภาค ๓ จังหวัดเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๔๘๒ เป็นผู้ช่วยข้าหลวงตรวจการ ภาค ๑ จังหวัดพระนคร

พ.ศ. ๒๔๘๔ เป็นข้าหลวงตรวจการสรรพากร ภาค๕ จังหวัดสงขลา

พ.ศ. ๒๔๘๗ เป็นหัวหน้ากองอากรสำรวจ กรมสรรพากร

พ.ศ. ๒๕๐๑ ดำรงตำแหน่งสารวัตรใหญ่ กรมสรรพากร และได้รับราชการในตำแหน่งนี้จนครบเกษียณอายุ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐

นายครรชิต เทพหัสดิน ณ อยุธยา ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นกรรมการธนาคารแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๕ และได้ดำรงตำแหน่งนี้อยู่จนถึงแก่กรรม รวมเวลา ๑๕ ปี

นายครรชิตเป็นผู้รักการธนาคาร แม้มิได้ทำงานธนาคาร สมดังตั้งใจ ก็ได้รับราชการในกรมสรรพากร กระทรวงการคลังอยู่อย่างมั่นคง โดยมิได้โยกย้ายไปทำงานอื่น ฉะนั้นเมื่อได้รับการแต่งตั้งให้เป็นกรรมการธนาคารแห่งประเทศไทย นายครรชิตจึงได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ และด้วยความซื่อสัตย์สุจริตเป็นอย่างยิ่ง

นายครรชิต เทพหัสดิน ณ อยุธยา ได้ทำการสมรสกับ น.ส. อิงอร รักตประจิต ธิดา พลโท พระยาศัลวิธานนิเทศ และคุณหญิงศัลวิธานนิเทศ (เลื่อม รักตประจิต) มีบุตรและธิดา คือ

นางสาวอัปสร เทพหัสดิน ณ อยุธยา (ถึงแก่กรรม)

นายศิวาวุธ เทพหัสดิน ณ อยุธยา

นายยุทธดนัย เทพหัสดิน ณ อยุธยา

ชีวิตในครอบครัวเป็นไปด้วยความราบรื่น ความเศร้าอย่างสุดซึ้งครั้งเดียว ก็คือการสูญเสียธิดาคนเดียว คือ อัปสร เทพหัสดิน ณ อยุธยา ผู้ได้รับทุนเล่าเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ ไปศึกษาต่อ ณ สหรัฐ ได้เข้าเรียนในมหาวิทยาลัยแห่งคาลิฟอร์เนีย ลอสแอนเจลิส U.C.L.A. ๒ ปี และได้ถึงแก่กรรมที่ วอชิงตัน ดี.ซี. เนื่องจากอุบัติเหตุ เมื่ออายุเพียง ๒๐ ปี ๖ เดือน อันเป็นเหตุทำให้สุขภาพของนายครรชิตเสื่อมลงแต่นั้นมา

นายครรชิต เทพหัสดิน ณ อยุธยา ป่วยเป็นโรคเส้นโลหิตที่หัวใจตีบ ได้เข้ารับการรักษาพยาบาลในโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘ เมื่อหายเป็นปกติแล้วได้ปฏิบัติหน้าที่ในราชการตามเดิม จนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘ ได้ล้มป่วยอีก และได้เข้ารับการรักษา ณ ตึกจงกลนี โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ในระหว่างที่รักษาตัวอยู่ในโรง

พยาบาล ความทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงพระมหากรุณาธิคุณ โปรดเกล้าฯ เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยม ณ ห้องพักรักษาตัว เนื่องในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมคุณท้าววนิดาพิจาริณี ยังความปีติปลาบปลื้ม และสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นเกล้าฯ ในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมครั้งนี้ ได้พระราชทานพรให้หายป่วยโดยเร็ว ซึ่งเป็นประดุจได้ทรงชุบชีวิตไว้อีกครั้ง นับแต่วันที่ได้รับพระราชทานพร อาการป่วยของนายครรชิตดีขึ้นเป็นลำดับ และกลับจากโรงพยาบาลได้ และต่อมาไม่นานก็ปฏิบัติหน้าที่ราชการได้ตามเดิม ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๐ นายครรชิตล้มป่วยอีกครั้งหนึ่ง และได้เข้ารับการรักษาตัวที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ความทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถอีก ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาอนุรักษ์ราชมณเฑียร นำกระเช้าดอกไม้มาพระราชทานเยี่ยมอาการ ยังความปลาบปลื้มและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นเกล้าฯ นายครรชิตมีอาการดีขึ้นเป็นลำดับ และได้กลับมาบ้านอีก เมื่อ

ต้นเดือนธันวาคม หลังจากที่ได้กลับมาบ้านแล้วมีอาการอ่อนเพลียกว่าครั้งก่อน ๆ จนถึงวันที่ ๒๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ อาการของหัวใจกำเริบอย่างฉับพลัน และได้ถึงแก่กรรมด้วยอาการอันสงบ ก่อนที่แพทย์จะมาถึง ศิริรวมอายุได้ ๖๐ ปี ๑๐ เดือน ๒๑ วัน.

เจ้าพระยาธรรมศักดิมนตรี

นางสาวไฉไล เทพหัสดิน ณ อยุธยา

นายกำธร เทพหัสดิน ณ อยุธยา

นางธารี ยุกตเสวีวิวัฒน นางปรียา ฉิมโฉม

นายครรชิต เทพหัสดิน ณ อยุธยา

ถ่ายเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๑

ความรักและความอาวรณ์

คุณครรชิต มีชื่อเรียกที่บ้านว่า "บุญอิน" แต่ทุกคนในบ้านนอกจากคุณพ่อ มักจะเรียกเพียงคำท้ายว่า "อิน" กันทั้งนั้น คุณแม่-คุณพี่ เรียกเธอว่า ตาอิน น้อง ๆ เรียกว่า พี่อิน และคนในบ้านก็เรียกว่า คุณอิน กันทั่วไป

ในฐานะที่เป็นลูกคนที่ ๓ ในจำนวนลูก ๒๐ คน ของคุณพ่อ พี่อินจึงมีน้องถึง ๑๗ คน ในจำนวนนี้ มีลูกสาวของคุณแม่ท่าน (ท่านผู้หญิงถวิล ธรรมศักดิ์มนตรี) เพียงคนเดียวเท่านั้นที่เป็นน้องแท้ ๆ ของพี่อิน แต่พวกเราอีก ๑๖ คน ไม่เคยมีใครรู้สึกเลยว่า พี่อินจะเคยคิดว่าน้องคนไหนเป็นลูกของแม่คนไหน โดยเฉพาะตัวน้องนี้ รู้สึกแต่ว่าได้รับความรักและเอ็นดูจากพี่อินอย่างมากเสมอมา จนไม่เคยสำนึกได้เลยว่า เราเป็นพี่น้องต่างแม่

แม้กับแม่ของน้องเอง พี่อินก็รักและเชื่อถือไม่ผิดกับพี่เลี้ยงผู้ซึ่งเกี่ยวดองเป็นญาติด้วย ซึ่งพี่อินรักและนับถือมากจนเรียกว่า "แม่" ทุกคำ ความสัมพันธ์ของพี่อินที่มีต่อพี่เลี้ยงกับแม่ของน้องจะผิดกันก็แต่ว่า พี่อินชอบเป็น

กันเองกับแม่ของน้องโดยไม่ต้องเกรงกลัวเลย เรื่องใดที่ไม่กล้าบอกหรือไม่กล้าทำกับพี่สัย พี่อินก็จะพูดจะบอกกับแม่ของน้องเสมอ ตัวอย่างเช่น สมัยที่ยังเป็นนักเรียนประจำที่โรงเรียนมหาดเล็กหลวง พอถึงเย็นวันที่จะต้องกลับโรงเรียนพี่อินก็จะรวบรวมเศษสตางค์ที่คุณแม่ท่านจ่ายให้เป็นเบี้ยเลี้ยงประจำสัปดาห์ ซึ่งพี่อินได้เก็บหอมรอมริบไว้ได้บ้าง อันเป็นนิสัยมัธยัสถ์ประจำตัวมาแต่เล็กคุ้มใหญ่แล้วก็ต้องการแลกให้เป็นเงินบาทเพื่อเอากลับไปโรงเรียนด้วย พี่อินก็มักจะมาที่เชี่ยนหมากของแม่ของน้อง พร้อมกับขอแลกเงินบาทจากเศษสตางค์ที่เธอมีอยู่ ในโอกาสเช่นนั้นตัวน้องนี่ก็จะเข้าข้างพี่อินเสมอ คือ ช่วยหยิบเงินบาทให้ไป ไม่ว่าเศษสตางค์ของพี่อินจะครบบาทหรือไม่ เป็นเช่นนี้เกือบทุกอาทิตย์เป็นนิจสิน ถ้าอาทิตย์ไหนขาดมากหน่อย เราก็แอบหัวเราะกันอย่างชื่นบาน แต่ไม่ให้แม่เห็นเหมือนกับเป็นพี่น้องร่วมท้องกันไม่มีผิด

ครั้นต่อมาพี่อินโตขึ้น คุณพ่อก็ส่งไปเมืองนอก เราก็ห่างกันไป ๕-๖ ปี แต่น้องก็จำได้ว่า ระหว่างเวลาเรียน

ตอนหลัง ๆ พี่อินมีความประพฤติดีมาก คุณพ่อเคยชมและได้มอบความไว้วางใจให้ โดยที่คุณพ่อได้ส่งเงินค่าใช้สอยทั้งปีให้ไปเปิดบัญชีธนาคารในนามพี่อินเอง และพี่อินก็ได้เบิกจ่ายเป็นรายเดือนโดยไม่เกินกำหนดที่คุณพ่ออนุญาตไว้เหมือนอย่างกับว่ามีผู้ควบคุมจนพี่อินเรียนจบกลับมาบ้านด้วยความชื่นชมของทุกคน เรื่องนี้เป็นอุปนิสัยที่ดีมากสมควรที่บุตร–ธิดาทั้งหลายจะพึงถือเอาเป็นเยี่ยงอย่างบ้าง

เมื่อเรียนจบแล้วพี่อินก็เข้ารับราชการ น้องก็เจริญวัยขึ้นตามกาลและเราก็สนิทสนมกัน เช่น พี่ชายและน้องสาวที่รักกันมาก ไม่ว่าเรื่องจริง–เล่น เราก็สนทนาปรึกษาหารือโต้ตอบกันด้วยความเบิกบาน แม้เมื่อพี่ชายมีอารมณ์รัก ไม่ว่าจริงหรือเล่น น้องนี้ก็มักจะได้รับความไว้วางใจให้เป็นที่ปรึกษา และในที่สุดเมื่อพี่อินมีความรักอย่างจริงใจต่อพี่อิง พี่อินก็เคยเล่าให้น้องฟังว่า พี่อิงน่ารักเพียงใดและพี่อินมีวิธีแสดงให้พี่อิงรู้ว่าเธอรักโดยวิธีใดบ้าง เช่น ร้องเพลงอันโดรเมดาให้ฟัง หรือท่องกาพย์กลอนพระราชนิพนธ์ที่ไพเราะแสดงบทรัก ณ ที่พักตากอากาศที่หัวหิน ฯลฯ เหล่านี้ ล้วนเป็นฝีมือของพี่อิน ที่น่ารักจริง ๆ เพราะ

พี่อินร้องเพลงได้เพราะและชอบท่องโคลงกลอนมาก ซึ่งผลที่ตามมาก็คือ ในที่สุดเราก็ได้ น.ส. อิงอร รักตประจิตมาเป็นศรีสะไภ้ที่พึงใจกันทั้งบ้าน

แม้เมื่อแต่งงานแยกบ้านไปแล้ว พี่อินก็ยังรักบ้านนางเลิ้ง และได้ไปมาอยู่ตลอดเวลา นอกเสียจากตอนที่ย้ายหน้าที่ราชการไปอยู่จังหวัดเชียงใหม่และสงขลาเท่านั้น ยิ่ง ๗--๘ ปีก่อนที่พี่อินจะจากเราไป พี่อินก็ยิ่งไปมาหาสู่บ้านนางเลิ้งโดยสม่ำเสมอยิ่งขึ้น เราก็มีโอกาสวิสาสะกันทั้งเรื่องเล็กเรื่องใหญ่ คือตั้งแต่เรื่องการเรียนและความประพฤติของลูกเต้า การวางแผนครอบครัวจนถึงร้องานราชการมีบ่อย ๆ ที่พี่อินเห็นว่า การที่จะให้ลูกชายของน้องช่วยบอกกล่าวหรือแนะนำลูกชายของพี่อินซึ่งมีอายุไร่เรี่ยกัน และเรียนอยู่ที่ประเทศอังกฤษด้วยกัน จะทำให้เกิดผลกว่าที่พ่อจะพูดกับลูกเอง เรื่องนี้น้องก็ถือว่า พี่อินรักน้องและลูกของน้องด้วยอย่างสนิทสนม และเด็กทั้งสองคนก็รักใคร่กลมเกลียวกันดีมาก

เรื่องการวางแผนครอบครัวนั้น พี่อินเข้าใจดีและเห็นความจำเป็นมาแต่ไหนแต่ไร และนอกจากจะถือปฏิบัติ

โดยตนเองแล้ว ยังได้แนะนำบรรดาน้องเขยต่างๆ ให้เข้าใจตามด้วย นับว่าเธอมีสายตายาว เห็นกาลไกล สมกับที่ได้เรียนวิชาเศรษฐศาสตร์มาอย่างดี

ฉะนั้น เมื่อจู่ๆ ก็มีโทรศัพท์จากบ้านถนนหลังสวนตอนเช้ามืดวันหนึ่งว่า พี่อินเสียๆ แล้ว เราจึงตกใจกันมาก เพราะแม้ว่าจะรู้กันอยู่ก่อนว่า พี่อินเคยล้มป่วยด้วยโรคหัวใจเมื่อครั้งที่เธอเสียลูกสาวสุดที่รัก ขณะที่เรียนอยู่ที่สหรัฐอเมริกาด้วยทุนเล่าเรียนของรัฐบาลแล้วเธอก็ไม่สู้จะแข็งแรงนัก แต่ด้วยการเยียวยาของนายแพทย์ ประกอบกับการดูแลอันดีเยี่ยมของภรรยา และประการสำคัญที่สุด การเป็นผู้รู้จักรักษาตัวของพี่อินเอง ทำให้พี่อินพ้นจากการรบกวนอันรุนแรงของโรคหัวใจที่มีอยู่ ไม่มีใครแม้แต่พี่อิงผู้อยู่เคียงข้างตลอดเวลาจะพึงนึกว่าพี่อินจะจากไปโดยกระทันหันไม่ทันรู้ตัวเช่นนี้ ด้วยการคอพับนิ่งแน่ไปในกลางดึก หลังจากที่ยังพูดกันอยู่ว่า เธอรู้สึกหายใจไม่สะดวกนัก แต่เธอก็บอกว่า คงไม่ใช่โรคหัวใจ แต่แล้วหัวใจของเธอก็วายลงด้วยความสงบ

ในเช้าตรู่วันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๑๐ ญาติพี่น้องที่ไปถึงบ้านถนนหลังสวน ก็ได้เห็นภาพเธอนอนหลับตาพริ้มเหมือนคนนอนหลับสนิทอย่างสบาย อาการนี้ไม่ผิดกับคุณพ่อของเราเลย ท่านดับจิตไปต่อหน้าผู้ห้อมล้อมเหมือนคนจะหลับ จนผู้ที่นวดอยู่ก็ไม่ทราบว่าท่านจากไปแล้ว พี่อินก็ได้รับมรดกนี้ไว้ด้วย ในความเห็นของน้องถือว่าแม้จะเป็นความเศร้าของผู้ที่ถูกจากไปแล้ว แต่ก็แสดงว่าผู้ที่จากไป ท่านได้ทำแต่กรรมดีไว้ ยามชีวิตจะดับก็เป็นไปโดยสงบ ไม่เจ็บปวด นับว่าเป็นบุญนัก เพียงแต่ว่าน้องนี้ไม่วายอาวรณ์.

ปรียา ฉิมโฉม

๑๓ ธ.ค. ๑๓

คำชี้แจง

ในโอกาสพระราชทานเพลิงศพคุณครรชิต เทพหัสดิน ณ อยุธยา นี้ พี่น้องปรารภจะจัดพิมพ์หนังสือที่เป็นประโยชน์แก่เด็กร่วมกับเจ้าภาพ เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่คุณครรชิต เทพหัสดิน ณ อยุธยา ผู้ล่วงลับไปแล้ว เหตุที่ปรารภจะพิมพ์หนังสือสำหรับเด็ก ก็เพราะคุณครรชิตเป็นผู้รักเด็ก ชอบเล่นกับเด็ก นอกจากจะรักลูกของเธอเองอย่างที่สุดแล้ว เธอยังมีน้ำใจรักใคร่เอ็นดูหลานทุกคนและเด็กทั่วไปที่ได้พบเห็นเสมอ เธอชอบอุ้มชู หยอกล้อ เล่นหัวด้วย จึงทำให้หลาน ๆ พากันติดใจคุณลุงไปตาม ๆ กัน อาการกริยาตลอดจนเสียงหัวเราะที่เธอแสดงต่อเด็ก ๆ นั้น เราพี่น้องสังเกตว่าช่างเรียนแบบเจ้าพระยาธรรมศักดิมนตรี ท่านบิดามาทีเดียว

ด้วยความประสงค์ที่จะพิมพ์หนังสือสำหรับเด็กดังกล่าว พี่น้องจึงตกลงใจพิมพ์หนังสือ “แบบสอนอ่านใหม่” ของเจ้าพระยาธรรมศักดิมนตรี เล่ม ๑ และเล่ม ๒ สำหรับชั้นประถมปีที่ ๒ และปีที่ ๓ ตามลำดับ ทั้งนี้ด้วยเหตุผล ๔ ประการ คือ

ประการแรก เพื่อสนองความปรารถนาดีของท่านเจ้าพระยาธรรมศักดิมนตรีที่จะอบรมนักเรียนให้ชอบการอ่านหนังสือตั้งแต่เด็กๆ เพื่อให้นักเรียนเติบโตขึ้นเป็นนักอ่าน นักอ่านเท่านั้นจะเป็นพหุสูตร

ประการที่สอง หนังสือแบบสอนอ่านใหม่นี้ แม้จะได้รับอนุญาตให้ใช้ในโรงเรียนเมื่อ ๓๕ ปีมาแล้ว แต่ก็ยังนับว่าทันสมัยและเป็นประโยชน์แก่เด็กสมัยนี้อยู่เป็นอันมาก กล่าวคือ ท่านผู้เขียนได้ผูกเป็นเรื่องที่น่าอ่าน แสดงถึงความสัมพันธ์ในครอบครัวระหว่างพ่อ แม่ พี่น้อง และเพื่อนฝูงในสังคมไทย มีเรื่องสัตว์ เรื่องพืช ในเมืองไทย เรื่องเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ เนื้อหาง่ายยากตามวัยของเด็กและมีตัวอย่างผู้มีชื่อเสียงในต่างประเทศที่นักเรียนควรรู้และเอาอย่าง ถ้อยคำก็ล้วนเป็นคำง่าย ๆ และประโยคสั้น ๆขนาดตัวอักษรก็ใหญ่พอเหมาะแก่สายตาเด็ก นักเรียนผู้อ่านหนังสือนี้จะได้ทั้งความเพลิดเพลิน ความรู้ตลอดจนทัศนคติที่จะประพฤติตนดีโดยไม่รู้ตัว ตอนท้ายของแต่ละบทมีกิจกรรมให้นักเรียนทดลองทำและให้คิด ซึ่งท่านเรียกว่า “เครื่องเล่น” บ้าง “คำทาย” บ้าง และที่ท่านคิดว่าหนังสือนี้จะขาดเสียมิได้ก็คือภาพประกอบ

ประการที่สาม แต่ละเล่มท่านผู้เขียนได้แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ตอนที่หนึ่ง มีน้ำใจ - เป็นนักวิทยาศาสตร์ คือ ให้เป็นคนอยู่ในอำนาจแห่งเหตุ ด้านหน้าของเนื้อเรื่องตอนนี้มีรูปธรรมจักร และมีข้อความว่า ธรรมทั้งหลายมีเหตุเป็นแดนเกิด บรรดาสัตว์โลก มนุษย์เท่านั้น - อยู่ในอำนาจแห่งเหตุ ให้เห็นติดตาติดใจเด็กผู้อ่านอยู่ทุกเล่ม ตอนที่สอง - เป็นนักกีฬา และตอนที่สาม - เป็นพลเมืองดี ท่านผู้เขียนเชื่อว่า คุณสมบัติทั้งสามประการนี้จะทำให้คนเป็นมนุษย์ที่ไว้ใจได้ ไม่ว่าเป็นนายหรือเป็นบ่าว เป็นเจ้าหรือเป็นข้า และ

ประการสุดท้ายที่พี่น้องจัดพิมพ์หนังสือนี้เพื่อจะช่วยเพิ่มจำนวนหนังสืออ่านที่ดีสำหรับเด็กระดับชั้นประถมต้นของเราให้มีจำนวนมากขึ้น แม้จะไม่เพียงพอแก่ความต้องการและปริมาณของเด็กก็ยังดี

เจ้าพระยาธรรมศักดิมนตรีเมื่อสำเร็จการศึกษาวิชาครูจากประเทศอังกฤษแล้ว ใน พ.ศ. ๒๔๔๑ ก็ได้รับราชการฉลองพระเดชพระคุณในกรมศึกษาธิการ กระทรวงธรรม-

การ มีหน้าที่สอนวิชาครูกับวิชาคำนวณในโรงเรียนฝึกหัดครู และเป็นพนักงานแต่งแบบเรียนประจำศาลาว่าการกรมศึกษาธิการ ครั้นกระทรวงธรรมการตั้งกรมแบบเรียนขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ ก็ได้รับแต่งตั้งเป็นปลัดกรม กรมแบบเรียน และใน พ.ศ. ๒๔๔๖ กระทรวงธรรมการได้รวมกรมราชบัณฑิตเข้าไว้ในกรมแบบเรียน เปลี่ยนชื่อเป็นกรมราชบัณฑิต ก็ได้เลื่อนตำแหน่งเป็นเจ้ากรมราชบัณฑิต และยังคงสอนในโรงเรียนฝึกหัดครูอยู่เป็นรายชั่วโมง จนพ.ศ. ๒๔๔๙ จึงได้ย้ายไปดำรงตำแหน่งเจ้ากรมตรวจ ปลัดทูลฉลอง และเสนาบดีตามลำดับ ตลอดเวลา ๙ ปีที่ทำงานเกี่ยวกับการเขียนแบบเรียนนี้ จากหลักฐานที่คัดจากกระทรวงศึกษาธิการเมื่อวันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ ปรากฏว่าท่านได้แต่งแบบเรียนต่อไปนี้

๑. แต่งนิติหลักสูตรประโยค ๑ ซึ่งเป็นประโยชน์สำหรับช่วยครูในการจัดโรงเรียน แบ่งวิชาสอนให้ได้ผลตามความประสงค์ของหลักสูตรที่เขียนขึ้น

๒. ถ่ายยุคลิดเป็นภาษาไทย ซึ่งได้เป็นต้นตำราในทางศัพท์ และวิธีของการคำนวณแขนงยืออเมตรีสืบมา

๓. แต่งพิชคณิตภาค ๑ และ ๒ ซึ่งใช้เป็นแบบเรียนสืบมา

๔. แต่งแปรกติกส์ยืออเมตรี เป็นเล่มแรกในหนังสือชุดนี้

๕. แต่งเลขเร็วเป็นเล่มแรก

๖. แต่งตรรกวิทยาเป็นเล่มแรก

๗. รวบรวมปาฐกถาแสดงวิธีสอนสำหรับโรงเรียนฝึกหัดครูตีพิมพ์เป็นตำราวิธีสอนสำหรับครูเป็นตำราเล่มแรกในวิชาคร

๘. ช่วยพระยาอนุกิจวิธูร เมื่อครั้งยังเป็นขุนอนุกิจวิธูร แต่งธรรมจริยาเล่ม ๑ และ ๒

๙. แต่งธรรมจริยาเล่ม ๔ และ ๕ เป็นแบบสอนอ่านให้ได้ประโยชน์ในทางรู้จักรับผิดชอบ

๑๐. ช่วยพระยาวิจิตรธรรมปริวัตร แต่งธรรมจริยาเล่ม ๖

๑๑. ช่วยพระยาเทพศาสตร์สถิตย์แต่งแบบสอนอ่านภูมิศาสตร์ เล่ม ๑ เล่ม ๒ กับวิชาน่ารู้ในเรื่องการเพาะปลูก

๑๒. แต่งแบบสอนอ่านเรื่องการสุขาภิบาลสำหรับบุคคลและครอบครัว

หลังจากที่ท่านดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงศึกษาธิการอยู่เป็นเวลา ๑๐ ปี ท่านก็ได้กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่ง เมื่อวันที่ ๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๙ และต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้วก็ได้รับพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งให้เป็นประธานรัฐสภาคนแรก เมื่อวันที่ ๒๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ และได้ถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งนี้เพื่อดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงธรรมการ ในวันที่ ๑ กันยายน พุทธศักราชเดียวกันจนถึง พ.ศ. ๒๔๗๖ จึงกราบถวายบังคมลาออกจากราชการ

เมื่อพ้นจากหน้าที่ราชการแล้วท่านก็ยังคงใช้เวลาจนถึงวาระสุดท้ายแห่งชีวิตให้เป็นประโยชน์ในการเขียนหนังสือทั้งร้อยแก้ว ร้อยกรอง แสดงความนึกคิดเกี่ยวกับหลักพุทธศาสนา เศรษฐกิจ และการดำเนินชีวิต เพื่อเผยแพร่แก่ประชาชนเป็นวิทยาทาน เช่น จัดพิมพ์ข้อควรรู้เป็นหนังสือฉบับจิ๋วอภินันทนาการแก่ผู้มาอวยพรในวันสงกรานต์ เขียนเรื่องหรือบทความให้แก่สถาบันการศึกษาหรือเอกชน

ที่มาขอไปตีพิมพ์โฆษณาเป็นจำนวนมากรายสุดที่จะนับได้ โดยเฉพาะร้อยกรอง ท่านได้รวบรวมเป็นเล่ม เรียกว่า โคลงกลอนครูเทพ เล่ม ๑ และเล่ม ๒ ซึ่งจนบัดนี้มีผู้สนใจขอไปพิมพ์เป็นวิทยาทานอยู่เนืองๆ ในโคลงกลอนครูเทพนี้ เพลงกราวกีฬาซึ่งท่านแต่งให้แก่โรงเรียนพลศึกษากลาง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘ ได้รับเกียรติเป็นเพลงของนักกีฬาไทย ในระยะนี้เองท่านได้แต่งแบบสอนอ่านภาษาไทยสำหรับเด็กขึ้น ๒ เล่ม ให้ชื่อว่า แบบเรียนใหม่ เล่ม ๑ และได้มอบให้บุตรีคนหนึ่งซึ่งเป็นครูอยู่ในโรงเรียนสตรีจุลนาคนำไปทดลองสอนนักเรียนเริ่มอ่าน ก็ปรากฏว่าได้ผลดี ช่วยให้นักเรียนอ่านได้ออกเร็วขึ้น ท่านจึงได้ขออนุญาตต่อกรมตำรากระทรวงศึกษาธิการ พิมพ์ใช้เป็นแบบเรียนในโรงเรียน ได้รับอนุญาตเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘ หนังสือแบบเรียนใหม่นี้โรงเรียนสตรีจุลนาคยังคงใช้อยู่จนปัจจุบันนี้ และยังมีโรงเรียนอื่นนำไปใช้ด้วย เพราะปรากฏว่านักเรียนอ่านออกเขียนได้เร็วมาก

นอกจากหนังสือ แบบเรียนใหม่ แล้ว ท่านยังแต่งหนังสือ แบบสอนอ่านใหม่ ขึ้นอีก ๗ เล่ม เล่ม ๑ สำหรับ

ชั้นประถมปีที่ ๒ เล่ม ๒ สำหรับชั้นประถมปีที่ ๓ เล่ม ๓ สำหรับชั้นประถมปีที่ ๔ เล่ม ๔ สำหรับชั้นประถมปีที่ ๕ (ในสมัยนั้นมีชั้นประถมปีที่ ๕ เรียนวิชาชีพ) ส่วนเล่ม ๖ และเล่ม ๗ นั้น สำหรับชั้นมัธยม โดยมุ่งหมายว่านักเรียนนอกจากจะมี แบบเรียน แล้ว ยังควรมี แบบสอนอ่าน ที่จะอบรมนักเรียนให้ชอบการอ่านตั้งแต่เล็ก ๆ ความคิดของท่านนี้ตรงกับแนวความคิดของนักการศึกษาปัจจุบัน ที่จัดทำหนังสือ ประกอบการอ่าน หรือ อ่านประกอบ (สุดแต่จะเรียก) ตรงกับภาษาอังกฤษว่า SUPPLYMENTARY BOOKS ซึ่งมีอยู่ดาษดื่นในประเทศที่จัดการศึกษาดีแล้ว

หนังสือแบบสอนอ่านใหม่ชุดนี้มีลักษณะเหมือนและแตกต่างกับหนังสือธรรมจริยาเล่ม ๔ และ ๕ ซึ่งท่านแต่งเมื่อยังรับราชการอยู่ อย่างไรบ้าง น่าจะลองพิจารณาดู หนังสือธรรมจริยา ประกอบด้วยหลักธรรมะซึ่งจะให้เด็กเกิดความรับผิดชอบ และสอดแทรกด้วยคำประพันธ์ที่ดี ๆ ของโบราณทั้งไทยและเทศ ซึ่งนอกจากจะไม่ให้ผู้อ่านเบื่อแล้ว ยังช่วยให้มีนิสัยละเอียดอ่อน จดจำคำประพันธ์

อันไพเราะนั้นได้ อันจะเป็นปัจจัยให้เป็นผู้รักการประพันธ์ในอนาคตอีกด้วย

ส่วนหนังสือแบบสอนอ่านใหม่ซึ่งแต่งในสมัย ๒๔ ปีต่อมานั้น มีคำประพันธ์เช่นเดียวกับหนังสือธรรมจริยาและมีเพลงอีกด้วย สำหรับเด็กเล็ก ๆ ก็มีการแสดงท่าประกอบด้วย ส่วนความรู้นั้นไม่มีเฉพาะหลักธรรมะล้วน ๆ เช่นหนังสือธรรมจริยาเท่านั้น แต่ท่านได้รวบรวมความรู้ต่างๆ มารวมไว้ในเล่มเดียวกันโดยแบ่งเป็น ๓ ตอน ซึ่งท่านเขียนไว้ในคำนำแต่ละเล่มว่า "มิได้ปรารถนาจะบรรลุวิชาสารพัดอย่าง แต่เพื่อให้มหาชนมีความรู้รอบตัวที่ทุกคนควรรู้ และจะเตรียมเด็กให้มีคุณธรรม ๓ ประการ คือ มีน้ำใจเป็นนักวิทยาศาสตร์-เป็นนักกีฬาและเป็นพลเมืองดี" ซึ่งถ้าเด็กมีพื้นฐานแห่งการศึกษาดังกล่าวนี้แล้ว อนาคตของเขาก็จะมีแสงสว่างแห่งความดี

หากมีญาณวิถีใดที่ท่านเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีและคุณครรชิต เทพหัสดิน ณ อยุธยา จะหยั่งทราบได้ว่า ได้มีการจัดพิมพ์หนังสือ แบบสอนอ่านใหม่เล่ม ๑ และเล่ม ๒

ขึ้นในครั้งนี้ เพื่อเป็นบรรณาการแด่ท่านที่กรุณามาในงานพระราชทานเพลิงศพคุณครรชิต เทพหัสดิน ณ อยุธยา ในวันนี้ รวมทั้งจะได้มอบให้แก่โรงเรียนระดับประถมทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค เพื่อใช้ประกอบการศึกษาด้วย จำนวนหนึ่งท่านทั้งสองคงจะโสมนัสและอนุโมทนาด้วย

อนึ่ง หากเกิดประโยชน์อันใดเนื่องจากการจัดพิมพ์หนังสือแบบสอนอ่านใหม่ เล่ม ๑ และเล่ม ๒ นี้ ขออานิสงส์อันเกิดจากประโยชน์นั้น จงดลบันดาลให้ คุณครรชิต เทพหัสดิน ณ อยุธยา ประสบความสุขเกษมสำราญตามควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพนั้น เทอญ.

เสนาะจิต สุวรรณโพธิศรี

๑๘ มกราคม ๒๕๑๔

แบบสอนอ่านใหม่ เล่ม๒

ของ

เจ้าพระยาธรรมศักดิมนตรี

สำหรับชั้นประถมปีที่ ๓

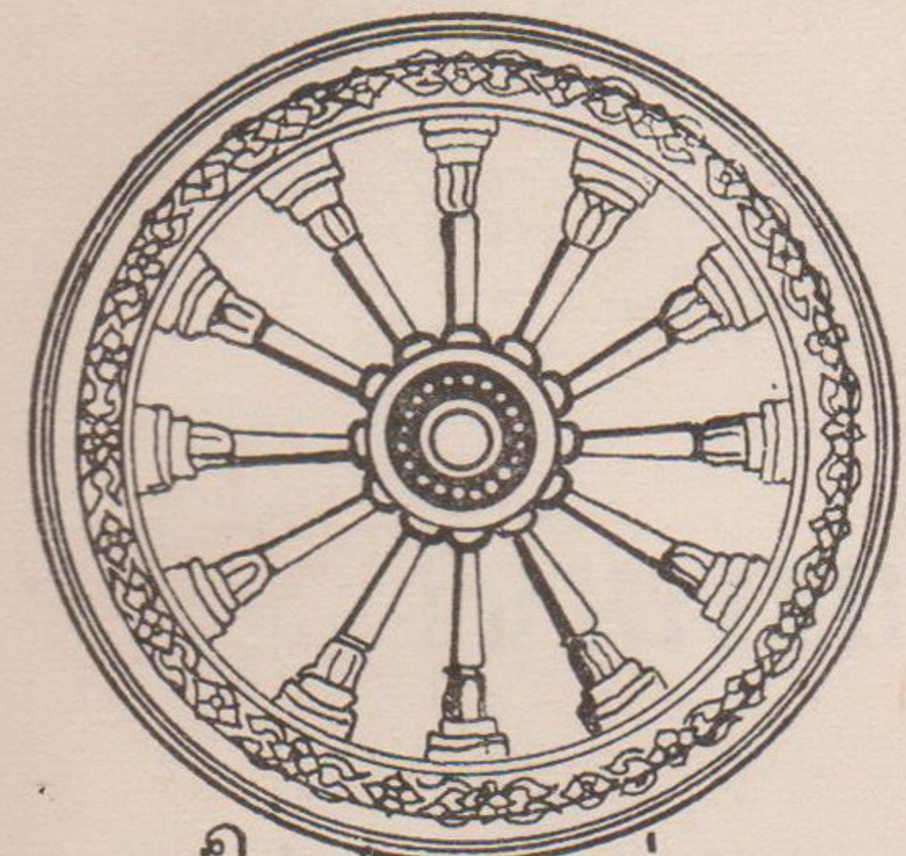

อยู่ในอำนาจแห่งเหตุ

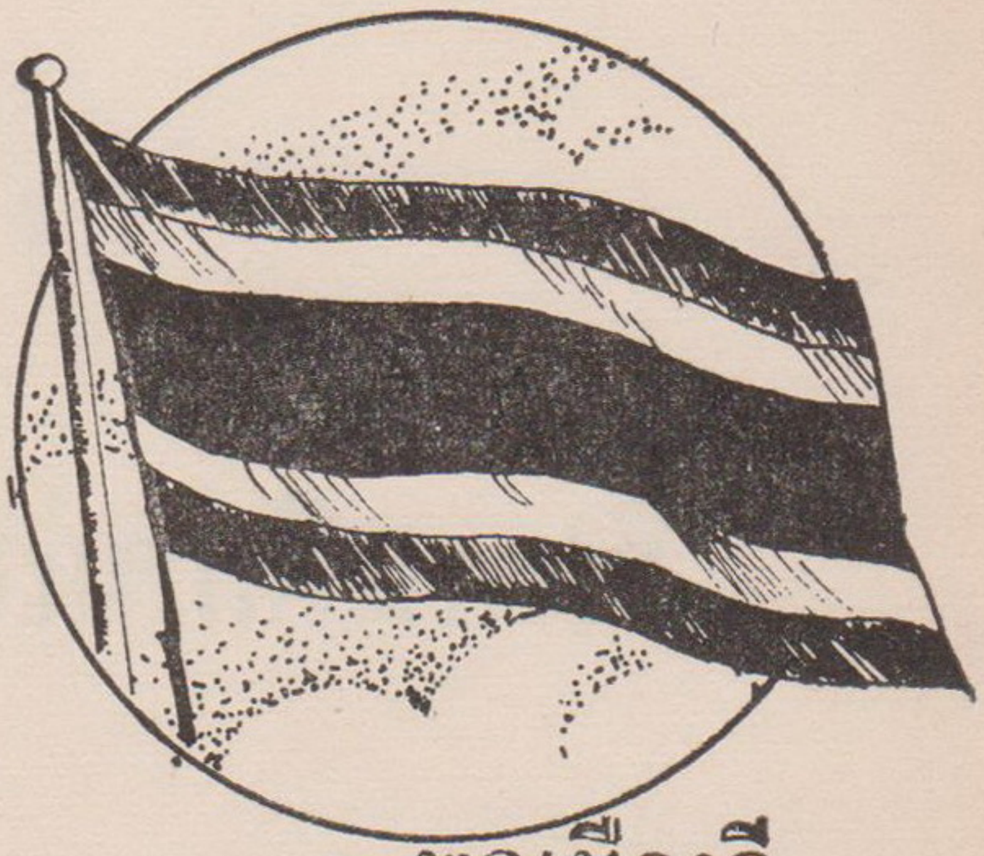

พลเมืองดี

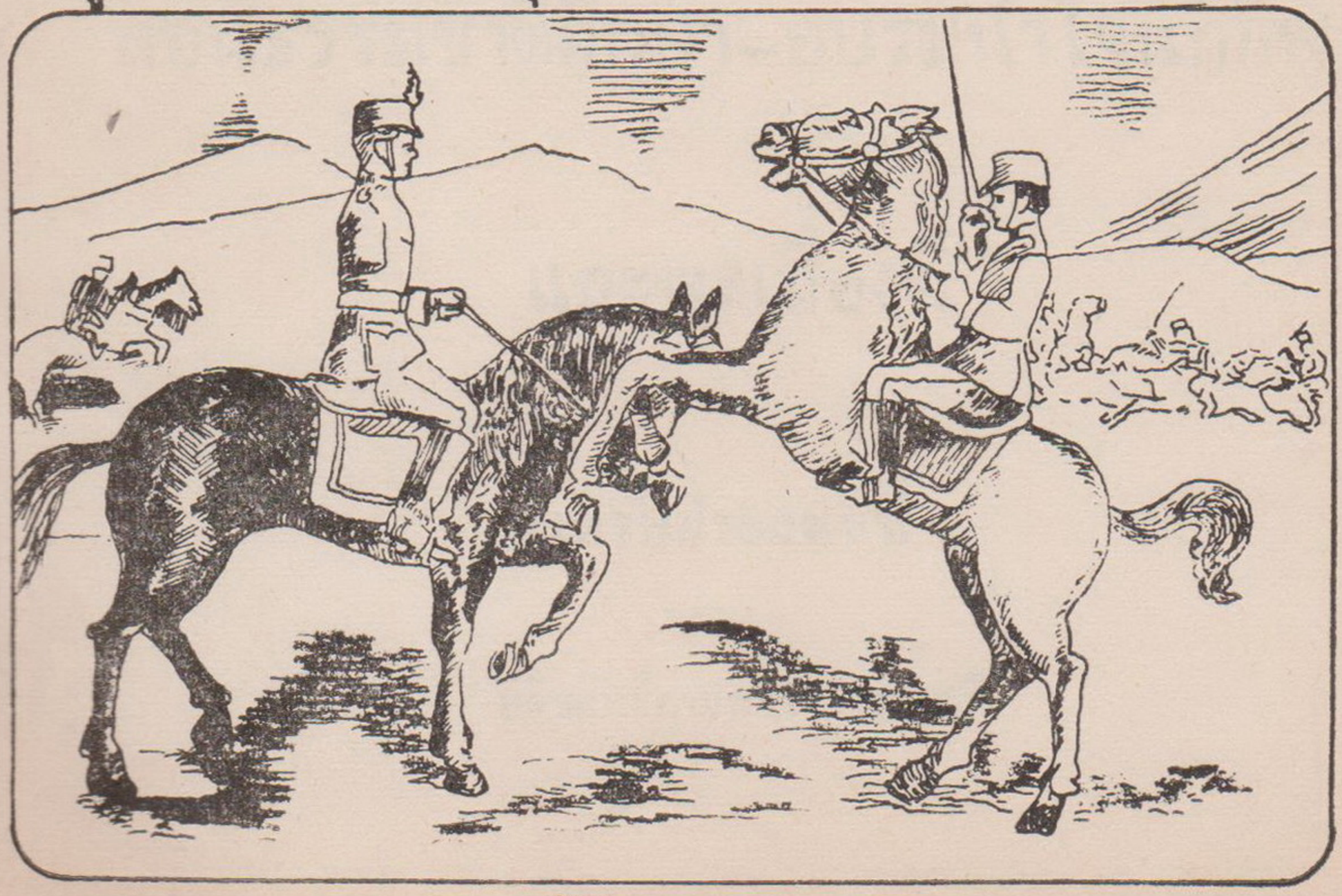

น้ำใจนักกีฬา

ปกอ่อน

เล่มละ ๑๔ สตางค์

แบบสอนอ่านใหม่ เล่ม ๒

ของ

เจ้าพระยาธรรมศักดิมนตรี

สอนธรรมชาติศึกษา–อบรมน้ำใจนักกีฬา

และพลเมืองดี

สำหรับประถมปีที่ ๓

มีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

(สำเนา)

ใบอนุญาตให้ใช้แบบเรียน

ฉะบับที่ ๑๔/๙๖๘

วันที่ ๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๙

หนังสือแบบสอนอ่านใหม่ เล่ม ๑ ของเจ้าพระยา ธรรมศักดิมนตรี พิมพ์ครั้งที่หนึ่ง จำนวน ห้าหมื่น ฉะบับ ใน พ.ศ. ๒๔๗๙ เจ้าหน้าที่ได้ตรวจแล้ว อนุญาตให้ใช้ในโรงเรียนได้

(ลงนาม) สินธุสงครามชัย
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ

(ใช้ได้เฉพาะในการพิมพ์คราวนี้เท่านั้น และห้ามไม่ให้นำใบอนุญาตนี้ไปพิมพ์ในหนังสือเรื่องอื่นที่มิได้รับอนุญาตเป็นอันขาด)

หมายเหตุของผู้จัดพิมพ์

การตีพิมพ์ใบอนุญาตฉบับนี้ลงด้วย ก็เพื่อแสดงให้เห็นว่า หนังสือสอนอ่านใหม่เล่มนี้เคยได้รับอนุญาตให้ใช้เป็นแบบเรียนได้ครั้งหนึ่ง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๙

วิธีใช้

๑. แบบสอนอ่านนี้ เลือกใช้สำหรับให้คัดลายมือและเขียนตามบอกด้วยเสมอไป เลือกที่เหมาะ และยาวสั้นพอควรแก่เวลา

๒. การจำตัวสะกดเป็นการเรียนทางตา คือดูภาพแห่งคำให้ติดตา ไม่ใช่เรียนทางหู ที่ให้ท่องตัวสะกดโดยตาไม่ได้ดูนั้นมีประโยชน์น้อย การคัด นอกจากเป็นการหัดลายมือ จึงเป็นการหัดให้จำตัวสะกดติดตาด้วย ก่อนลงมือเขียนตามบอก ควรให้มีเวลาดูตัวสะกดในเรื่องที่จะเขียนสัก ๕ นาที ครูช่วยเตือนให้สังเกตด้วย เวลาให้ดูนี้แหละเป็นเวลา สอน เวลาเขียนนั้นเป็นเวลา สอบ ดังวิธีที่ใช้มาแล้วในแบบเรียนใหม่ เล่ม ๑ สำหรับประถม ๑

๓. คำทาย หรือเครื่องเล่น เครื่องจำ เครื่องสังเกต ที่มีท้ายบทมีประโยชน์ทางสอบ ครูควรใช้ให้เต็มที่ เครื่องเล่นก็ช่วยให้เล่นสำเร็จทุกอย่างไป ในเวลาอ่าน ครูย่อมซักถามและอธิบาย ช่วยความเข้าใจของนักเรียนอยู่แล้วด้วย เพราะเวลานั้นเป็นเวลาสอน

๔. ในปีหนึ่ง ควรได้อ่านจบเล่ม กับทวนต้นจนจบด้วยอีกหนหนึ่ง ถ้ามีเวลา

๕. เวลาอ่าน ให้อ่านถูกวรรคตอน เวลาคัด เขียน ก็กวดขันเรื่องวรรคตอน จะได้เป็นการสอนรูปประโยคไปด้วย เมื่อเรียนไวยากรณ์ในแบบเรียนใหม่ เล่ม ๒ ก็จะเข้าใจได้ง่าย การตั้งต้นให้ถูกและรอบคอบไปเสียแต่ต้นเช่นนี้ เป็นการสมควรนัก

คำนำ

นักเรียน ต้องเป็นนักอ่าน นักอ่านเท่านั้นที่จะเป็นพหูสูตรได้ นอกจากแบบเรียน จึงต้องมี **แบบสอนอ่าน** ที่อบรมไว้ให้นักเรียนชอบการอ่านไปแต่เล็ก ๆ

แบบสอนอ่านมักทำเป็นชุด ๆ เช่น ชุดจรรยา ชุดประวัติศาสตร์ ชุดภูมิศาสตร์ ชุดกวีนิพนธ์ ชุดเบ็ดเตล็ด ฯลฯ ชุดหนึ่ง ๆ ก็มีหลายเล่ม สำหรับให้อ่านชั้นละเล่ม

แบบเรียนใหม่จะต้องมีแบบสอนอ่านประกอบด้วยชุดหนึ่ง ข้าพเจ้าจึงคิดทำขึ้น เพื่อให้เหมาะแก่มหาชนใช้คือ ให้ได้ความรู้รอบตัวที่ทุกคนต้องรู้ และราคาย่อมเยาว์ ตามแนวความประสงค์ของแบบเรียนใหม่นั้น ให้ชื่อว่า

แบบสอนอ่านใหม่

ข้าพเจ้าเชื่อว่า การอบรมพลเมือง ควรเป็นไปในทางอบรมให้มีน้ำใจเป็น **นักวิทยาศาสตร์** เป็น **นักกีฬา** และเป็น **พลเมืองดี** ประการต้นจะให้คนอยู่ในอำนาจแห่งเหตุประการที่ ๒ ที่ ๓ จะให้คนเป็นมนุษย์ที่ไว้ใจได้ ถ้าใคร

ประกอบด้วยคุณธรรมทั้ง ๓ ประการนี้แล้ว ผู้นั้นจะเป็นนายหรือบ่าว เป็นเจ้าหรือเป็นข้า ก็ควรใช้ได้ทั้งนั้น

ข้าพเจ้าปรงแบบสอนอ่านชุดนี้ขึ้นด้วยความมุ่งหมายเช่นว่านั้น และให้ทั้งชุดมี ๗ เล่ม สำหรับอ่านแต่ชั้นประถม ๒ ถึงประถม ๖ กับต่อยอดอีก ๒ เล่ม สำหรับผู้จบประถม ๔ แล้ว ขึ้นเรียนมัธยม จะได้มีอ่านจนจบมัธยมต้น คือมัธยม ๔

หนังสือนี้ไม่ปรารถนาจะบรรจุวิชาสารพัดอย่างต้องการแต่จะปฏิบัติความมุ่งหมายดังกล่าวแล้วเท่านั้น แต่ถ้าหนังสือนี้ให้ผลสมความมุ่งหมาย หนังสือนี้ก็ย่อมจะเตรียมเด็กไว้เป็นอย่างดี เพื่อเป็นพลเมืองในอนาคตของสยาม

ธรรมศักดิมนตรี

วันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๘

บัญชีเรื่อง

โลก	หน้า
พระอาทิตย์ส่องโลก	๑
พระอาทิตย์อบอ่นโลก	๔
มนุษย์ สัตว์ และพืช ต้องการแสงแดด	๗
อากาศ	๙
น้ำในอากาศ	๑๑
ผงในอากาศ	๑๓
พระจันทร์	๑๖
ดาว	๑๙
ดิน	๒๑
ชนิดของดิน	๒๑
น้ำเซาะหินให้เป็นดิน	๒๒
ลมช่วยทำหินให้เป็นดิน	๒๖
พืชและสัตว์ช่วยทำดิน	๒๙
หินเกิดแต่อะไร ?	๓๑
ดินกลายเป็นหิน	๓๒
แม่น้ำเกิดอย่างไร ?	๓๔
ลำธาร	๓๕
แม่น้ำ	๓๗

สัตว์	หน้า
กระรอก	๔๐
กระรอกกับกระแต	๔๒
เม่น	๔๔
กระต่าย	๔๗
แมลง	๕๑
พืช	
สวนในเรือน	๕๖
พืชที่เป็นอาหาร	๕๘
คลังอาหารของต้นไม้	๖๐
กีฬา	
มอญซ่อนผ้า	๖๕
ฟุตบอล	๖๘
แฟร์เพล	๗๒
พลเมืองดี	
การตอบแทน	๗๕
การสมาคม	๗๙
หน้าที่เจ้าบ้านลูกบ้าน	๘๓
เพลงท่า	๘๗

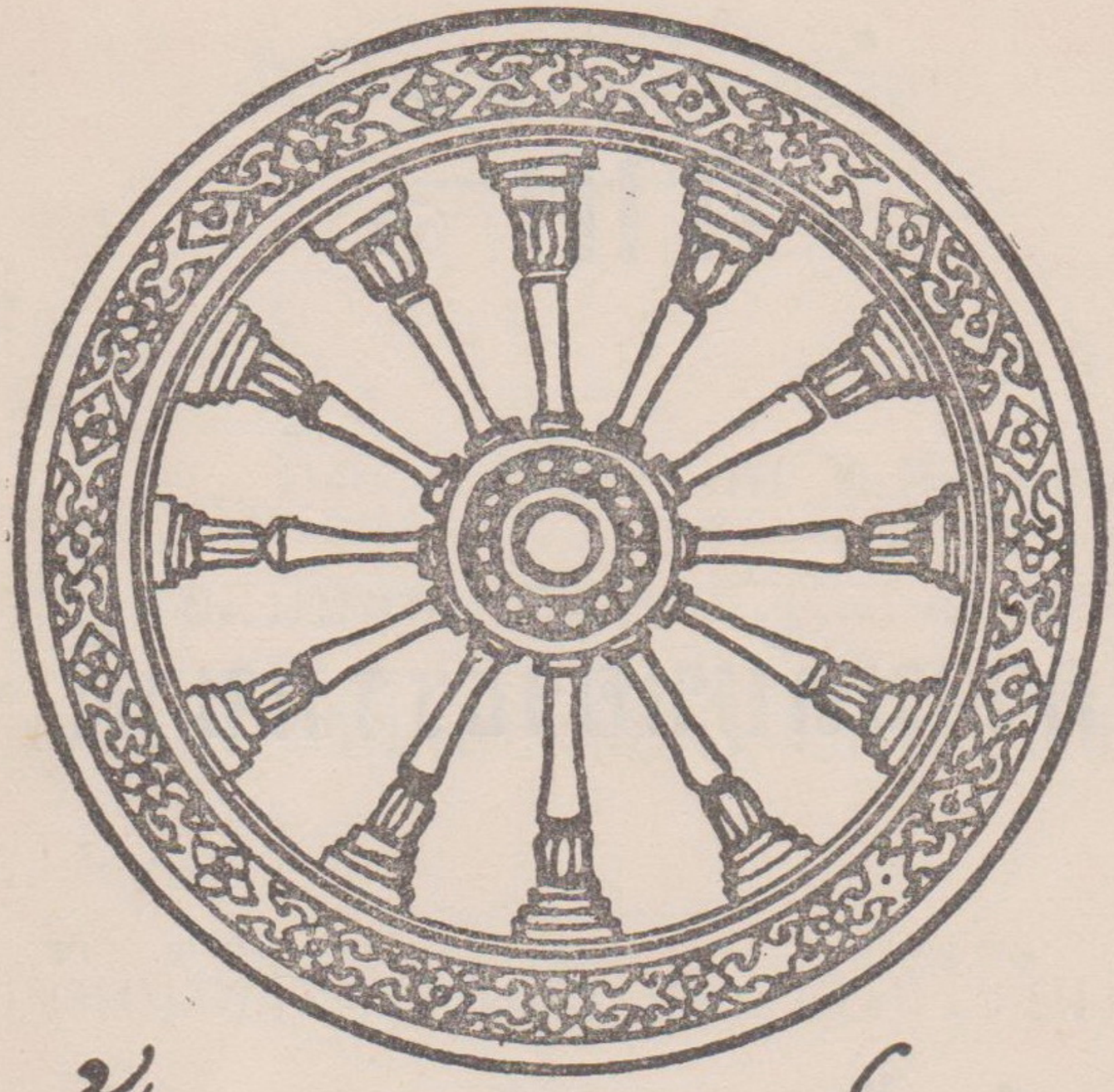

ธรรมทั้งหลายมีเหตุเป็นแดนเกิด
บรรดาสัตว์โลก
มนุษย์เท่านั้นอยู่ในอำนาจแห่งเหตุ

ภาค ๑

ความลับของธรรมชาติ

เป็นเบื้องต้นแห่งวิทยาศาสตร์

ซึ่งจะอบรมให้อยู่ในอำนาจแห่งเหตุ

โลก

พระอาทิตย์ส่องโลก

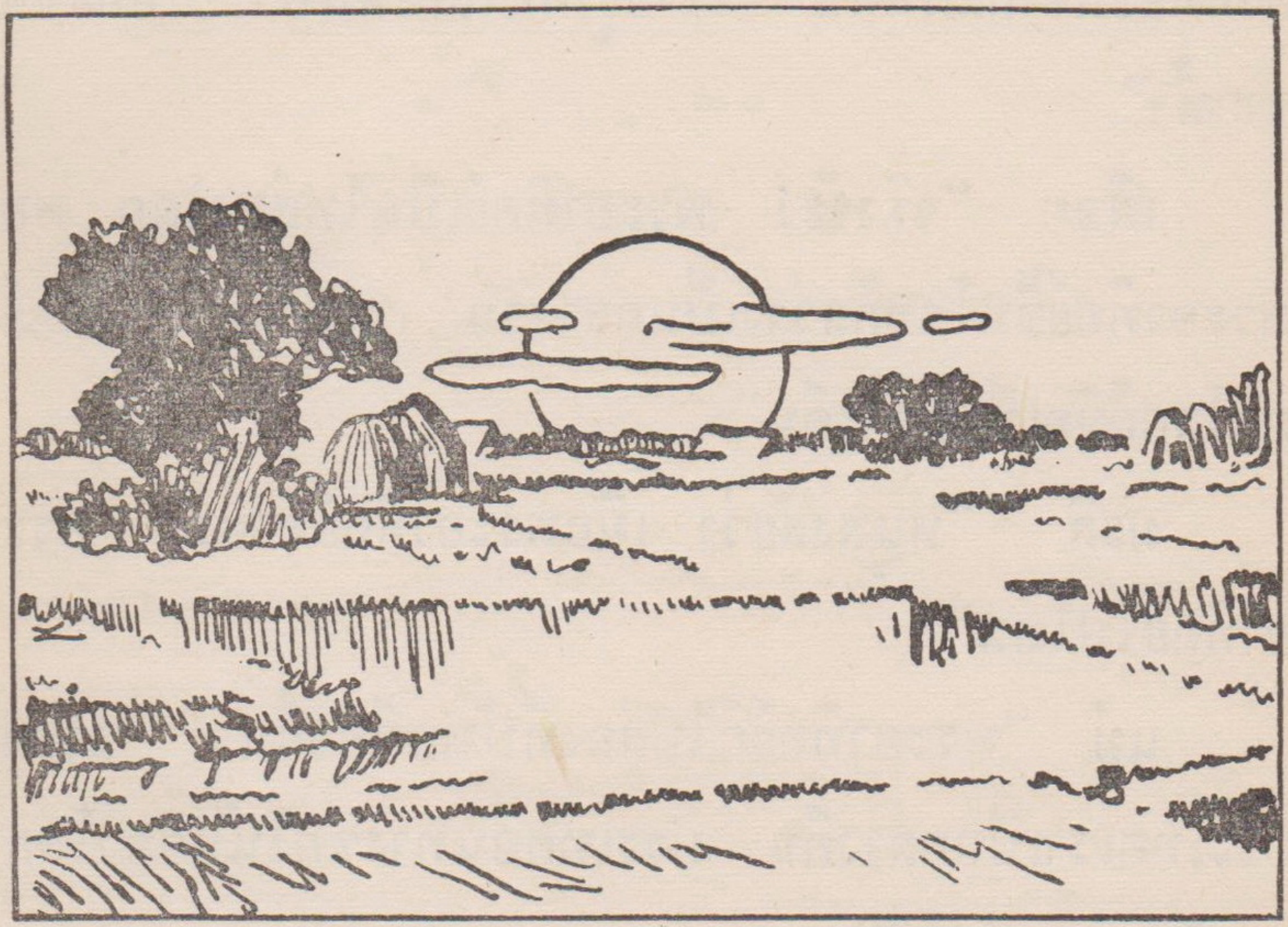

เด็กดีนอนหัวค่ำและตื่นแต่เช้า แดงกับน้องๆของ
เขาตื่นแต่เช้า ชอบดูพระอาทิตย์ขึ้น เวลาอยู่บ้านเขาเห็น
พระอาทิตย์โผล่จากยอดไม้ เมื่อเขาออกไปท้องนา เขาเห็น

พระอาทิตย์โผล่ขึ้นจากแผ่นดิน และพ่อเล่าว่า เมื่ออยู่ที่ทะเล แลเห็นพระอาทิตย์โผล่จากน้ำ

"พระอาทิตย์อยู่ใต้ดินหรือในน้ำแน่?" มะลิถาม

แม่บอก "พระอาทิตย์เป็นไฟดวงใหญ่ ลอยอยู่ในอากาศ พระอาทิตย์อยู่ไกลมาก เราอยู่บนบกก็เห็นพระอาทิตย์ขึ้นจากแผ่นดิน เราอยู่ที่ทะเลก็เห็นพระอาทิตย์ขึ้นจากน้ำ"

เผือก "จริงจ้ะ! พระอาทิตย์เป็นไฟส่องโลก พอพระอาทิตย์ขึ้นโลกก็สว่างเป็นกลางวัน พอค่ำพระอาทิตย์ตกโลกก็มืดเป็นกลางคืน"

มะลิ "หนูสงสัยว่า เมื่อพระอาทิตย์ตกแล้ว พระอาทิตย์ไปไหน"

แม่ "พระอาทิตย์ก็ไปส่องที่บ้านเมืองอื่น เวลาประเทศเราเป็นกลางคืน ประเทศอื่นทางซีกโน้นของโลกเขาเป็นกลางวันก็มี"

เผือก "แม่จ๋า! เมื่อวานนี้พระอาทิตย์สว่างมาก แต่วันนี้ทำไมมืดครึ้ม?"

แม่ "เพราะวันนี้ครึ้มฝน มีเมฆมาก เมฆมาบังดวง

อาทิตย์ เราอยู่ใต้เงาเมฆจึงไม่เห็นดวงอาทิตย์ และไม่มีแดด เมฆเหมือนร่มมากางบังอยู่บนหัวเรา”

แดง “ก็เหมือนเราเคยเล่นหนัง ตัวเราเป็นเมฆ ส่งเงาไปบังจอให้มืดเห็นเป็นตัวหนัง”

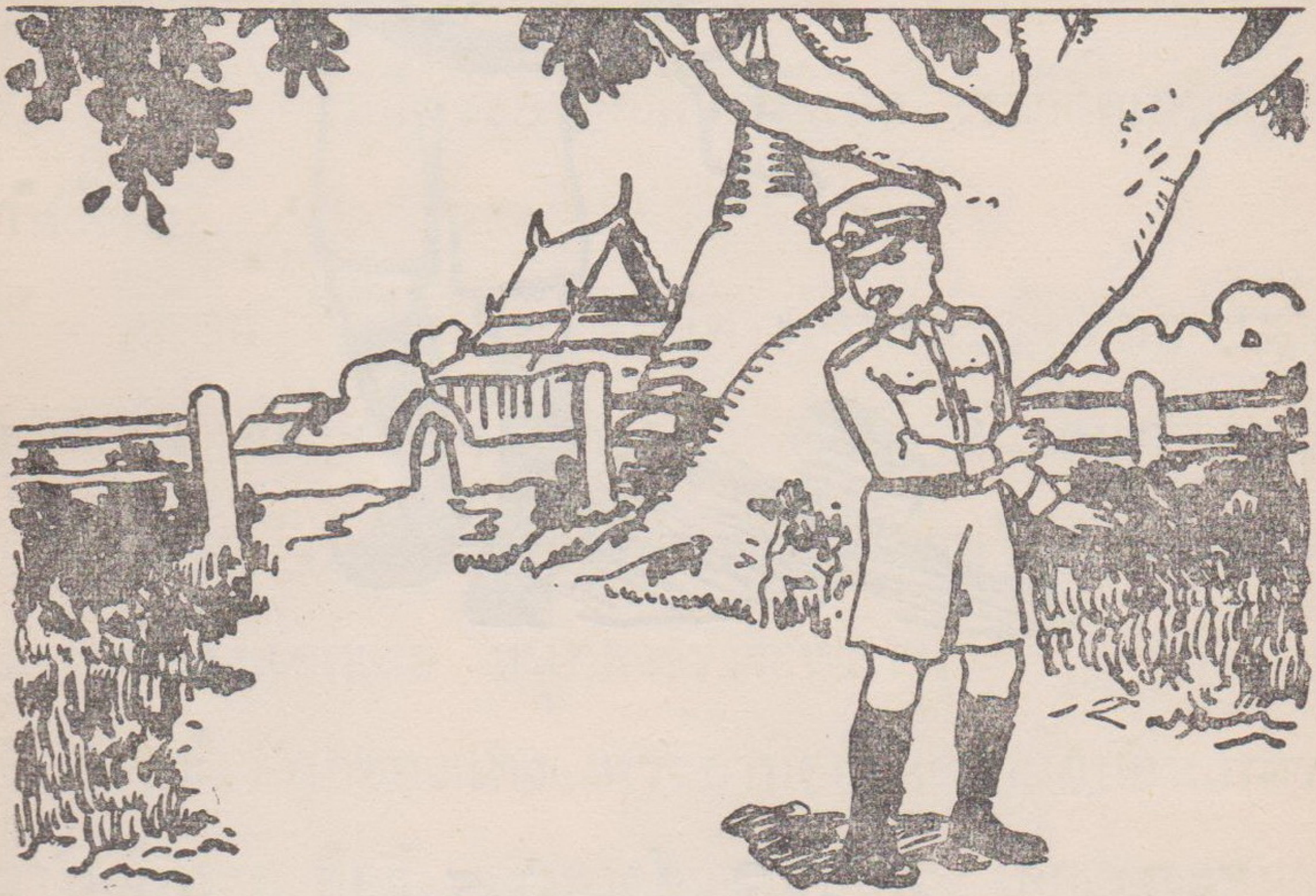

แม่ “ถูกของแดง ทีนี้แม่จะทายว่า เวลาเราเดินกลางแดด เงาของเราที่แผ่นดินเวลาเช้ากับเวลากลางวันไหนจะเป็นเงายาวกว่ากัน ใครจะทายถูก?”

เผือก “อ๋อ! หนูรู้ หนูเคยเล่นมาแล้ว เวลาเช้าไปโรงเรียน พระอาทิตย์ยังอยู่ต่ำ เงาหนูยาว พอเวลากลางวันพระอาทิตย์อยู่บนหัว เงาหนูสั้นนิดเดียว”

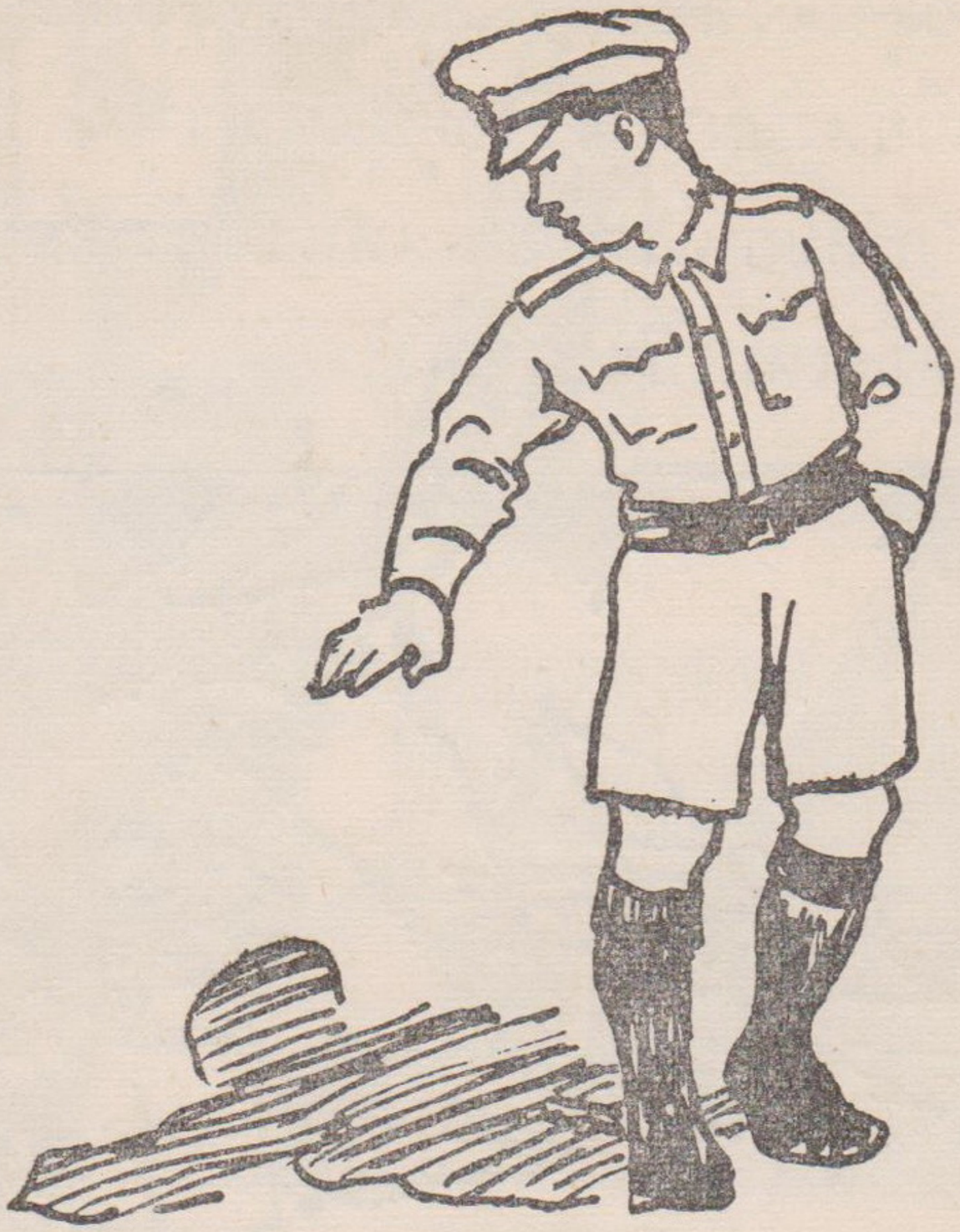

พระอาทิตย์ของโลก

แม่ “แม่จะทายใหม่ พระอาทิตย์ร้อนหรือเย็น ?”

แดง “เล่นกลางแดดร้อนออกจะตาย เดี๋ยวนี้ที่โรงเรียนครูกำลังปลูกต้นมะม่วงว่าจะให้มีที่ร่มสำหรับเด็กเล็ก ๆ เล่น”

มะลิ “หนูทายถูก แดดคือแสงของพระอาทิตย์ แดด

ร้อนมาก พระอาทิตย์ก็ต้องร้อนแน่ ๆ”

แม่ “จ้ะ! พระอาทิตย์ร้อนจัดมาก แสงแดดส่องมาไกลยังร้อน ถ้าเราเข้าไปที่ดวงอาทิตย์ตัวเราจะไหม้หมดแม่จะทายอีก ถ้าเราไม่มีพระอาทิตย์ โลกเราจะสบายไหม?”

มะลิ “ไม่มีพระอาทิตย์ก็ไม่มีแดด เราก็ได้เล่นสบายวันยังค่ำ”

เผือก “ที่ไหนได้ ไม่มีพระอาทิตย์ มืดหมด เราก็ชวดเล่น ต้องนอนทั้งกลางวันกลางคืน หมดสนุก”

แดง “เมื่อหน้าหนาว แสงแดดอ่อนไป เรายังหนาวถ้าไม่มีแสงแดดเลย หนูกลัวเราจะหนาวมาก”

แม่ “ถูกของแดง พระอาทิตย์ให้ความอบอุ่นแก่เราถ้าไม่มีพระอาทิตย์ เราขาดความอบอุ่น โลกเราจะหนาวมาก คนและสัตว์และต้นไม้จะอยู่ไม่ได้ ต้องตายหมด”

เด็ก ๆ พากันสงสัย แม่อธิบายต่อไปว่า “ที่ขั้วโลกได้แสงแดดอ่อนเต็มที พื้นที่ล้วนแต่เป็นหิมะและน้ำแข็ง ต้นไม้เขียวชอุ่มอย่างของเราหาไม่ได้ พวกเอสกิโมอยู่ได้เพราะเอาหนังสัตว์ทำเสื้อผ้าใส่ให้อบอุ่น ถ้าพวกเราไปที่ขั้วโลก เราจะบ่นว่าหนาวทนไม่ไหว พวกเอสกิโมเขาเคย

เขาพออยู่ได้ แต่ถ้าไม่มีพระอาทิตย์ ไม่มีแดด จะไม่มีชีวิตอะไร ๆ อยู่ในโลกได้เลย ร่างกายเราจะแข็งเป็นน้ำแข็งไปหมด”

รูปชาวเอสกิโม

มะลิ “ไม่เอาละ หนูจะเอาพระอาทิตย์ไว้ส่องโลกดีกว่า”

มนุษย์ สัตว์ และพืช ต้องการแสงแดด

แม่ “แม่จะทายอีก ต้นไม้ไม่ถูกแดดเลย จะงามไหม?”

เผือก “หนูเอากระถางกุหลาบไปไว้ใต้ต้นชมพู่ มันไม่งามเลย หนต้องยกออกมาตั้งที่แจ้งให้มันถูกแดด”

แดง “หนูเห็นต้นไม้ที่ใต้ถุน มันยื่นยอดออกมาหาแสงสว่างข้างนอก ต้นที่ยื่นออกมาไม่ได้ตายหมด”

แม่ “ถูกแล้วจ้ะ! ทั้งคน ทั้งสัตว์ ทั้งพืช ต้องการแดด คือ ต้องการความอบอุ่น ถ้าไม่มีพระอาทิตย์ ก็ไม่มีชีวิตอะไรจะอยู่ได้”

มะลิ “แม่จ๋า! ต้นว่านของเราที่ปลูกในซวดข้างฝา มันไม่ถูกแดด มันก็ขึ้นอยู่ได้”

แม่ “มะลิช่างสังเกต ต้นไม้บางอย่างต้องการแสงแดดน้อย เราจึงปลูกมันในที่ร่มๆ แต่ถึงกระนั้นก็ต้องให้

มันได้แสงแดดบ้าง ที่ระเบียงเรือนแดดเข้าไม่ถึง แต่แสงสว่างของแดดก็ส่องถึง และเวลาเช้าเวลาบ่ายแดดยังสาดเข้าได้บ้าง”

แดง “ที่เรานั่งพูดกันอยู่นี้ก็ไม่ถูกแดด แต่ถูกไอแดดคือ แสงสว่างและความอบอุ่นของแดดเข้าถึงนั่นเอง”

แม่ “แสงแดดช่วยให้สิ่งมีชีวิตงอกงาม คนต้องถูกแดดบ้างเสมอ ถูกแดดจัดเกินไปอาจให้โทษ แต่แดดอ่อน ๆ เป็นยา คนร้อไข้ถูกแดดอ่อนแข็งแรงเร็ว เด็ก ๆ ถูกแดดอ่อน ๆ ช่วยให้กระดูกเติบโตและแข็งแรงดี”

เครื่องเล่น

๑. เวลาแดดส่อง ถือลูกฟุตบอลหรือลูกส้มโอก็ได้ยกขึ้นให้ถูกแสงแดด จะเห็นว่าข้างที่อยู่ตรงข้ามกับพระอาทิตย์ เป็นเงามืด เอาดินสอพองหรือแป้งหมายด้านที่มืดไว้ แล้วหมุนลูกกลมนั้นไปทางพระอาทิตย์ ให้ด้านที่หมายไว้กลับมาถูกแสงแดด ด้านที่เคยสว่างจะกลับมืดไป โลกเราก็

อย่างนี้ ด้านสว่างที่ถูกแสงแดดคือกลางวัน ด้านมืดที่บังเงาเป็นกลางคืน

๒. เอากระถางปลูกต้นไม้ไปตั้งไว้ในห้อง หรือใต้ถุนไม่ให้ถูกแดดเลย คอยดูทุก ๆ วัน จะเห็นว่าต้นไม้ไม่ได้แดดมันเฉา ถ้าไม่เอาออกให้ถูกแดดหลายวันเข้ามันก็เลยตาย

๓. เอาขี้ผึ้งลนไฟ ขี้ผึ้งละลาย เอาขี้ผึ้งตากแดด ขี้ผึ้งอ่อนเปียก คราวนี้เอาขี้ผึ้งวางให้ไกลไฟ ขี้ผึ้งจะไม่อ่อน เห็นได้ว่าพระอาทิตย์ร้อนกว่าไฟ พระอาทิตย์อยู่ห่างไกลมาก แสงพระอาทิตย์ยังทำให้ขี้ผึ้งอ่อนได้

อากาศ

เผือกเหลาไม้ไผ่จะทำว่าว ลองหวดดูดังคิ้ว ๆ เผือกสงสัยว่าอะไรดัง วิ่งไปบอกแดงให้ช่วยกันดู แดงก็ไม่รู้ว่าทำไมไม้หวดไม่ถูกอะไรจึงดัง ทั้งสองคนจึงวิ่งไปตามแม่

เผือกหวดไม้ดังคว้ว ๆ ให้แม่ดู แม่บอกว่าดังเพราะไม้ฝานลม แดงคัดค้านว่าไม่มีลมเวลานั้นลมสงัด

แม่ชี้ให้สังเกตที่จมูก ทั้งแดงทั้งเผือกกำลังหายใจ

“อ้อ! ลมมีจริง หนูหายใจลมก็เข้าจมูกหนูด้วย” เผือกพูด

แม่อธิบายว่า “ลมมีอยู่เสมอ เราเรียกว่าอากาศ คนและสัตว์ต้องมีอากาศหายใจ จึงมีชีวิตอยู่ได้ เมื่ออากาศเล่นเร็วและแรง เราเรียกว่าลม ถ้าลมแรงจัดมาก เราเรียกว่าพายุ”

เผือก “หนูรู้ พายุเคยพัดต้นมะยมของเราหัก”

แดง “หนูเล่นว่าว ลมพัดถูกตัวหนู หนูรู้”

แม่ “เวลาลมอยู่นิ่ง ๆ เราก็มีลมหายใจ เราจึงรู้ว่าลมมีอยู่ทุกหนทุกแห่ง ที่เราเรียกว่าอากาศ”

น้ำในอากาศ

เผือก “บนฟ้าเห็นจะมีลมมาก หนเห็นเมฆเดินเป็นก้อน ๆ”

มะลิ “อ้าว! เมฆเป็นน้ำก เป็นลมเมื่อไร? แม่เคยบอกหนูว่าน้ำทะเลเป็นไอลอยขึ้นไปเป็นเมฆ หนูเคยตักน้ำใส่จานทิ้งไว้ น้ำก็แห้งเป็นไอลอยไปในอากาศ”

แม่ “ถูกของมะลิ เมฆคือไอน้ำที่ถูกเย็นรวมกันเข้าเป็นก้อน สำหรับตกลงมาเป็นฝน แต่พี่เผือกเขาพูดถึงลมที่พัดเมฆให้ลอยไป อย่างลมที่พัดว่าวให้ขึ้นไป พี่กับน้องพูดกันคนละทาง”

แดง “มะลิคอยดูซิ! บางทีมีลมอ่อนเมฆลอยอยู่เฉย บางทีมีลมแรง เมฆแล่นฉิว เราเรียกว่าลมบน คือลมพัดอยู่สูง”

เผือก “มะลิไม่ใช่นักเลงว่าว ไม่รู้จักลมบน”

มะลิ “แต่หนูรู้ว่ามีน้ำในอากาศ น้ำในจานแห้งหายไปในอากาศ”

เผือก “ใคร ๆ ก็รู้ เวลารถไฟเบี่ดหวูด ไอน้ำขึ้นโขมงเหมือนควัน”

แดง “ดไอน้ำที่พวยกาเวลาน้ำเดือดก็เห็น เวลาเช้ามีน้ำค้างที่ใบหญ้า พอสายหน่อยน้ำค้างก็แห้งไปหมด น้ำระเหยไปในอากาศทุกหนทุกแห่ง”

แม่ “จริงซิ ! ในอากาศมีน้ำทั่วไป แต่เป็นไอบางเหลือเกินเราจึงไม่เห็นด้วยตา อากาศบนฟ้าเย็นกว่าที่แผ่นดิน ไอน้ำจึงเกาะกันเข้าเป็นเม็ด และรวมกันเป็นเมฆให้เราเห็น”

แดง “แม่ หนูจะทำให้น้ำเกาะกันข้างล่างที่นี่ก็ได้ หนูเอาน้ำแข็งใส่ถ้วยแก้ว พอถ้วยแก้วเย็น ประเดี๋ยวเดียวไอน้ำในอากาศก็วิ่งเข้าเกาะถ้วยแก้วเป็นเม็ด ๆ”

มะลิ “หนูรู้ หนูเคยเห็น แต่หนูนึกว่าน้ำแข็งในถ้วยละลายออกมา”

เผือก “ถ้วยไม่รั่วมันจะซึมออกมาทางไหน ?”

แม่ “ถูกของแดง ไอน้ำในอากาศถูกเย็นก็วิ่งเข้าเกาะเป็นเม็ด อย่าว่าแต่ถ้วยแก้วน้ำแข็ง มือเราหน้าหนาวเย็นไอน้ำก็เข้าเกาะจนมือชื้นเป็นเหงื่อ”

มะลิ “หนูนึกว่าเหงื่อออก ที่แท้ก็น้ำในอากาศนี่เอง”

เผือก “เหงื่อออกอะไรหนาว ๆ ?”

ผงในอากาศ

แดง “เมื่อเช้านี้แดดส่องเข้าหน้าต่าง หนูเห็นผงลอยเต็มแสงแดด หนูเอามือจับดู มันก็ไม่เปียก มันเป็นไอน้ำใช่ไหม แม่จ๋า ?”

แม่ “แดงช่างสังเกตดี ผงจริง ๆ ไม่ใช่ไอน้ำจ้ะ ! ในอากาศมีทั้งน้ำมีทั้งผงทั่วทุกแห่ง”

เผือก “มิน่า เมื่อโรงเรียนเปิดคราวนี้ โต๊ะของหนูมีละอองเต็ม เป็นโต๊ะที่เอาออกจากห้องเก็บของใหม่ ๆ หนูเขียนชื่อหนูด้วยนิ้วมือ ไม่ต้องจุ่มน้ำก็ได้จ้ะ !”

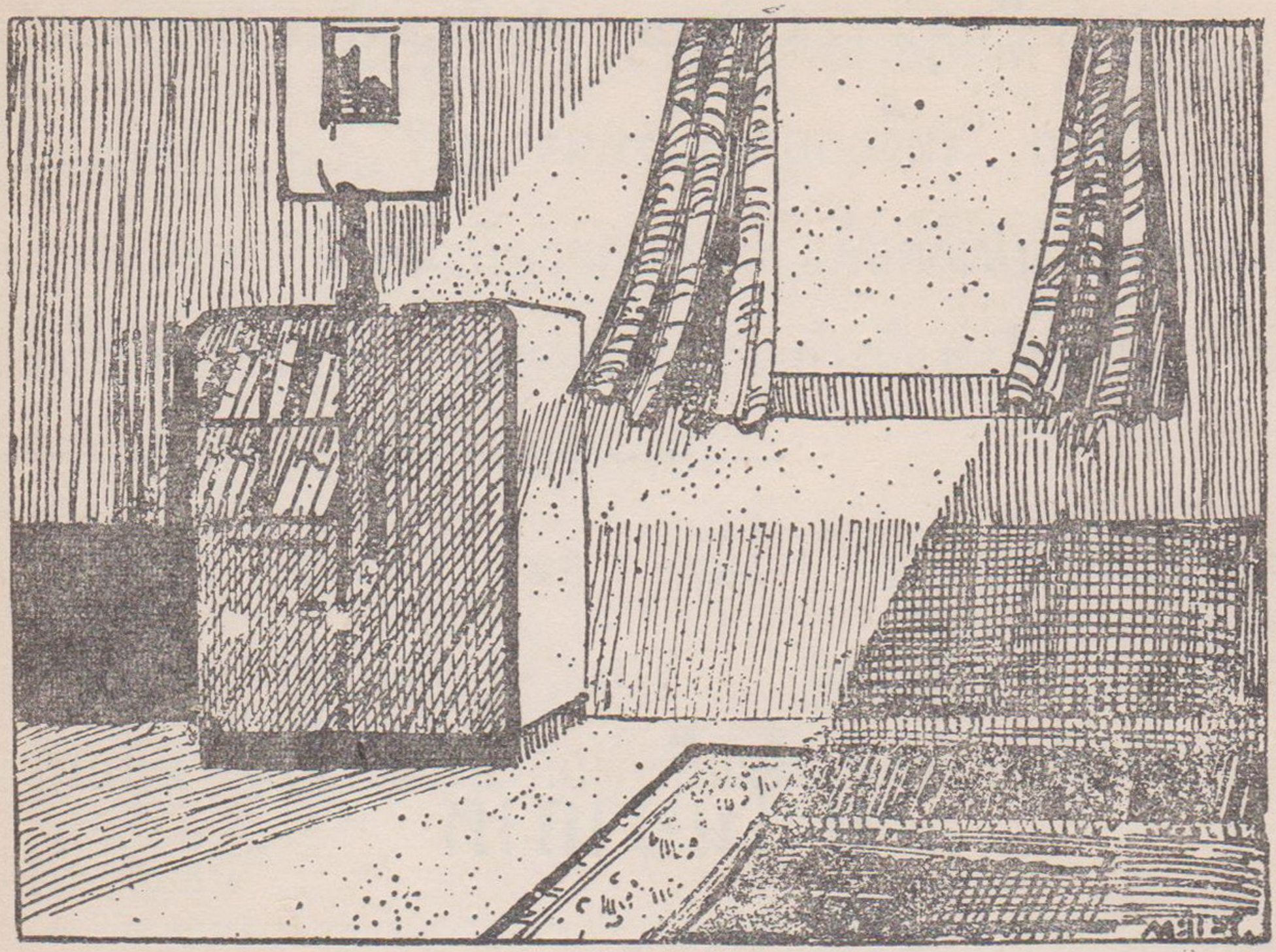

เห็นผงลอยอยู่ที่แสงแดด

มะลิ “เรือนเราก็ไม่รู้ว่าผงมาแต่ไหน หนูต้องช่วยแม่กวาดเวลาเช้า ๆ”

แม่ “ผงลอยอยู่ในอากาศเหมือนไอน้ำ ไม่ว่าที่ไหน ๆ ก็มีผง เสื้อของพ่อแขวนไว้ในตู้ นาน ๆ ก็ต้องเอาออกปัดผง”

แดง “ในลิ้นชักของหนูก็มีผง หนูลองปิดลิ้นชักแน่น ผงก็ยังเข้าได้”

แม่ “อากาศเข้าไปที่ไหนได้ ก็พาเอาผงเข้าไปด้วย เพราะในอากาศมีผงอย่างที่แดงเห็นเวลามีแสงแดดส่อง ที่จริงที่รอบตัวเราก็มีผงลอยอยู่ในอากาศ แต่แดดไม่ส่อง เราก็แลไม่เห็นผง”

เผือก “เมื่อกลางวันนี้หนูเอามือลูบที่ใบไม้ในสวน ผงติดมือหนู ต้นไม้ในสวนดูสีเป็นฝุ่นไปหมด แต่เมื่อเย็นฝนตกใหญ่ พอฝนหายแล้วหนูออกไปดู ต้นไม้เป็นสีเขียวชอุ่ม ใบไม้ก็เกลี้ยง ฝนกวาดเอาผงไปทิ้งหมด อากาศสดชื่นแจ่มใส คงเป็นเพราะไม่มีผง”

คำทาย

๑. อากาศกลางแจ้งกับอากาศกลางห้องที่ปิดหน้าต่างอุดอู้ สังเกตว่าต่างกันอย่างไร ?

๒. ทำไมรู้ว่าในอากาศมีน้ำ ? ให้ตัวอย่างมาก ๆ

๓. ทำไมรู้ว่าในอากาศมีผง ? ให้ตัวอย่างมาก ๆ

๔. ทำไมฝนตกแล้ว อากาศแจ่มใสสดชื่น ?

๕. หน้าแล้งกับหน้าฝน ไหนมีผงมากกว่ากัน ?

พระจันทร์

คืนวันหนึ่ง เดือนหงาย มะลิถามแม่ว่า “แม่จ๋า พระจันทร์มีกี่ดวงจ๊ะ ? หนูเห็นดวงโตก็มี ดวงเล็กนิดเดียวก็มี”

แม่ “มีดวงเดียวจ้ะ ! ส่วนมืดที่เป็นกลางคืนของพระจันทร์เราไม่เห็น เราเห็นแต่ส่วนสว่างที่เป็นกลางวัน จึงเห็นเต็มดวงบ้าง ครึ่งดวงบ้าง เสี้ยวดวงบ้าง” แล้วแม่ก็เขียนรูปพระจันทร์ให้เด็ก ๆ ดู ดังนี้

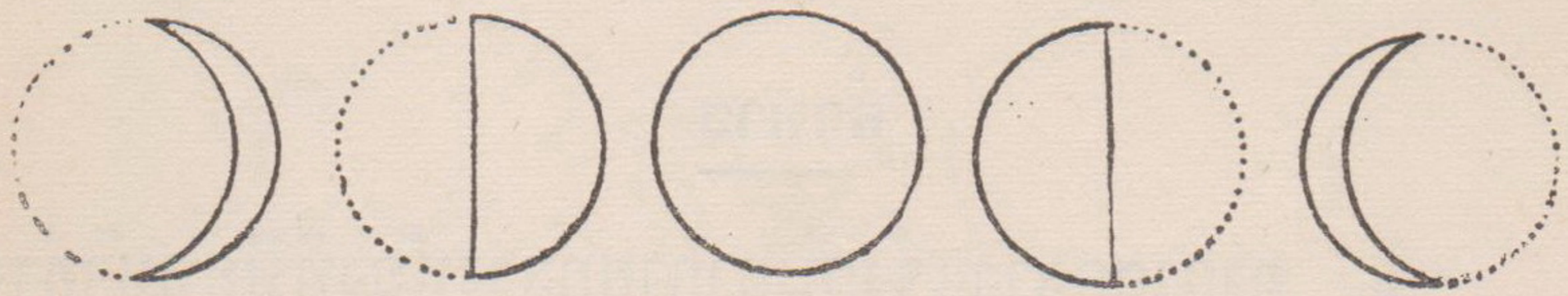

“ส่วนที่แม่จุด ๆ ไว้นั้นแสดงเงามืด คือกลางคืนของดวงจันทร์ ที่เราแลไม่เห็น”

เผือก “หนูเข้าใจแล้ว เวลาพระจันทร์ขึ้นใหม่ ๆ เราเห็นเสี้ยวนิดเดียวทางตะวันตก แล้วก็ค่อยเห็นมากขึ้น ๆ เป็นครึ่งดวง เป็นเต็มดวง แล้วก็กลับเห็นเล็กลง เป็นครึ่งดวง เป็นเสี้ยวดวงอีก จนหายไปหมด”

แดง “เวลาข้างขึ้นอ่อน ๆ พอหมดแสงอาทิตย์ เราก็เห็นพระจันทร์เป็นกาบมะพร้าวตกตามพระอาทิตย์ไป พอถึงกลางเดือนพระจันทร์เต็มดวงเดินตลอดฟ้า พอถึงข้างแรมพระจันทร์ค่อยเสี้ยวเข้า ขึ้นดึกเข้า หนุ่มขึ้นเช้ามืดเคยเห็นพระจันทร์ค้างฟ้าอยู่จนเวลาเช้า”

ทั้งเผือกและมะลิว่า “หนูก็เห็น หนูก็เห็น”

แดง “แม่ว่ากลางวันและกลางคืนของพระจันทร์ หนูยังไม่เข้าใจ”

แม่ “ที่เราเห็นเดือนหงายนั่นแหละ เป็นกลางวันของพระจันทร์ คือเป็นส่วนที่แสงแดดส่องจ้า ส่วนที่ไม่ถูกแสงแดด และมืดเป็นกลางคืนนั้นเราแลไม่เห็น แม่จึงทำเป็นจุดไข่ปลาไว้พอให้เห็นว่าเป็นวงกลม”

เผือก “ถ้าเราไปดูที่พระจันทร์ เราจะเห็นโลกเป็นอย่างไรจ๊ะ ! แม่ ?”

แม่ “เราก็เห็นโลกเหมือนพระจันทร์ คือส่วนที่เป็นกลางวันได้แสงแดด เราก็เห็นสว่างเหมือนเดือนหงาย แต่ส่วนที่ลับแสงแดดมืดเป็นกลางคืน เราก็แลไม่เห็น”

มะลิ “หนูอยากไปที่พระจันทร์ ไปดูโลกเหมือนเดือนหงาย หนูจะดูบ้านเราด้วย”

แดง “ช่างเถอะ แต่ประเทศก็ให้สังเกตถกเสียก่อน เราดูพระจันทร์ยังไม่แลเห็นอะไร เพราะอยู่ไกลกันลิบ”

เผือก “ถ้าเห็นประเทศสยาม หนูรู้ว่าไม่เห็นประเทศอเมริกา เพราะครูว่าถ้าสยามเป็นกลางวัน อเมริกาเป็นกลางคืน”

แม่ “ถกของเผือก และถ้าเราขนเอากล้องดูดาวไปส่องดูโลก เราอาจจะเห็นประเทศสยาม กล้องดูดาวอย่างใหญ่เดี๋ยวนี้ ส่องดูพระจันทร์เห็นชัดมาก”

ดาว

มะลิ “หนูอยากให้ดาวโตเท่าพระจันทร์ เราจะได้มีพระจันทร์หลาย ๆ ดวง”

พ่อกลับมาถึงบ้านพอดี จึงหัวเราะเยาะมะลิและว่า “ดาวที่เราเห็น โดยมากโตกว่าพระจันทร์ แต่อยู่ไกลลิบจึงแลเห็นเล็ก

“ดาวเท่าโลกได้ไหมจ๊ะ ?” มะลิถาม

พ่อ “โตกว่าโลก โตกว่าพระอาทิตย์ก็มี ดาวโดยมากเป็นพระอาทิตย์ คือ เป็นดวงไฟใหญ่ มีแสงสว่างในตัว เราเรียกว่า **ดาวฤกษ์** แต่มีดาวหลายดวงทึบตันเป็นแท่งเหมือนโลกเรานี้ ไม่มีแสงสว่างในตัว อาศัยแสงสว่างของพระอาทิตย์ เราเรียกว่า **ดาวพระเคราะห์ ๆ** ต่างหมุนเดินรอบดวงพระอาทิตย์ เป็นบริวารหรือลูกสมุนของพระอาทิตย์เหมือนกับโลกเรานี้”

แดง “พ่อจ๋า ! ดาวฤกษ์เดินรอบพระอาทิตย์ของเราด้วยหรือเปล่าจ๊ะ ?”

พ่อ “ดาวฤกษ์เป็นอาทิตย์เหมือนกัน อยู่ไกลจากพระอาทิตย์เรามาก ลอยอยู่ต่างหาก และอาจมีดาวบริวารเป็นโลกหมุนอยู่รอบ ๆ อย่างพระอาทิตย์ของเราด้วย”

คำทาย

๑. กลางวันมีไว้เพื่ออะไร ?

๒. กลางคืนมีไว้เพื่ออะไร ?

๓. อะไรทำให้โลกมีกลางวันกลางคืน ?

๔. ส่วนสว่างของพระจันทร์ที่เราเห็นนั้นเป็นกลางวันหรือกลางคืนของพระจันทร์ ?

๕. ดาวที่เป็นพระอาทิตย์เรียกว่าอะไร ?

๖. ดาวที่ตันทึบเป็นโลกเรียกว่าอะไร ?

๗. ดาวฤกษ์กับดาวพระเคราะห์ต่างกันอย่างไร ?

เครื่องเล่น

เอาจานเท่ากัน ๒ ใบ ใส่น้ำเท่ากัน ใบหนึ่งวางไว้กลางแดด อีกใบหนึ่งเก็บไว้ในห้อง พอเวลาเย็นเอามาเปรียบกันดู ใบไหนจะมีน้ำมากกว่ากัน ? เอาน้ำวุ่มน้ำทั้ง ๒ จาน น้ำต่างกันอย่างไรบ้าง ?

ดิน

เด็ก ๆ ชอบเล่นดิน คือเอามาปั้นเป็นควาย เป็นตุ๊กตา เป็นเรือ เป็นรถเกราะ เขาทำบ้านด้วยดินก็ได้ เวลาเล่นดินแม่ให้ผลัดผ้า ใช้แต่เสื้อผ้าเก่า ๆ

แดงเอากระดานแผ่นหนึ่งมาทำเป็นแผ่นดิน แล้วเอาดินปั้นเป็นเรือน เผือกปั้นกำแพงรอบแผ่นกระดาน มะลิเด็ดใบหญ้ามาโรยเป็นสนามหญ้า แล้วทุกคนก็ช่วยกันจัดบ้าน ให้ควายกินหญ้าที่สนาม ให้หมาเฝ้าประตูบ้าน ให้คนยืนอยู่หน้าเรือน

ชนิดของดิน

เด็ก ๆ เล่นดินจนรู้จักว่า ดินเหนียวก็มี ดินซุยสีดำก็มี ดินร่วนสีแดงก็มี ดินเหนียวเป็นดินแท้ใช้ปั้นอะไร ๆ ได้ดี ดินซุยเป็นปุ๋ย ดินร่วนเป็นทรายปั้นอะไรก็พังหมด

ใช้ไม่ได้ แต่ปลูกต้นไม้งาม เพราะรากเดินไปในดินได้สะดวก

วันหนึ่งเผือกเอ่ยขึ้นว่า “ใครทายว่าดินมาจากไหนเอ่ย ?” ไม่มีใครตอบได้ เผือกเองก็ตอบไม่ได้ ทุกคนจึงพากันวิ่งไปหาแม่

แม่บอก “ดินส่วนมากมาจากหิน เด็ก ๆ คงประหลาดใจ เพราะหินแข็ง ทำไมจึงอ่อนเปียกกลายเป็นดินได้ ? แต่ลองคิดดูทีหรือว่า อะไรทำให้หินกลายเป็นดิน”

ไม่มีใครคิดได้ แม่ต้องบอกให้ น้ำกับลมทำหินให้เป็นดินอยู่เสมอ น้ำเซาะหิน ลมพัดโกรกหิน ทั้งน้ำทั้งลมกัดหินทำหินให้แตกเป็นเสี่ยง ๆ แล้วก็กัดย่อยทีละน้อย ๆ ให้บ่นเป็นผงร่วนเป็นทราย เป็นดินไป แดดก็ช่วยเผาหินให้เป็นดินด้วย

น้ำเซาะหินให้เป็นดิน

แม่เตือนถึงเมื่อไปเที่ยวชายทะเล และลุยน้ำเก็บก้อนกรวดที่แหลมสามมุข เด็ก ๆ พากันเก็บกรวดสีต่าง ๆ รูป

กลมเกลี้ยง น่ารัก บางก้อนก็เป็นรูปรุคล้ายฟองน้ำ เวลาคลื่นซัดก้อนกรวดเหล่านี้กลิ้งตามคลื่น มันเบียดกันจนเกลี้ยงกลมไปหมด เศษผงที่ร่วงไปก็กลายเป็นทรายเป็นดิน

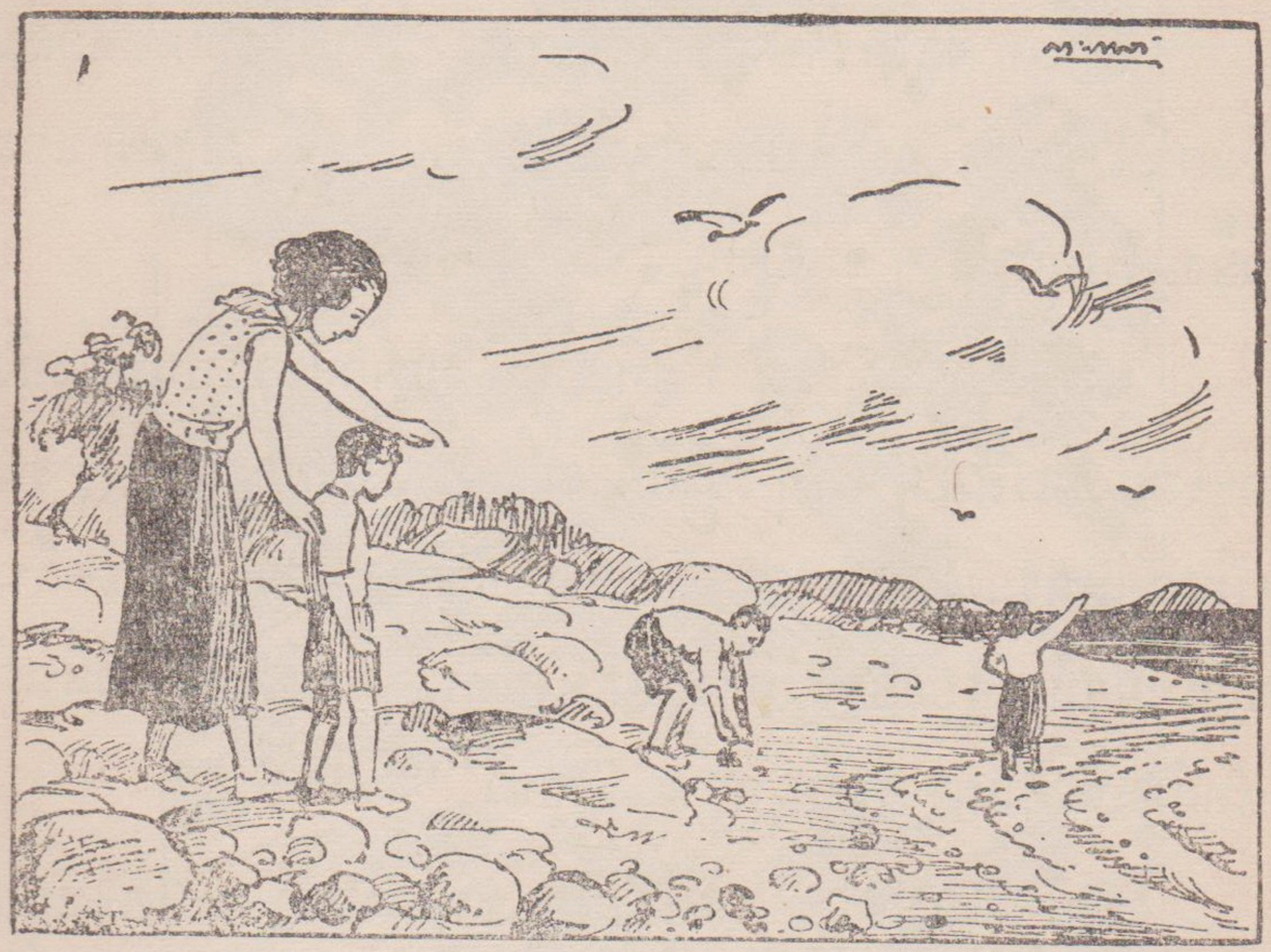

เด็ก ๆ เก็บก้อนกรวด

แดงนึกได้ว่า เหมือนเขาเอากระดาษทรายขัดไม้จนเกลี้ยง และผงไม้ร่วงพรู ๆ เขาต้องกวาดไปทิ้ง

แม่ว่า “ทรายที่ทะเลก็ช่วยน้ำขัดกรวดหินด้วยเหมือนกัน คลื่นซัดทรายขึ้นฝั่ง ทำให้เกิดหาดทราย ทรายที่หาด

ช่วยถูก้อนกรวดเหมือนทรายที่กระดาษทรายถูไม้ นานๆเข้า กรวดก้อนใหญ่ก็กลายเป็นก้อนเล็ก แล้วเลยป่นเป็นทราย เป็นดินไป”

เด็ก ๆ จำได้ว่าบางทีคลื่นซัดแรงมาก แม่เคยหกล้มจมคลื่น พ่อต้องรีบไปช่วย มีก้อนหินแข็ง ๆ ถูกพัดและกลิ้งถูไปทุกวัน ๆ จนแตกป่นไปเอง

แม่ “กรวดและทรายที่หาดนี้ แต่ก่อนก็เป็นแท่งตั้งอยู่ริมฝั่งทะเล นาน ๆ เข้าก็ค่อยแตกป่นไปทีละน้อย ๆ จนเป็นก้อนกรวดและทราย ทุกวันนี้น้ำก็ยังเซาะ และคลื่นยังซัดกัดหินเรื่อยอยู่ ที่ไหนมีเขามีหินตั้งอยู่ริมฝั่ง คลื่นก็ซัดกัดให้เป็นกรวดเป็นทรายไปทุกที”

มะลิ “แม่จ๋า! หนูชอบภูเขาบนบก จะได้ไม่ถูกคลื่นกัดให้เป็นทรายไป”

น้ำเซาะหินให้เป็นดิน

แม่ “น้ำฝนและน้ำในห้วยธาร ก็ช่วยกัดหินด้วย
เหมือนกันจ้ะ! ฝนตก น้ำฝนไหลชะก้อนหินบนภูเขาให้หลุด

ตกลงมาข้างล่าง เมื่อหินก้อนใหญ่ๆร่วง น้ำหนักของมันก็กระทบฟาดให้หินก้อนอื่น ๆ พลอยแตกร่วงลงมาด้วย”

“น้ำฝนที่ภูเขาไหลเซาะไปหาที่ต่ำ ก็เลยรวมเป็นลำธาร น้ำไหลเชี่ยวกว้างออกไปเป็นแม่น้ำ จนไหลออกจากปากน้ำจนถึงทะเล ตั้งแต่น้ำฝนไหลออกจากภูเขาไปตามลำธารกว่าจะเป็นแม่น้ำ ก็พัดพาก้อนหินไหลกลิ้งถูกันไปตามกระแสน้ำเชี่ยว จนก้อนหินกลายเป็นก้อนกรวดกลมแล้วแตกป่นเป็นทรายไปทีละน้อย ๆ แบบเดียวกับคลื่นในทะเลที่กัดเซาะหินและกรวด ฉะนั้น ดังนั้นภูเขาบนบกก็ถูกน้ำฝนเซาะกัดให้เป็นทรายไปด้วยเหมือนกัน”

มะลิ “หนูไม่อยาก.....”

ลมช่วยทำหินให้เป็นดิน

เวลาค่ำพ่ออยู่บ้าน พ่อ แม่ ลูก นั่งคุยกันก่อนนอน แม่เล่าถึงเรื่องน้ำกัดหินให้เป็นดิน ลูก ๆ รู้แล้วก็เล่าให้พ่อพังอกตอหนง

พ่อว่า “ลมก็ช่วยทำหินให้เป็นดินได้” เด็ก ๆ หัวเราะเยาะ นึกว่าพ่อพูดเล่น

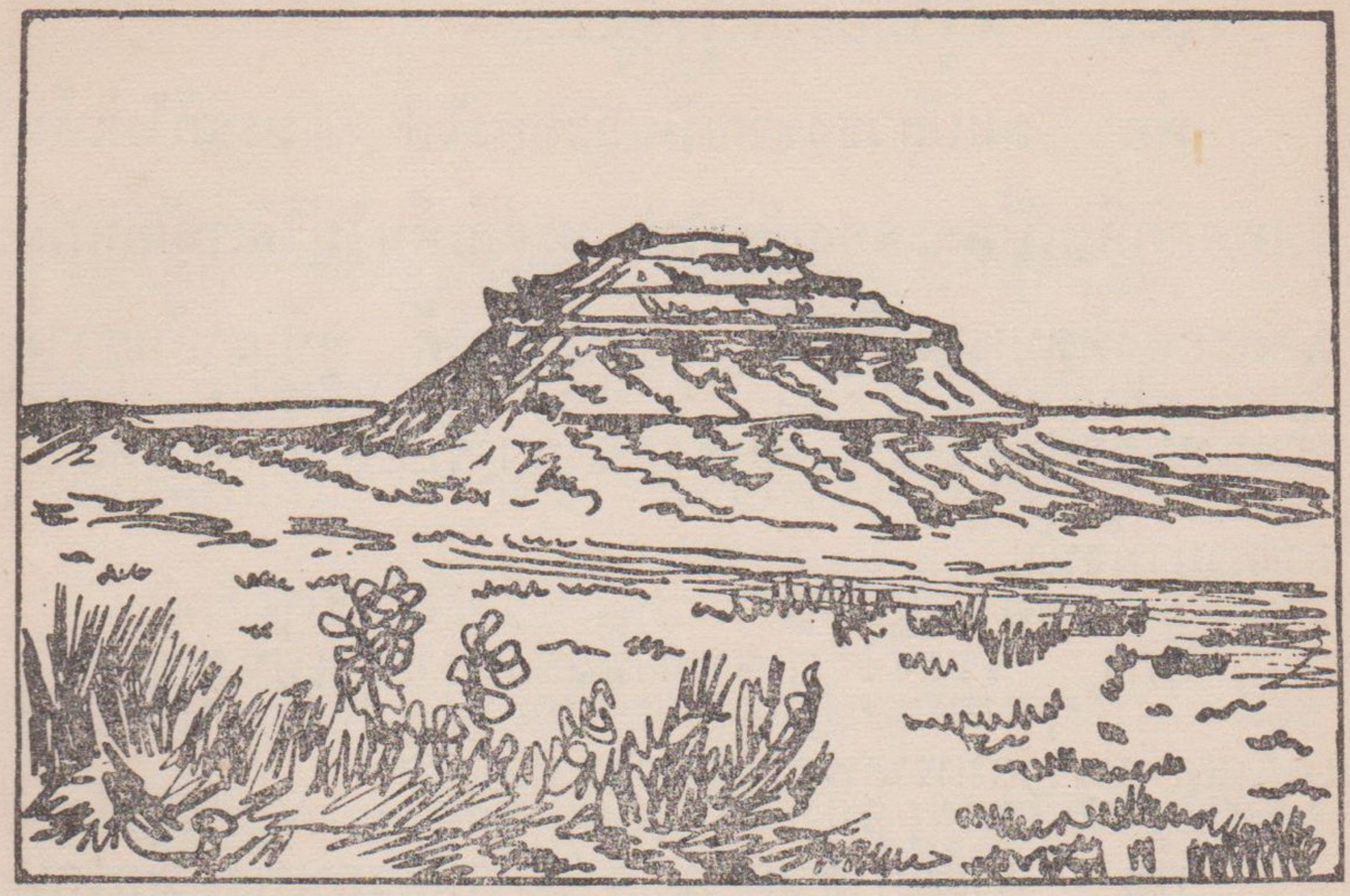

“ธงที่ชักอยู่บนยอดเสาถูกลมสะบัดนาน ๆ เข้าก็กร่อนขาดไปทุกที เด็ก ๆ คงเคยเห็น” พ่อพูดต่อไป “เขาและหินที่ตั้งรับลม ถูกลมโต้อยู่เสมอ ๆ ก็กร่อนเป็นละอองปลิวไปทีละน้อย ๆ อย่างเดียวกับธง นาน ๆ เข้าหินก็กร่อนดังรูปที่เห็นนี้

มะลิ “หนูจะไปเที่ยวเขา คอยดูลมพัดหินปลิว”

แดง “ต่อให้คอยดูตลอดชีวิตก็ไม่เห็น”

เผือก “แน่ละ! ตายแล้วเกิดใหม่บางทีจะค่อยเห็นแปลกบ้าง!”

มะลิ “หนูไม่อยาก.....”

พ่อ “ลมปลิวธงขาดเป็นละอองไป มะลิก็ไม่เห็น ลมพัดกัดหินเป็นละอองปลิวไป มะลิก็เห็นไม่ได้เหมือนกัน แต่ละอองที่ลมพามาทิ้งไว้ ทุกคนเห็นได้ ดูซีเราปัดกวาดเรือนหมดจดแล้ว ประเดี๋ยวละอองก็มาจับอีก ละอองเหล่านี้ลมพามาทั้งนั้น”

แดง “จริงซี! ที่เขาเต่ามีกองทรายสูงเป็นภูเขา แม่เคยบอกหนูว่าลมพายุพัดพาทรายมากองไว้”

พ่อ “พายุมีกำลังแรงมาก อาจพัดเรือนพัง พัดโค่นต้นไม้ใหญ่ ๆ พัดทรายไปกองเป็นภูเขาเคลื่อนที่ได้ พายุเช่นนั้นช่วยกัดหินให้เป็นผงได้มาก ผงเหล่านั้นก็ปลิวไปเป็นดินทรายทับถมที่อื่น ๆ”

พืชและสัตว์ช่วยทำดิน

วันหนึ่งมะลิถามแม่ว่า “ต้นไม้มาจากไหน แม่จ๋า? หนูเห็นพี่แดงเอาเมล็ดเล็กใส่ในดิน แล้วต้นไม้ก็ขึ้นได้ต้นโต ๆ”

แดง “ก็ดินนั้นเอง ช่วยให้เมล็ดงอกเป็นต้นโตได้เพราะในดินมีอาหารเลี้ยงต้นไม้”

แม่ “ดินทำให้เกิดต้นไม้ ๆ ก็ทำให้เกิดดินเหมือนกัน พอต้นไม้ตาย มันก็ล้มทับดิน นานเข้าฝนตกลงมาก็ทำให้เปื่อยกลายเป็นดินไป ดินสีดำที่เราเห็นตามป่า เป็นดินชนิดที่เกิดจากต้นไม้ตายกลายเป็นดินทั้งนั้น ดินดำนี้เป็นดินปุ๋ย เป็นอาหารดีสำหรับเลี้ยงต้นไม้อื่นให้งอกขึ้นต่อไป”

ต้นไม้ที่ขึ้นอย่บนเขา ได้อาหารจากหินบ้าง มันตายแล้วกลับเป็นดิน มันก็ช่วยทำหินให้เป็นดินไป”

เผือก “สัตว์ก็ช่วยทำดิน หนูรู้”

แดง “จริงซิ! ขี้ของมันก็กลายเป็นดินไป”

แม่ “ไม่ใช่แต่เท่านั้น สัตว์ตาย ซากของมันก็กลายเป็นดินไปเหมือนต้นไม้ด้วย”

เครื่องเล่น

๑. เก็บดินชนิดต่าง ๆ มาเทียบกันดู คือ ดินเหนียว

ดินปุ๋ยดำ ดินแดงปนทรายลองขยี้ดูให้เห็นว่าเนื้อมันต่างกันอย่างไร แล้วจดไว้ทายกันเล่น

๒. เก็บกรวดหินต่าง ๆ มาไว้เล่น ดูว่าจะมีกี่อย่าง ทั้งที่สีต่างกัน รูปน่าเอ็นดูผิด ๆ กัน และแข็งอ่อนต่าง ๆ กัน

๓. ลองเอาหินแข็งกับหินร่วน ถูกันให้เป็นผงเป็นดิน และลองเอาหินแข็งต่อแข็งบดกัน ดูว่านานเท่าไรจึงจะได้ผงเป็นดินบ้าง

หินเกิดแต่อะไร ?

วันหนึ่งพ่อเห็นก้อนหินต่าง ๆ ที่เด็ก ๆ เก็บไว้บนชั้น พ่อจึงลองถามว่า “หินเกิดแต่อะไร ใครรู้?”

ทุกคนรู้ว่าหินกลายเป็นดินทรายได้อย่างง่าย แต่ไม่มีใครรู้ว่าหินเกิดแต่อะไร พ่อจึงบอกว่า “หินเกิดได้หลายวิธี ๆ

หนึ่ง คือ หินใต้แผ่นดินร้อนจัดจนละลาย ก็ทะลุพุ่งขึ้นตามช่องของแผ่นดิน ระเบิดขึ้นเป็นภูเขาไฟไหลหลั่งลงมา พอเย็นเข้าก็แข็งเป็นก้อนหินอีก แล้วค้างอยู่บนพื้นดิน" เด็กๆ ดูรูปภูเขาไฟที่พ่อพลิกให้ดู

พ่อ "บางทีหินใต้ดินที่ร้อนละลายนั้น ไหลไปพบช่องในดินพอจะขังอยู่ได้ มันก็ขังอยู่ไม่ต้องทะลุขึ้นมา พอเย็นเข้ามันก็แข็งเป็นแท่งจมดินอยู่ ดินเช่นนี้แข็งมาก เราเรียกว่า **ศิลา**"

ดินกลายเป็นหิน

พ่อเล่าต่อไปว่า "แม่เคยเล่าให้ฟังถึงเรื่องหินกลายเป็นดิน ทีนี้พ่อจะเล่าถึงเรื่องดินกลายเป็นหิน ฟังดูประหลาดแต่เป็นอย่างนั้นจริงๆ ทุกวันนี้หินกำลังกลายเป็นดิน และดินก็กำลังกลายเป็นหิน กลับกันไปกลับกันมาอยู่เสมอ"

"พ่อจะเล่าตั้งแต่โลกยังเป็นหินทั้งแท่ง เวลานั้นคนก็ไม่มีในโลก สัตว์ก็ไม่มี ต้นไม้ก็ไม่มี แต่พอเกิดลมเกิดน้ำ

น้ำและลมก็ค่อยกัดหินให้เป็นดินดังแม่เจ้าเล่า เวลาล่วงไปไม่รู้ว่ากี่ล้านปี เกิดมีดินทรายขึ้นบ้างตามผิวโลก พืช สัตว์ และคน จึงค่อยเริ่มเกิดขึ้นตามกัน”

เด็ก ๆ ตาโพลง ฟังพ่อเล่าสนุกดี และขอให้พ่อเล่าต่อพ่อ “เดี๋ยวนี้โลกเรามีทั้งดินทั้งหิน ดินที่เกิดใหม่ทับดินเก่า น้ำฝนที่ไหลจากเขาพาผงและใบไม้กิ่งไม้ลงมาตามลำธาร จนถึงแม่น้ำลำคลอง พอน้ำไหลอ่อนเข้า สิ่งเหล่านั้นก็นอนก้น กลายเป็นโคลนไป”

“เมื่อถึงเวลาน้ำท่วม น้ำไหลมาขุ่น ๆ แล้วก็ทิ้งผงต่าง ๆ ไว้บนแผ่นดิน เหลือแต่น้ำใสไหลไปหรือแห้งไป ดังนี้ย่อมพาดินใหม่มาทับดินเก่าอยู่เสมอ”

“ดินเก่าถูกทับหนักเข้า ก็แน่นเข้า และแข็งเข้า ที่เป็นทรายก็กลายเป็นหินทรายที่เราเรียกว่า **ศิลาแลง** ทางเหนือของประเทศสยามใช้ศิลาแลงทำโบสถ์และกำแพงมาก ที่เป็นดินก็กลายเป็น **ดินดาล** เราขุดลงไปลึก ๆ พบดินดาลทั่วไป ที่เป็นต้นไม้ใบไม้ก็กลายเป็น **ถ่านหิน**”

คำทาย

๑. หินละลายที่พุ่งจากปล่องภูเขาไฟนั้น มาแต่ไหน? แล้วเย็นเข้าเป็นอย่างไร ?

๒. บางทีเราพบหินเป็นแท่งใหญ่อยู่ใต้ดิน มันมาจากไหน ?

๓. ดินดาล และถ่านหิน เกิดแต่อะไร ? ใครเคยเห็นดินดาลและถ่านหิน ?

แม่น้ำเกิดอย่างไร ?

วันหนึ่งมะลิบอกแม่ว่า “หนูอยากอาบน้ำฝนบนเขา แล้วก็ไหลตามน้ำพาผงและใบไม้มายังลำธารอย่างพ่อเล่า”

เผือกว่า “หนูจะไหลมากับน้ำตามลำธารจนถึงแม่น้ำ คงสนุกดี”

แดงว่า “ถ้าอย่างนั้นหนูก็แล่นเรือตามลำแม่น้ำจนออกทะเล สนุกใหญ่”

ลำธาร

แม่ “ทางน้ำที่ไหลลงจากเขา เรียกว่า **ยอดน้ำ** ตั้งแต่ยอดน้ำลงมาตามตีนเขาเรียก **ลำธาร** น้ำที่ยอดน้ำและลำธารไหลแรง เพราะเป็นที่เท ลำธารเวลามีน้ำน้อย น้ำไหลไม่แรงนัก พอเล่นได้”

แดง “ทำไมน้ำลำธารมากบ้างน้อยบ้างจ๊ะ! แม่?”

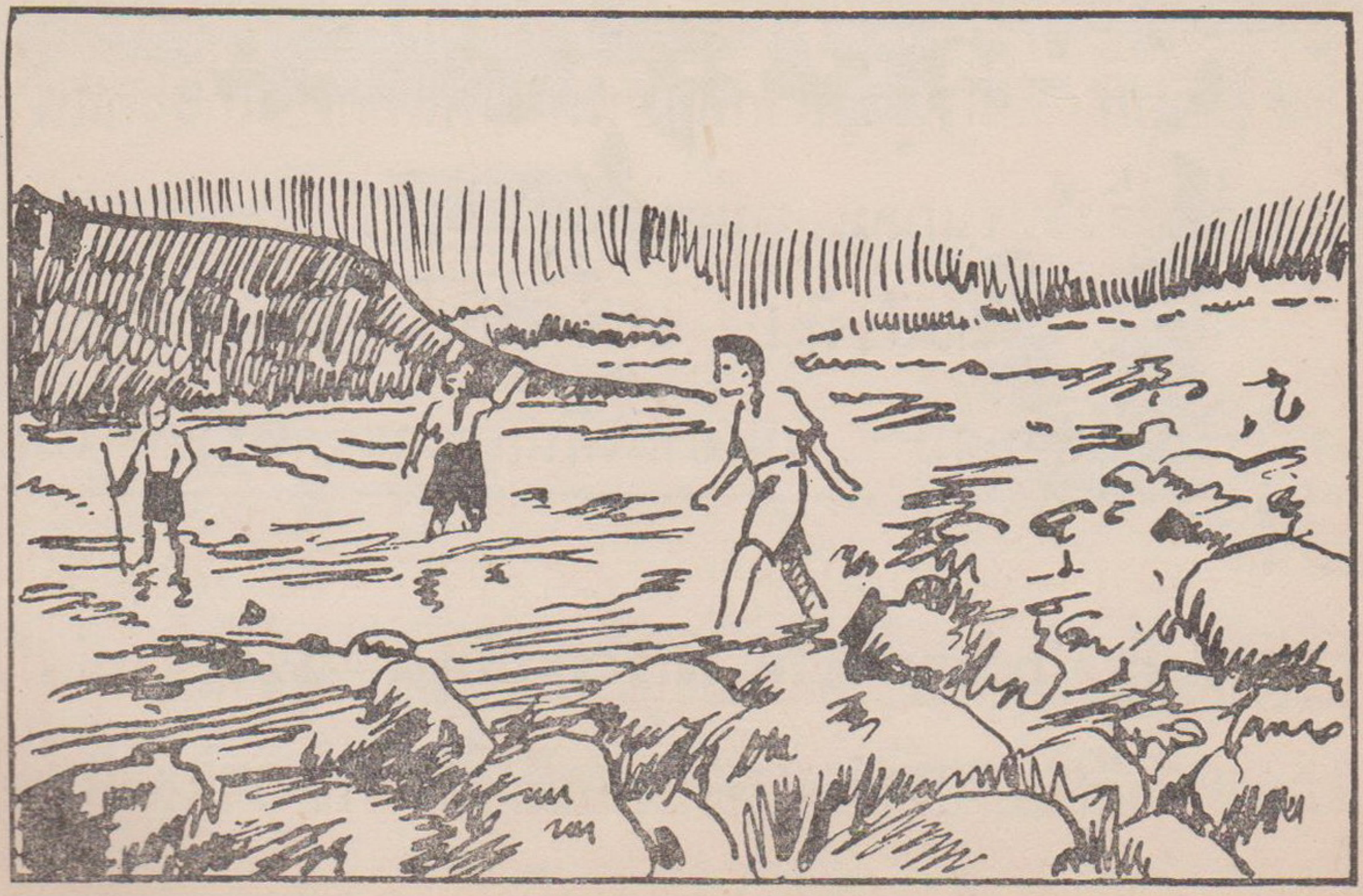

แม่ “เวลาหน้าฝน ลำธารก็ได้น้ำมาก เวลาหน้าแล้ง ลำธารก็ได้น้ำน้อย เพราะน้ำในลำธารก็คือน้ำฝนที่ไหลมาจากเขา”

มะลิ “หนูอยากเล่นในลำธารที่มีน้ำน้อย”

แม่ให้ดูรูปลำธารและว่า “ก้อนใหญ่ ๆ นั้นคือก้อนหิน เวลาน้ำไหลแรงก็ท่วมก้อนหิน เวลาน้ำน้อยไหลอ่อน ก็ลงลุยเล่นตามก้อนหิน เย็นสบายดี ที่ก้นลำธารล้วนแต่หินและก้อนกรวด”

แดง “หนูรู้ น้ำชะเอาดินไปหมด เหลืออยู่แต่หินและกรวด”

เผือก “หนูก็รู้ว่าน้ำกัดก้อนหินให้แตกเป็นกรวดแล้วพากรวดกลิ้งไปจนกลม แม่บอกหนู”

แม่ “ถูกแล้วจ้ะ! หนูจำแม่น น้ำไหลเชี่ยวกัดลำธารให้ลึกลงทุกปี จนเอาผงดินและกรวดทรายพาไปสู่แม่น้ำ”

มะลิ “กว่าหนูจะโต ลำธารจะลึกแค่ไหนจ๊ะ! แม่?”

แม่ “ช้ามากจ้ะ! บางทีจะลึกลงอีกสองสามนิ้วเท่านั้น ซึ่งแปลว่าตลิ่งจะสูงขึ้นอีก”

แม่น้ำ

"ลำธารไหลไปไกล ๆ ก็รับน้ำสองข้างทางเพิ่มเติม และบางทีพบน้ำอื่น ๆ ได้น้ำมากเข้า เลยกว้างใหญ่เป็นแม่น้ำ ลำน้ำที่พาน้ำมาช่วยเลี้ยงแม่น้ำเรียกว่า **แคว**"

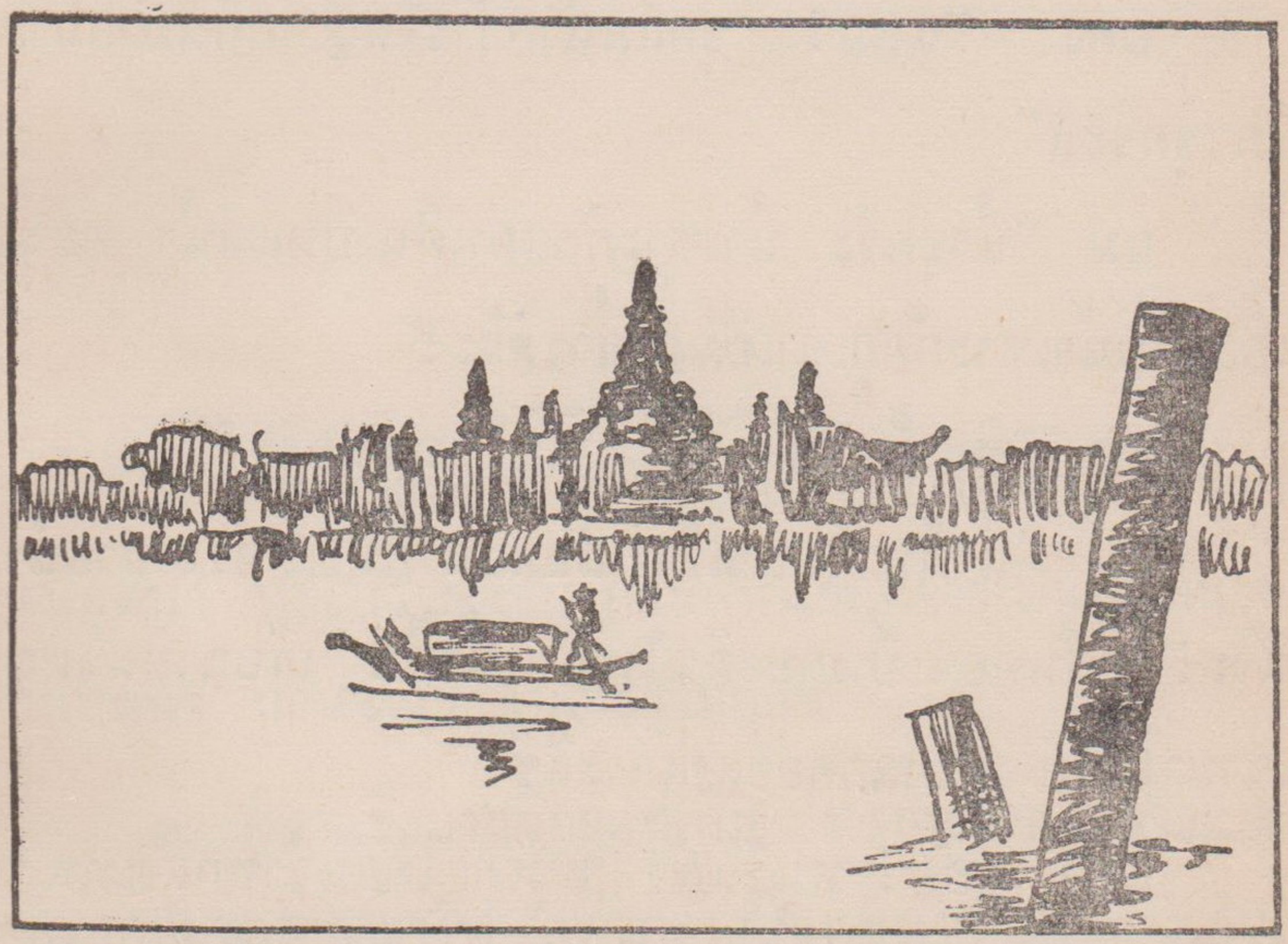

เด็ก ๆ จำรูปแม่น้ำเจ้าพระยาได้ มะลิรบให้แม่ลงเรือไปเที่ยวที่แม่น้ำ เผือกอยากให้ไปเที่ยวปากน้ำอีก จะได้แล่นเรือออกทะเล เหมือนเมื่อคราวไปเมืองชล

แดง “หนูสงสัย ลำธารไหลอยู่บนดินหินทรายน้ำกัดก้นลำธารลึกลงไปทุกปี ดินหินทรายนั้นน้ำพาไปไหนหมดจ๊ะ! แม่?”

แม่ “ก็พาไปลงแม่น้ำสิจ๊ะ! แล้วน้ำยังขุดเป็นแม่น้ำกว้างใหญ่กว่านั้นอีก”

แดง “แหม! ขุดแม่น้ำกว้างใหญ่ ดินมากมายใครขุดจ๊ะ?”

แม่ “น้ำขุดจ้ะ น้ำเซาะกัดแผ่นดินเป็นแม่น้ำ อย่างเดียวกับน้ำเซาะกัดภูเขาเป็นลำธารสิจ๊ะ!”

เผือก “ดินทั้งแม่น้ำ น้ำพาไปไหนหมดจ๊ะ?”

แม่ “น้ำก็พาไปถมเป็น **สันดอน** ที่ทะเลตรง **ปากน้ำ** สิจ๊ะ! ที่สันดอนเป็นกองดินใหญ่ น้ำตื้น เรือกำปั่นใหญ่เข้ามาไม่ได้ ต้องจอดอยู่แค่เกาะสีชัง”

แดง “อ้อ! หนรู้แล้ว หนูเคยได้ยินว่าที่กรุงเทพฯ นี้แต่ก่อนเป็นทะเล คงจะเป็นสันดอนก่อนแล้วก็เลยเป็นบกไป”

แม่ “ถูกแล้วจ้ะ! แม่น้ำพาดินขึ้นถมสองฟากตลิ่งด้วยทุกปี เวลาที่น้ำท่วมแผ่นดิน”

เผือก “น้ำขุดดินถมทะเลให้เป็นกรุงเทพฯ กินเวลากี่ปีจะ! แม่?”

แม่ “กี่หมื่นกี่แสนปี แม่ก็บอกไม่ถูก แต่กรุงเทพฯ เคยเป็นทะเลจริง เพราะขุดลงไปลึก ๆ พบทรายและเปลือกหอยทะเลเป็นพยานอยู่”

๕ เครื่องจำ

๑. กว่าน้ำและลมจะกัดหินให้กลายเป็นดินได้ก็นานหนักหนา และกว่าดินจะทับกันแน่นจนกลายเป็นหินก็นานหนักหนา นานจนเรานับเวลาไม่ถ้วน

๒. ศิลาแข็งมากมีอยู่แต่เดิม หรือที่ร้อนละลายและพ่นออกมาทางภเขาไฟ แล้วกลับเย็นแข็งเหมือนอย่างเดิม

๓. ศิลาแลงไม่แข็ง เกิดแต่ดินทรายทับกันแน่นอยู่นาน ๆ

๔. ดินดาล คือดินที่ถูกทับแน่น จนแข็งเป็นหิน

๕. น้ำเซาะเขาและแผ่นดินเป็นทางน้ำจนถึงทะเล

๖. ต้นแม่น้ำที่บนเขา เรียกยอดน้ำและลำธาร ทางน้ำที่นำน้ำมาช่วยเลี้ยงแม่น้ำเรียก แคว ปลายแม่น้ำที่ลงสู่ทะเล เรียก ปากน้ำ โคลนที่แม่น้ำพาไปกองไว้ในทะเลตรงปากน้ำเรียก สันดอน

สัตว์

กระรอก

ลูกกระรอกตกลงมาจากรังบนต้นไม้ แม่ของมันไม่อยู่แดงกับเผือกพบเข้า จึงจับมาให้แม่ดู

มันยังอ่อน เคยกินแต่นมแม่ แดงจึงละลายนมวัวเขายังไม่ให้มันกินอะไรหมด เขากลัวมันจะตาย เขาเอาหีบ

กระดาษทำรังให้มันนอน และคอยระวังไม่ให้มีแมวเข้ามาในเรือน

อีกไม่ช้ามันแข็งแรงขึ้น เขาก็ให้มันกินลูกไม้และใบผักกาด มันเชื่องแท้ ๆ มันไต่ตามตัวแดงและชอบเกาะบ่าถึงเวลามันก็ลงไปนอนในหีบซึ่งเป็นรังของมัน

มันหัดกระโดดจากโต๊ะขึ้นไปบนหน้าต่าง มันกระโดดได้สูงขึ้น ๆ ทุกวัน ไม่ช้ามันก็กระโดดขึ้นหลังตู้ไปเที่ยวเล่นบนหิ้งและบนประตู มันชอบเล่นกับเด็ก ๆ และคนในบ้าน แต่คนอื่นแปลกหน้ามามันหนี มันโตขึ้นมันจำหน้าคนได้

เมื่อมันโตแล้ว มันออกทางหน้าต่าง กระโดดไปนอกเรือน ทั้งแดงทั้งเผือกต้องช่วยกันเอาข้าวโพดล่อให้มันกลับมากิน แต่พอนานเข้ามันก็เลยหายไปในสวน และไม่กลับมาอีก เด็ก ๆ คอยดูมันในสวน พบกระรอกบนต้นไม้ เอาข้าวโพดล่อ มันก็ไม่ลงมากิน มันจะใช่ตัวนั้นหรือเป็นตัวอื่นก็ไม่ทราบ

กระรอกกับกระแต

ตามสวนมีกระรอกชุม มันกระโดดจากต้นไม้ไปยังต้นอื่น จากกิ่งนี้ไปกิ่งโน้น มันเที่ยวหาลูกไม้กิน หางของมันช่วยถือท้ายเวลามันกระโดดไกล ๆ

กระรอกกับกระแตตัวคล้ายกัน กระรอกหางเป็นพวงมากกว่า และดูสวยกว่ากระแต กระรอกมีสีขาว สีเทา และสีน้ำตาล กระรอกขาวเราเรียกกระรอกเผือก เด็ก ๆ อยากเห็นกระรอก กระแต ต้องคอยดูตามต้นไม้ในสวน

กระรอกกระแตชอบทำรังอยู่บนต้นไม้ มันเก็บกิ่งไม้ใบไม้เล็ก ๆ มาใส่ไว้ในโพรงไม้และอาศัยเป็นรัง มันมีศัตรูมาก สุนัข แมว งู และนกใหญ่ ๆ คอยทำร้ายมัน แต่มันคล่องแคล่ว มันมักหนีได้เสมอ

เท้าของมันมีเล็บแหลม และมีหางยาว มันใช้เท้าหน้าจับอาหารเหมือนเราใช้มือของเรา เวลากระโดดเล็บแหลมเกาะกิ่งไม้ที่กระโดดไปถึง มันจึงไม่พลัดตก มันนั่งถือลูกไม้กินบนกิ่งไม้ กระดกหาง แลดูงามมาก

พื้นข้างหน้ามี ๔ ซี่ คมมาก มันใช้แทะลูกไม้และกัดเมล็ดแข็ง ๆ ได้ดี มันช่วยหว่านเมล็ดเหล่านี้ให้ขึ้นที่อื่น ๆ โดยเก็บไปกิน แล้วทิ้งเกลื่อนตามแผ่นดิน มันจึงเป็นประโยชน์แก่ป่า แต่ชาวสวนไม่ชอบมัน เพราะมันกินลูกไม้ของเขา เขาใช้กระสุนยิงมัน เหมือนเด็ก ๆ ยิงอะไรเล่นด้วย หนังสติ๊ก

เครื่องเล่น

คอยดูโพรงกระรอก เมื่อมันออกลูกจะได้จับลูกมันมาเลี้ยง แต่ต้องระวังอย่าตกต้นไม้ และเมื่อได้ลูกกระรอกมาแล้วระวังอย่าให้แมวกัด และอย่าให้มันกินมากนัก มันจะท้องขึ้นตาย

เม่น

คนขายยาคนหนึ่ง เขาเลี้ยงเม่นไว้เชื่อง เขาเอาเม่น
ใส่รถไปจอดตามถนน คนชอบดูเม่นก็มารุมดูกันเป็นหมู่ใหญ่

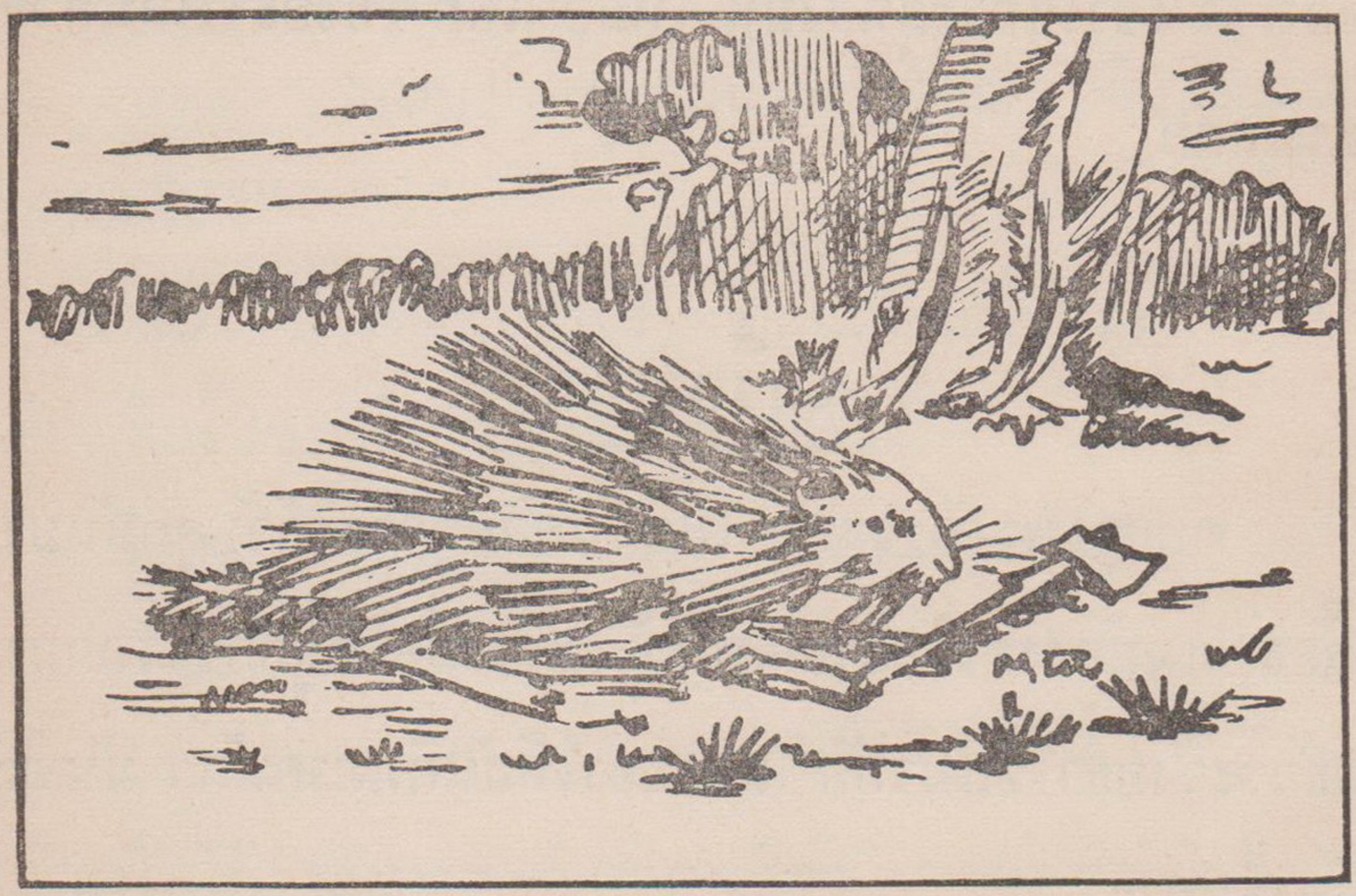

เขาชี้แจงคุณของยาที่เขาขาย คนได้รู้จักยาและได้ซื้อยาของเขา เพราะเม่น ตัวเขาเลยได้ชื่อว่าหมอเม่น หมอเม่นรักเม่นของเขา เพราะมันทำคุณให้แก่เขามาก

เขาทำกรงดินให้มันอยู่ คือเอารั้วเหล็กล้อมทำที่ให้

มันอยู่สบาย ภายในรั้วเหล็กนั้นมีลานดินสำหรับเดินเล่นและมีห้องเป็นที่อยู่

เม่นชอบลานดิน มันเชื่อง มันเดินเล่นที่ลานและกินหัวกล้วยคือโคนต้นกล้วยที่เขาตัดมาให้มัน แต่มันไม่ชอบห้องที่เขาทำให้มันอยู่ มันขุดรูใต้ดินเป็นที่อยู่ตามวิสัยของมัน

เม่นกินเปลือกไม้ใบไม้ ต้นพลับพลึงมันชอบมาก มันชอบกัดต้นไม้อ่อน ๆ และกินเป็นอาหาร ชาวสวนมะพร้าวเกลียดเม่น เพราะมันมักมาลักขุดต้นมะพร้าวที่เขาปลูกใหม่เอาไปกินเสีย

วันหนึ่งเม่นของหมอเม่นหายไป มันขุดรูลอดใต้รั้วหนีไปได้ มันหายไปหลายวัน เจ้าของได้ยินข่าวมีคนพบเม่นวิ่งตามสวนหลังบ้าน บางบ้านถูกเม่นรังแกต้นไม้ เจ้าของทราบข่าว เขาก็ไปตามจับเม่นของเขาคืนมาได้

คราวนี้เขาหาเม่นมาผสมให้เป็นคู่ มันเลยอยู่สบายและออกลูกเล็ก ๆ ในรูของมัน มันออกลูกคราวละ ๑ ถึง ๔ ตัว

เม่นมีขนเป็นก้านแหลมแข็งเหมือนเข็ม เราเรียกขนเม่น อย่างใหญ่ยาวขนาดด้ามปากกา สีดำ ปลายขาว ขนยาวที่กลางหลังกลางตัวเป็นอาวุธของเม่น นอกนั้นที่หางและที่หัวก็เป็นขนสั้น ๆ

เม่นไม่กลัวศัตรู มันไม่ทำอันตรายใคร มันไม่ใช่สัตว์ดุร้าย แต่ถ้าศัตรูเข้าใกล้มัน ๆ สะบัดให้ขนซึ่งเป็นอาวุธของมันแทงเอาเจ็บ ๆ หมาที่เข้าไปเห่ามันใกล้ ๆ เคยถูกขนเม่นแทงปาก วิ่งหนีร้องเอ๋ง ๆ ขนที่แทงนั้นหลุดจากตัวเม่นติดปากหมาไป

เม่นมีชุม มันชอบขุดรูอยู่ตามโคนไม้ ในโพรงไม้และในถ้ำเม่นก็ชอบอาศัย ชาวป่าชอบเอาขนเม่นมาทำเครื่องแต่งตัว และปอกผิวเป็นเส้นบาง ๆ สานเป็นกระเช้าเด็ก ๆ ชอบเก็บขนเม่นไว้เป็นของเล่น

กระต่าย

ก้องกับละไมเป็นเด็กที่บ้านชะอำ เขาเป็นพี่น้องกัน เขาเลี้ยงกระต่ายทุกวัน แต่ไม่ได้เลี้ยงไว้ในกรงอย่างคนอื่น ๆ เลี้ยง เพราะมันเป็นกระต่ายป่า

คืนวันหนึ่งก้องกับละไมเผ้าวัวอยู่ที่หลังบ้าน วัวเที่ยวเก็บเล็มหญ้าและใบไม้กิน ก้องกับละไมก็เที่ยวหาเมล็ดมะกล่ำเล่น มะกล่ำตาหนูที่แถวนั้นมีชุม ต้นมันเป็นเถา

ก้องเห็นกระต่ายโผล่ออกจากซุ้มไม้ครึ่งตัว มันกำลังจะออกมาหาอาหาร พอมันเห็นคนมันก็วิ่งกลับเข้าซ่อนที่ใต้ซุ้ม

ก้องย่องเข้าไปแหวกซุ้มไม้ดู เห็นกระต่ายตัวใหญ่กับลูกของมันสี่ตัว แม่กระต่ายตกใจ ตั้งท่าจะวิ่งหนี แต่มันห่วงลูกของมัน พอดีละไมชวนก้องให้ถอยห่างออกไปเสีย

“เราต้องไม่ให้มันตกใจ มันเพิ่งออกลูกใหม่ ๆ น่าเอ็นดู” ละไมพูด

ก้อง “จริงซิ ! อย่าไปบอกใคร ๆ หมด ปล่อยให้มันเลี้ยงลูกของมันเงียบ ๆ เราจะได้มาคอยแอบดูมันเล่น”

ละไม “ฉันจะหาผักบุ้งมาให้มันกินด้วย”

ก้องอยู่เฝ้าวัว ละไมวิ่งไปเอาผักบุ้งที่บ้าน เขาเคยได้ยินแม่พูดว่ากระต่ายมันชอบกินผักบุ้ง

เด็กทั้งสองเอาผักบุ้งวางไว้ที่ปากซุ้ม แล้วก็ไปคอยนั่งดูอยู่ห่าง ๆ เขานั่งเงียบไม่ให้มีเสียงเลย สักครู่หนึ่งกระต่ายก็โผล่ออกมา มันเห็นผักบุ้ง มันก็ตรงเข้ากัด แต่มันคาบกลับเข้าไปกินในซุ้ม มันคงจะกลัวคนเห็น

ก้องกับละไมเอาหญ้า ผักบุ้ง และเปลือกแตงโมไปวางให้มันกินทุกวัน เขานั่งให้มันเห็นตัว แต่นั่งอยู่ห่าง ๆ เขาเลี้ยงมันด้วยวิธีนี้ จนหลาย ๆ วันเข้ามันก็มาคาบเปลือกแตงโมจากมือของเขา มันรู้ว่าเขาไม่รังแกมัน เขาเอาอาหารมาเลี้ยงมัน

พอกระต่ายกับเด็ก ๆ รู้จักกันดี เขาก็เอาอาหารส่งถึงในซุ้มไม้ที่มันอยู่ เขาเห็นลูกกระต่ายนอนอยู่บนรังทำด้วย

495.91842 ฮ359บค ล.2 ฮ33บ 4779

ใบไม้ มีขนกระต่ายโรยอยู่ข้างบน ทำให้อ่อนนุ่ม ขนนี้แม่กระต่ายดึงจากขนท้องของมัน มันหลุดได้ง่าย ๆ ไม่เจ็บ

ละไมว่าลูกกระต่ายไม่สวยเหมือนแม่ ก้องบอกให้คอยดูมันโตขึ้นหน่อย ขนก็จะขึ้นงามเหมือนแม่

ต่อมาอีกไม่ช้า ลูกกระต่ายก็โต วิ่งตามแม่ได้ พอเข้าสามสัปดาห์กว่า ๆ มันก็พากันทิ้งรังไป ลูกมันเลี้ยงตัวเองได้แล้ว มันเลยต่างก็ไปหากินไม่กลับมารังอีก

เด็ก ๆ ได้พบกระต่ายวิ่งผ่านที่ตามซุ้มไม้บ่อย ๆ แต่เขาก็จำไม่ได้ว่าเป็นกระต่ายที่เขาเลี้ยงใช่หรือไม่ใช่

กระต่ายให้ลูกกินนมเหมือนแมว มันออกลูกปีละหลาย ๆ ครอก แต่สัตว์ที่เป็นศัตรูของมันก็มีมาก ทั้งหมาทั้ง

แมวชอบกัดกระต่าย ๆ ไม่มีทางต่อสู้ กระต่ายบ้านที่เลี้ยงไว้ในกรง ต้องระวังไม่ให้หมาแมวทำร้ายได้

กระต่ายเป็นสัตว์กินหญ้าและผัก มันไม่กินเนื้อ พ่นของมันฉีกและเคี้ยวเนื้อไม่ได้ มันมีแต่ฟันบางสำหรับแทะและตัดผักหญ้าอ่อน ๆ

เพราะมันไม่มีเครื่องป้องกันตัว มันจึงต้องมีหูไวตาไวและวิ่งเร็ว เวลาวิ่งมันใช้กระโดด ขาหลังของมันแข็งแรงและยาว มันใช้ขาหลังถีบพื้นดินกระโดดได้เร็วมาก มันมีใบหูใหญ่ยาว ตั้งคอยรับเสียง มีเสียงอะไรกรุบกริบที่ไหนมันก็ได้ยิน ตาของมันอาจเห็นในที่ขมุกขมัวได้ดี

กระต่ายป่าสีเทา ๆ คล้ายพื้นที่ที่มันอยู่ ศัตรูแลเห็นมันได้ยาก แต่กระต่ายที่เลี้ยงไว้ตามบ้าน มีสีต่าง ๆ เผือกก็มี เทาก็มี ด่างสีต่าง ๆ ก็มี

เนื้อกระต่ายป่ากินอร่อยมาก พรานยิงมาขาย เขามักจับกระต่ายด้วยไฟ คือมีไฟฉายติดที่หน้าผาก กระต่ายเห็นแสงไฟ แต่ไม่เห็นตัวคนที่ฟางไฟอยู่ข้างหลัง มันก็มาเล่นไฟ เหมือนที่มันชอบเล่นแสงจันทร์ คนคอยเอาไม้ตีมันและจับมัน ชาวบ้านนอกใช้จุดคบเอาแผ่นสังกะสีบังตัวแทนไฟฉายที่ติดหน้าผาก

คำทาย

๑. กระต่ายต้องวิ่งเร็ว ทำไมเม่นไม่ต้องวิ่งเร็ว ?

๒. เม่นมีอะไรเป็นอาวุธ กระต่ายมีอะไรช่วยป้องกันตัว ?

๓. ใครเคยเห็นกระต่ายสีอะไรบ้าง ?

๔. ใครเคยเห็นขนเม่น รูปร่างมันอย่างไร ?

แมลง

เด็ก ๆ ชอบจับจิ้งหรีดตามหญ้า แดงกับเผือกจับได้หลายตัว เวลาฝนชุกจิ้งหรีดชุม มันเข้ามาเล่นไฟถึงในห้อง เขาไม่ต้องไปเที่ยวจับตามแผ่นดิน เขาเอากระป๋องขนมปังมาใส่ดินใส่หญ้าทำเป็นบ้านให้มันอยู่

จิ้งหรีดบางตัวร้องเสียงเพราะ บางตัวไม่ร้อง ตัวที่

ร้องกัดเก่ง พอพ่อเห็นกระป๋องจิ้งหรีด พ่อจึงบอกให้ปล่อย
เสียหลายตัว เอาไว้แต่ตัวที่ร้องและกัดเก่ง

เด็ก ๆ ได้ทราบจากพ่อว่า จิ้งหรีดตัวเมียมีปีกเป็นลาย
เส้นตรงตัดกันเป็นตารางเหลี่ยม เขาไม่เลี้ยง เพราะมันกัด
ไม่เป็น ตัวผู้มีลายปีกเป็นวง ๆ เป็นเส้นโค้งทั้งหมด เขาเลี้ยง
ไว้กัดกันเล่น ตัวสีดำเรียก **ทองดำ** ตัวสีแดงเรียก **ทองแดง**
ชนิดตัวเล็กเรียกว่า **อ้ายแอ้ด** เราเลี้ยงมัน เราต้องกรุณามัน

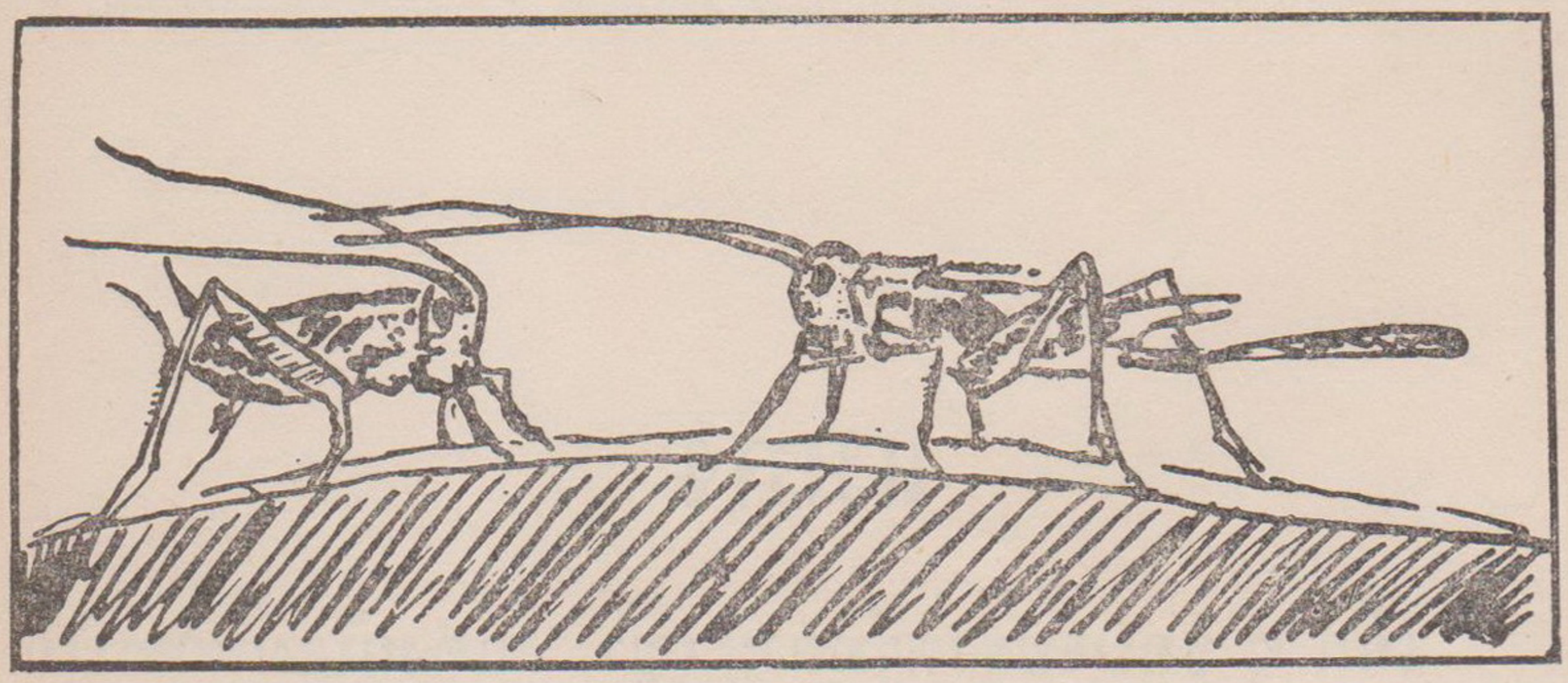

จิ้งหรีดเป็นจำพวกแมลง แมลงออกไข่เหมือนนก
ไม่ออกลูกมาเป็นตัวเหมือนสัตว์สี่เท้า สัตว์จำพวกออกไข่
ไม่ต้องให้ลูกกินนม แต่นกต้องกกไข่ แมลงไม่ต้องกก

แมลงโดยมากไม่เลี้ยงลูก มันเลือกไข่ไว้ในที่ที่เป็นอาหารให้ตัวอ่อนกินได้ เช่นที่ยอดไม้อ่อนหรือดอกอ่อน พอแมลงออกจากไข่มันก็เป็นตัวบุ้ง หรือตัวแก้ว กัดกินยอดหรือดอกนั้น จนโตเร็วในสองสามวัน แล้วมันก็โตพอที่จะคลานไปกินใบอื่น ๆ ได้ มันไม่ต้องการความช่วยเหลือของแม่เลย

แมลงโดยมากอายุสั้น พอออกไข่แล้วมันก็ตาย พวกแมลงมีปีก เช่น ผีเสื้อ ผึ้ง แตน ต่อ หมาร่า จิ้งหรีด ตกแตน แมลงวน แมลงหวี่ แมลงภู่ แมลงเมา แมลงทับ แมลงปอ ออกเป็นตัวแก้วก่อนทั้งนั้น เมื่อตัวแก้วแก่จึงงอกปีกบินไปได้

แมลงมักมีชีวิตเป็น ๓ ระยะ เช่น ตัวไหม ระยะแรกเป็นแก้ว กินใบหม่อนโตเร็ว พอได้ที่แล้วก็หยุดกิน ทำปลอกหุ้มตัวเป็นเส้นไหม ที่คนเอามาใช้ทอเป็นแพร ในระยะที่อยู่ในปลอก และไม่กินอาหารนี้ เรียกว่า **ตัวดักแด้** พอตัวดักแด้แก่งอกปีกดีแล้ว ก็เจาะปลอกเป็นแมลงบินไปมันเลือกหาที่ไข่ก่อนตัวมันตาย เพื่อมันจะได้ไม่สูญพันธุ์

ตัวแก้วที่เด็ก ๆ เห็นตามใบไม้ เมื่อมันกินใบไม้จนโตพอแล้ว มันก็ทำปลอกหุ้มตัว เป็นตัวแข็ง ๆ เหมือนไม่มีชีวิต ติดอยู่ใต้ใบไม้ แล้วพอปีกแก่ มันก็เจาะปลอกออกมาเป็นผีเสื้อบินไป

แมลงปีกแข็งมีปากแข็ง หรือมีเขาอย่างด้วงมะพร้าว เวลายังเป็นตัวด้วงตัวของมันก็แข็ง ไม่อ่อนเหมือนตัวแก้ว หรือบุ้งอื่น ๆ ด้วงมะพร้าวเข้าเจาะรูไข่ไว้ในยอดมะพร้าว กินจนต้นมะพร้าวเฉาหรือตาย บางชนิดแทรกเข้าไปใต้ดิน ไข่ไว้ที่รากไม้ ตัวด้วงโตบ้างเล็กบ้าง กัดรากไม้กินจนต้นไม้เฉาหรือตาย

เครื่องเล่น

๑. เวลาเลี้ยงแมลง เช่น แมลงทับ หรือจิ้งหรีด อ้ายแอ้ด ต้องเอาใบไม้ชนิดที่มันชอบไข่ไว้ มาให้มันกิน

แมลงทับชอบใบมะขามเทศ จิ้งหรีดชอบใบผักโหม เพราะมันไม่กินใบไม้ทั่วไป

๒. ต้องทำที่ให้มันอยู่คล้ายที่อยู่จริง ๆ ของมัน มีหญ้าหรือกิ่งไม้ให้มันเกาะ กับให้เป็นที่เปิดโปร่ง ได้อากาศพอ ถ้ามีฝาปิดมิดชิดมันจะตาย

๗ พืช

สวนในเรือน

แม่มีขวดปักดอกไม้ตั้งตามโต๊ะในห้อง และโต๊ะที่บูชาพระ เด็ก ๆ ช่วยแม่เปลี่ยนดอกไม้ปักขวด ทำให้บ้านเรือนดูสดชื่นอยู่เสมอ พ่อกลับจากงาน พ่อชมดอกไม้ในเรือน แล้วก็ออกไปรดน้ำพรวนดินต้นไม้ในสวน ทั้งในเรือนและในสวนมีต้นไม้ดอกไม้สดชื่น

ที่ระเบียงมีขวดติดอยู่ที่เสา รูปเหมือนปลา ปลูกพลูด่าง ที่หว่างเสาเหนือลูกกรงระเบียง ปลูกว่านต่าง ๆ มี ว่านสี่ทิศ ว่านไข่ ว่านเศรษฐี และบัวจีน

เด็ก ๆ สังเกตว่าหัวว่านเหมือนหัวหอม แม่บอกว่ามันเป็นไม้มีหัวเช่นเดียวกัน หัวมันเป็นลำต้นของมัน ใบและดอกแตกออกมาจากหัว

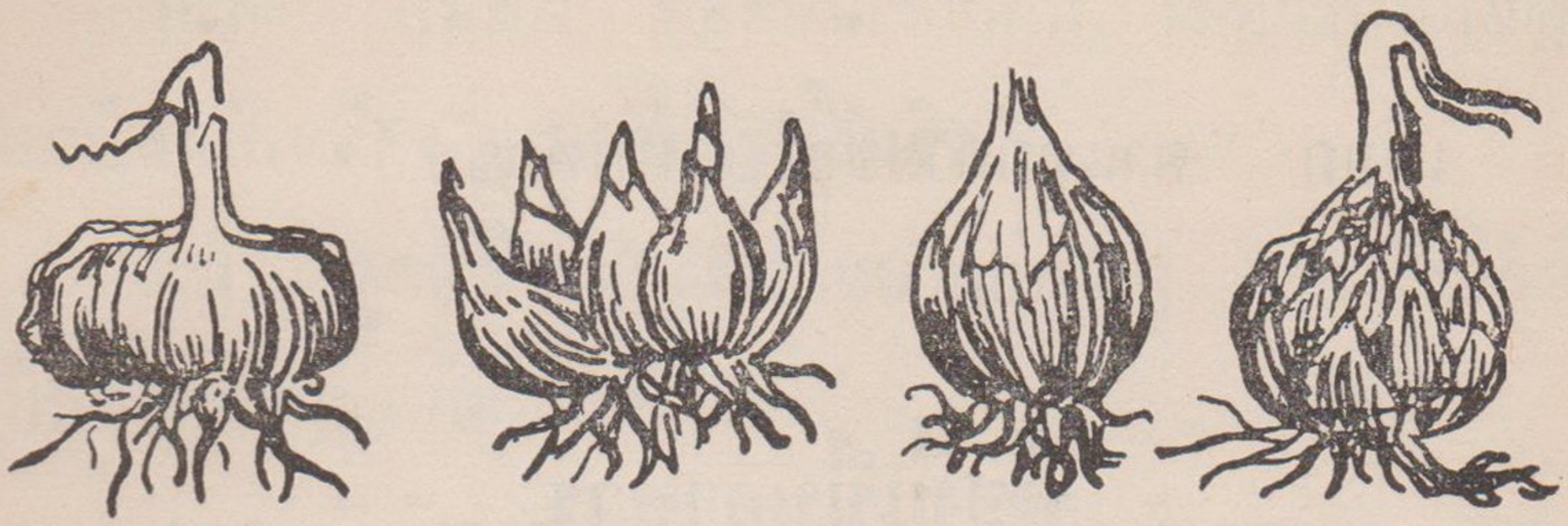

แดงลองเอาเมล็ดถั่วยี่สงเพาะบ้าง ไม่ช้าต้นถั่วก็ขึ้น เต็มกระถาง แดงลองถอนขึ้นดูต้นหนึ่ง แล้วเอาไปให้แม่ดูว่า ต้นมันแตกออกจากเมล็ดถั่ว

แม่เรียกเด็ก ๆ มาพร้อมกัน ถามว่าต้นไม้มีส่วนต่าง ๆ กันอย่างไรบ้าง ให้ตอบคนละอย่าง และชี้ให้ดูด้วย

แดงชี้ต้น เผือกชี้ใบ มะลิชี้ราก

แม่ชี้ปุ่มที่โคนก้านถามว่า “นี่อะไรจ๊ะ ?”

เด็ก ๆ ทายต่างกัน บางคนว่าใบอ่อน บางคนว่าดอกอ่อน แม่บอกว่า “เขาเรียกว่า **ตา** ตานี้ออกเป็นช่อใบก็ได้ เป็นช่อดอกก็ได้”

แดง “จริงซิ! กิ่งอ่อนเมื่อแรกออก หนูก็เห็นเป็นปุ่มขึ้นมาที่ตามันก่อน”

มะลิ “ดอกไม้เมื่อผลิใหม่ๆ หนูก็เห็นเป็นปุ่มที่ตามัน”

เผือก “ตาแตกตามข้อใบแทบทุกข้อ”

๕ ๙ ๘ พืชที่เป็นอาหาร

แม่ทายต่อไปว่า ส่วนอะไรของต้นไม้ที่เรากิน ให้ตอบคนละอย่าง และบอกชื่อต้นไม้ด้วย

มะลิ “เรากินลูกมันจ้ะ! หนูชอบลูกเงาะ ลิ้นจี่ มะม่วง ขนุน ทุเรียน ส้ม และลูกไม้อื่นๆ อีกแยะที่เป็นเมล็ด เช่น ถั่ว หรือข้าวโพด หนูก็ชอบ”

เผือก “ใบไม้เราก็กิน เช่น ใบมะกรูด ใบสันตะวา เราจิ้มปลาร้า ใบกุยช่ายเรากินกับหมี่ ใบผักกาดหอมกินเป็นสลัด ใบผักชีโรยกับข้าวกินหอมดี”

แดง “ต้นของมันเราก็กิน เช่น ต้นผักบุ้ง ต้นตำลึง หยวกกล้วย หน่อไม้”

แม่ “ถูกแล้ว หยวกกล้วยก็คือไส้ในของต้นกล้วย หน่อไม้ก็คือต้นอ่อนของต้นไผ่ ยังหัวหอมหัวกระเทียมก็เป็นต้นเหมือนกัน เรามีไว้ทำกับข้าวกินในครัวเสมอ”

มะลิ “แม่จ๋า! ดอกมันเรากินเมื่อวานนี้แม่เอาดอกโสนสีเหลือง ๆ มาต้มจิ้มน้ำพริก”

แม่ “ถูกแล้วจ้ะ! ดอกหมากอ่อน ๆ และหัวปลีซึ่งเป็นดอกกล้วย ก็ต้มกะทิกินดี”

แดง “ยังรากอีกอย่างหนึ่ง ยังไม่มีใครทาย หนูก็นึกไม่ออกว่าเรากินรากอะไรบ้าง”

แม่ “มีถมไป รากไม้เราเอามาทำยากินได้หลายชนิด ที่กินเป็นอาหารก็มี เช่น รากกระเทียมเราเอามายำกิน รากถั่วพู รากสามสิบ เราเอามาเชื่อมน้ำตาลกิน หัวผักกาดเราเอามาแกงกิน”

แดง “หนูเคยได้ยินเขาเรียกหัวถั่วพู แม่ว่าหัวหอมเป็นต้น ไม่ใช่ราก หัวผักกาดก็ต้องเป็นต้นด้วยไม่ใช่ราก”

แม่ “ที่เรียกหัวนั้น บางอย่างเป็นต้นใต้ดิน บางอย่างเป็นราก หัวหอมเป็นต้นใต้ดิน หัวว่านเป็นต้นใต้ดิน มันมีใบอยู่ในหัว แล้วก็แตกออกมา แต่หัวถั่วพู หัวผักกาด

รากสามสิบ เป็นราก รากเหล่านี้เป็นที่เก็บอาหาร มันก็อ้วนขึ้น ดูคล้ายหัว คนจึงเรียกว่าหัวด้วย”

คลังอาหารของต้นไม้

แม่กลัวเด็ก ๆ จะยังไม่เข้าใจชัดว่า ที่เป็นลำต้นกับเป็นรากนี้ผิดกันอย่างไร จึงขอให้พ่ออธิบายเมื่อพ่อกลับบ้านเวลาเย็น

พ่อ “ต้นไม้บางอย่างมีเวลาหยุดหากิน หรือต้องใช้อาหารสำหรับผลิดอกออกผลมาก มันจึงต้องมีคลังเก็บอาหารสะสมไว้”

“คลังอาหารของต้นไม้นี้ ต้นไม้บางชนิดใช้ต้นเป็นคลัง เช่น ว่าน และหัวหอม”

“ต้นไม้บางชนิดใช้รากเป็นคลัง เช่น รากสามสิบ หัวถั่วพู หัวผักกาด

“พวกต้นไม้ยืนต้น ใช้ตาเป็นคลัง”

“สังเกตได้ว่าผิดกัน คือ หัวเป็นลำต้นใต้ดิน มีตาสำหรับงอกเป็นต้นบนดิน เช่น หัวมัน หัวบอน แต่หัวที่

เป็นราก ไม่มีตา มีแต่รากฝอย เช่น รากสามสิบ หัวผักกาดแดง หัวผักกาดขาว”

คำทาย

๑. ส่วนสำคัญต่าง ๆ ของต้นไม้ มีอะไรบ้าง ?

๒. เรากินดอกอะไรบ้าง ? เรากินใบอะไรบ้าง ?

๓. เรากินต้นอะไรบ้าง ? เรากินรากอะไรบ้าง ?

๔. ต้นไม้ที่ใช้ต้นเป็นคลังเก็บอาหารของมัน คือต้นอะไรบ้าง ?

๕. ต้นไม้ที่ใช้รากเป็นคลังเก็บอาหารของมัน คือต้นอะไรบ้าง ?

๖. ต้นไม้ชนิดไหนใช้ตาเป็นคลังเก็บอาหารสำหรับงอกดอกงอกยอด ?

๗. หัวที่เป็นราก กับที่เป็นต้นใต้ดิน ต่างกันอย่างไร ?

๘. หัวที่เป็นรากคืออะไรบ้าง ? หัวที่เป็นต้นใต้ดินคืออะไรบ้าง ?

เครื่องเล่น

ปลูกไม้ที่มีหัว ชนิดเป็นต้นใต้ดิน กับชนิดที่เป็นราก คอยสังเกตว่าอย่างไหนมีตา อย่างไหนไม่มีตา มีแต่รากฝอย

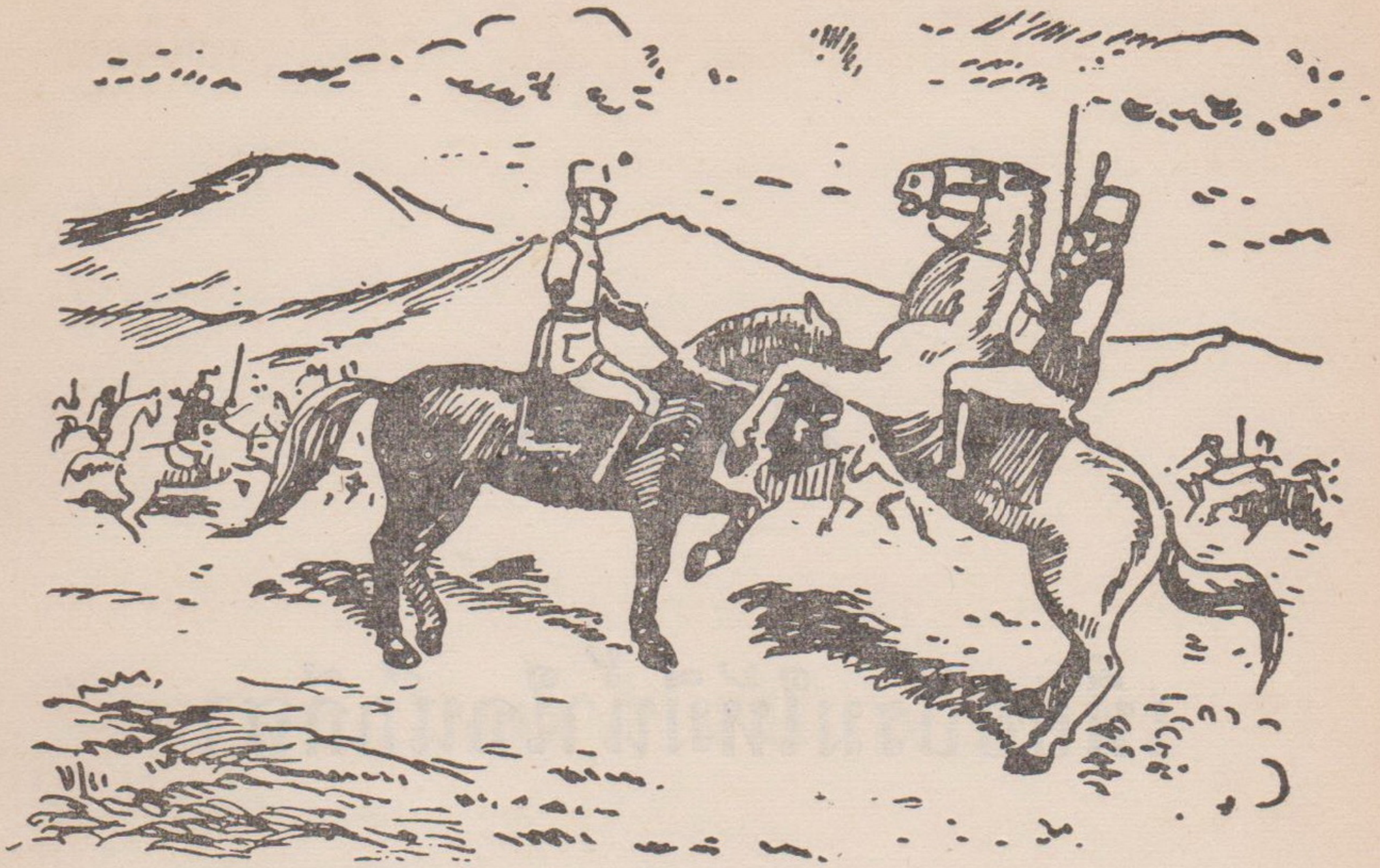

น้ำใจนักกีฬา

เมื่อนายทหารฝรั่งเศสเห็นข้าศึก ก็ขับม้าจะเข้าต่อสู้
แต่พอเห็นข้าศึกมีแขนข้างเดียว ก็กระทำวันทยาวุธด้วยดาบ
แล้วชักม้ากลับไป

(จากเรื่องในธรรมจริยาเล่ม ๔)

ภาค ๒

เพื่ออบรมให้มีน้ำใจนักกีฬา

ที่เรียกใจลูกผู้ชาย หรือใจนักเลง หรือใจเสือ ป่า หมายความอย่างเดียวกัน คือหมายถึงน้ำใจชั่งไว้ใจได้ ทั้งมิตร ทั้งศัตรู และใคร ๆ ทั้งหมด เพราะเป็นน้ำใจที่สุภาพ และรักเกียรติ

มอญซ่อนผ้า

"เราเล่นมอญซ่อนผ้ากันดีกว่า" มะลิชวน

พี่ ๆ ตามใจน้อง เด็ก ๆ จึงนั่งล้อมวงที่สนามหญ้าหน้าเรือน แดงเอาผ้าอาบน้ำทบกันควั่นเป็นเกลียวพอให้แข็ง แล้วรวบปลายผูกเป็นปมส่งให้มะลิ

มะลิฉวยผ้าเดินไปรอบ ๆ วง เด็กบางคนเหลียวดู แต่แดงห้ามไม่ให้เหลียว แดงว่าต้องเล่นให้ถูกข้อบังคับ คือให้นั่งก้มหน้า เอามือคลำข้างหลังได้ ใช้ตาชำเลืองได้ แต่เหลียวหน้าไปด้วยไม่ได้ ผ้าที่ซ่อนก็ต้องไม่ให้ห่างหลังนัก ต้องให้มือของคนนั่งคลำถึง

มะลิเอาผ้าฟาดก้นเด็กคนหนึ่ง เขาตกใจ เขาไม่ทราบว่ามะลิเอาผ้าซ่อนไว้ข้างหลังเขาเมื่อไร เพราะมะลิค่อยทิ้งผ้าไว้เงียบ ๆ แล้วพอเดินกลับมาอีกรอบหนึ่งก็ก้มลงหยิบผ้าฟาดเขา คราวนี้เขาต้องเป็นคนซ่อนผ้าแทนมะลิ มะลิลงนั่งแทนที่เขา

มะลิระวังตัวดี คิดว่าเขาคงแก้เผ็ด พอเขาผ่านถึงข้าง หลังมะลิ ๆ ก็ระวัง เขาจึงเดินเลยไปยังไม่ซ่อนผ้า

เขาเดินอย่หลายรอบ แต่อีกสักหน่อยก็มีเสียงเอาผ้าฟาดก้น เขาซ่อนผ้าไว้ข้างหลังเด็กอีกคนหนึ่ง เด็กคนนั้นเผลอ พอเดินเวียนไปครบรอบเขาก็เอาผ้าฟาด เด็กคนนั้นต้องเป็นคนซ่อนผ้าต่อไป

เผือกรู้จักสังเกต เขาได้ยินเสียงอะไรตกบนหญ้าใกล้ตัวเขา แล้วเขาเห็นคนซ่อนผ้าเอามือซ่อนข้างหลัง แต่ในมือไม่มีผ้า เขาจึงคลำผ้าข้างหลังเขา พอได้ผ้าเขาก็ลุกขึ้นเอาผ้าไล่ฟาดคนซ่อนผ้า

คนซ่อนผ้าหนีเข้านั่งในวงไม่ทัน ก็ถูกผ้าฟาดก้น แล้วเผือกก็เป็นคนซ่อนผ้าต่อไป

เผือกทิ้งผ้าไว้ข้างหลังแดง แต่แดงก็สังเกตเป็น แดงฉวยผ้าวิ่งไล่ฟาดก้นเผือก แต่เผือกหนีเข้านั่งที่ในวงทัน จึงไม่ถูกฟาด แดงต้องเป็นผู้ซ่อนผ้าบ้าง

เขาเล่นกันอยู่นาน พอจวนเลิกก็เกิดเรื่อง คือ เด็ก

เพื่อนบ้านคนหนึ่งถูกผ้าฟาดโกรธ เขาแย่งผ้าจะฟาดแก้แค้นบ้าง แดงต้องเข้าห้าม

"ฟาดถูกแผลฉันนี่" เด็กคนนั้นว่า

"ฉันจะรู้ได้อย่างไรว่าเธอมีแผล ฉันเสียใจ" เด็กคนหนึ่งตอบ

แดงตัดสินว่า "คนฟาดเขาไม่ผิด เขาเป็นนักกีฬา เขารู้จักขอโทษ ถ้าใครมีแผลที่ก้นก็ไม่ควรเล่น"

เครื่องจำ

โกรธง่ายไม่ใช่นักกีฬา

ฟุตบอล

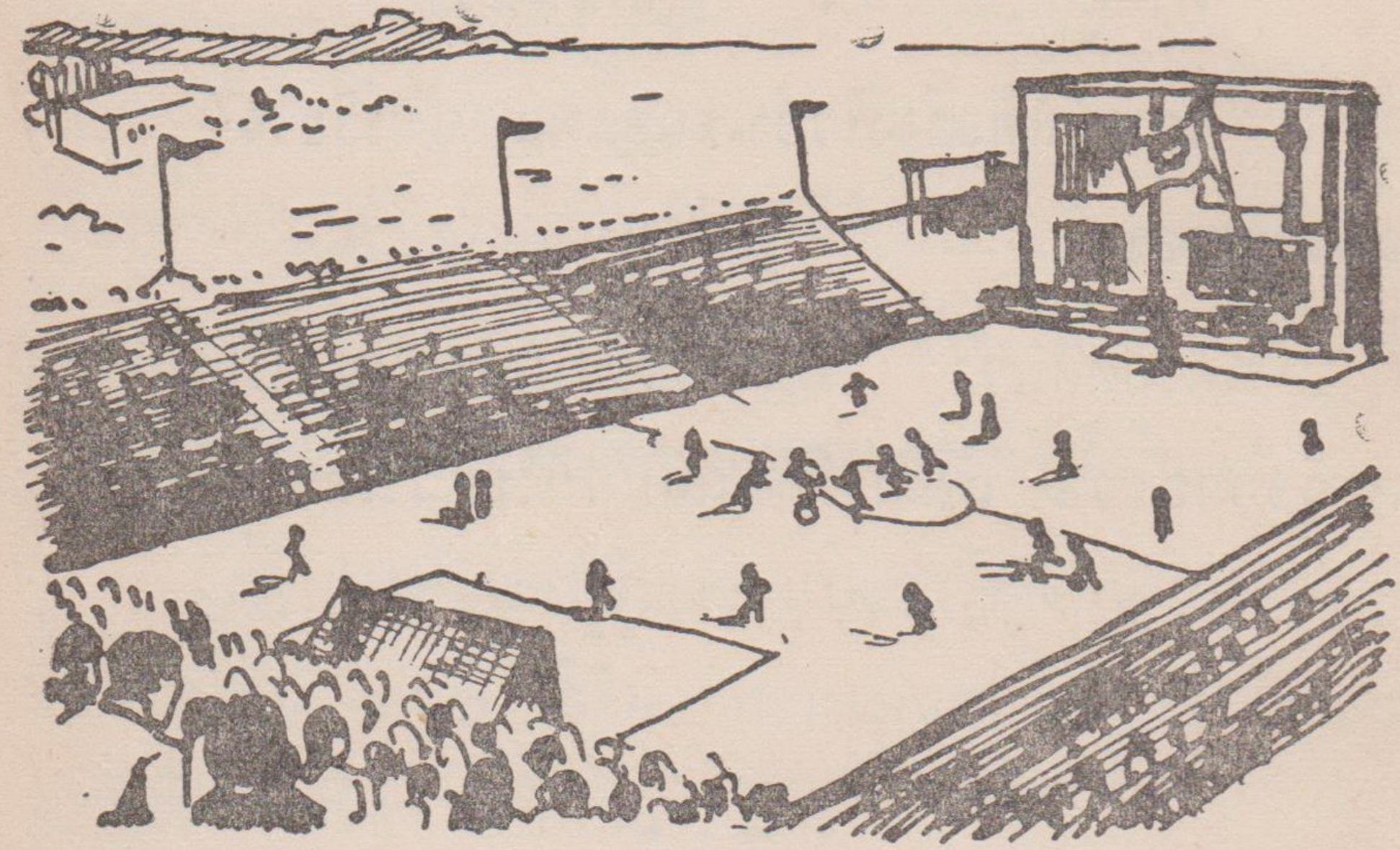

วันหนึ่งเขามีฟุตบอลแข่งขันชิงโล่ วันนั้นโรงเรียนของแดงเข้าแข่งขัน แดงขออนุญาตไปดู พ่อจึงพาแดงกับน้อง ๆ ไปดูด้วย

แดงใจเต้นมากกว่าคนอื่น เวลาลูกบอลไปอยู่ใกล้ประตูฝ่ายโรงเรียนของตัว ก็กลัวเขาจะเตะลูกบอลเข้าประตูได้ เวลาลูกบอลผ่านไปอยู่ทางประตูของอีกฝ่ายหนึ่งก็ใจเต้น อยากให้พวกของตัวเตะลูกบอลเข้าประตูเร็ว ๆ

มะลิไม่เข้าใจวิธีเล่น แดงต้องอธิบายว่า เขาเล่นกันสองพวก ๆ ละ ๑๑ คน แบ่งสนามเป็นสองแดน อยู่ฝ่ายละแดน ต่างฝ่ายต่างมุ่งจะเตะลูกบอลให้เข้าประตูของอีกฝ่ายหนึ่ง แดงชี้ให้มะลิดูประตู ซึ่งตั้งอยู่สุดแดนของทั้งสองฝ่าย ถ้าฝ่ายไหนเตะเข้าประตูของปฏิปักษ์ได้มากหนกว่า ฝ่ายนั้นก็ชนะ

วันนั้นฝ่ายโรงเรียนของแดงเตะได้สองประตู ฝ่ายโน้นได้ประตูเดียว โรงเรียนแดงจึงชนะ ๒ ประตูต่อ ๑ ประตู เรียกสั้น ๆ ว่าชนะ ๒ ต่อ ๑ ประตู

เผือกเข้าโรงเรียนแล้ว เผือกเข้าใจวิธีเล่นแล้ว เผือกชี้ให้มะลิดูคนถือธงวิ่งผ่านไปผ่านมาตามเส้นข้างสนาม

“ดูซิ มะลิ ลูกออกแล้ว **คนกำกับเส้น** เขาไปยืนยกธงที่ตรงลูกออกนอกเส้น คนเล่นของฝ่ายที่ไม่ได้ทำออกต้องมายกลูกทุ่มตรงที่คนกำกับเส้นยืนอยู่”

มะลิ “หนูอยากทุ่มลูกบ้าง”

เสียงนกหวีดจากกลางสนาม คนทุ่มลูกก็ลงมือทุ่ม แดงอธิบายว่าต้องได้ยินเสียงนกหวีดก่อนจึงทุ่มลูกได้ คนเป่านกหวีดคือ **ผู้ตัดสิน**

“ผู้ตัดสินเขาเตะลูกบอลด้วยหรือจ๊ะ ?” มะลิถาม

พ่อ “เขาไม่เตะ เขาไม่ใช่คนเล่น เขาเป็นคนกลางคอยตัดสิน”

“หนูอยากให้พ่อเป็นผู้ตัดสิน” มะลิพูด

เสียงนกหวีด คนดูรอบสนามตบมือกราวใหญ่ แดงกระโดด ร้องว่า “ดีจริง โรงเรียนเราได้ประตูหนึ่งแล้ว”

พอดีหยุดพัก ตอนครึ่งหลังฝ่ายโรงเรียนของแดงได้อีกประตูหนึ่ง รวมเป็น ๒ ประตู เมื่อจวนเลิก ข้างฝ่ายโน้นเขาได้อีกประตูหนึ่ง เสียงตบมือ และเสียงตะโกนว่า “ไม่เข้าประตู ไม่เข้าประตู”

แดงกับเผือกเห็นด้วยว่าลูกไม่เข้าประตู เพราะคนเฝ้าประตูรับไว้ได้ แดงกับเผือกหาว่าผู้ตัดสินเข้าข้างฝ่ายโน้น

มะลิ “ไหมล่ะ! หนูว่าให้พ่อตัดสินดีกว่า”

พ่อ “เมื่อคนเฝ้าประตูรับลูกนั้น ตัวเขาคงถอยหลังเข้าไปในประตู ลูกบอลเข้าประตูกว่าครึ่งลูก ก็นับว่าเสียประตูแล้ว”

แดง “หนูเห็น คนเฝ้าประตูไม่ได้ถอยหลัง เขาอยู่

ตรงประตูพอดี ผู้ตัดสินดูผิด ใช้ไม่ได้ หรือไม่อย่างนั้นก็เข้ากัน”

เผือก “โรงเรียนเราไม่ควรยอม ควรถอดผู้ตัดสิน”

พ่อ “ธรรมเนียมนักกีฬา เราตั้งให้ใครเป็นผู้ตัดสินแล้ว เราต้องฟังคำตัดสินของเขา ถึงเราจะคิดว่าเขาดูผิด เขาตัดสินผิด เราก็ต้องยอมเขา เพราะเราตั้งเขาแล้ว หรือเรายอมยกให้เขาเป็นผู้ตัดสินแล้ว”

มะลิ “เขาตั้งต้นกันใหม่ที่กลางสนาม เขาตกลงยอมกันแล้ว”

แดง “หนูก็ยอม หนูเป็นนักกีฬา”

เผือก “หนูก็เหมือนกัน”

เครื่องจำ

ธรรมเนียมของนักกีฬา เมื่อรับใครเป็นผู้ตัดสินแล้ว ต้องฟังคำตัดสินของเขา

แฟร์เพล

จงท่องจำกลอนต่อไปนี้ไว้ร้องเล่น เลือกเพลงตามถนัด

โปรดหัดให้ฉันรู้จัก รักษา **กติกา** การเล่น
เพื่อฉันจักได้ไม่เป็น คนเห็นแก่ตัวชั่วช้า

อนึ่งหัดให้ฉันพ้นจาก อยากได้ดาวเดือนเหมือนบ้า
หรือเผ้าแต่บีบน้ำตา ร้องหาลูกปืบแตกแล้ว

อนึ่งรักกับหลงต่างกัน ให้ฉันแยกได้คล่องแคล่ว
รักคือแสงสว่างพรายแพรว หลงแล้วมืดมนอนธการ

ให้ฉันเปี่ยมด้วยความรัก หักห้ามความหลงเห่อร่าน
ถ้าฉันจักต้องทนทาน ให้ฉันชื่นบานอดทน

นิดชมหน่อยชมสมเป็น บายอบเหนเป็นผล
ผิดกับสรรเสริญคุณคน โปรดฝนผีกฉันช่ำชอง

อนึ่งโปรดหัดฉันให้เชี่ยว ในเชิงชิงชัยทั้งผอง
แต่ครั้นถึงคราวฉันต้อง พ่ายแพ้ให้ฉันแพ้เป็น

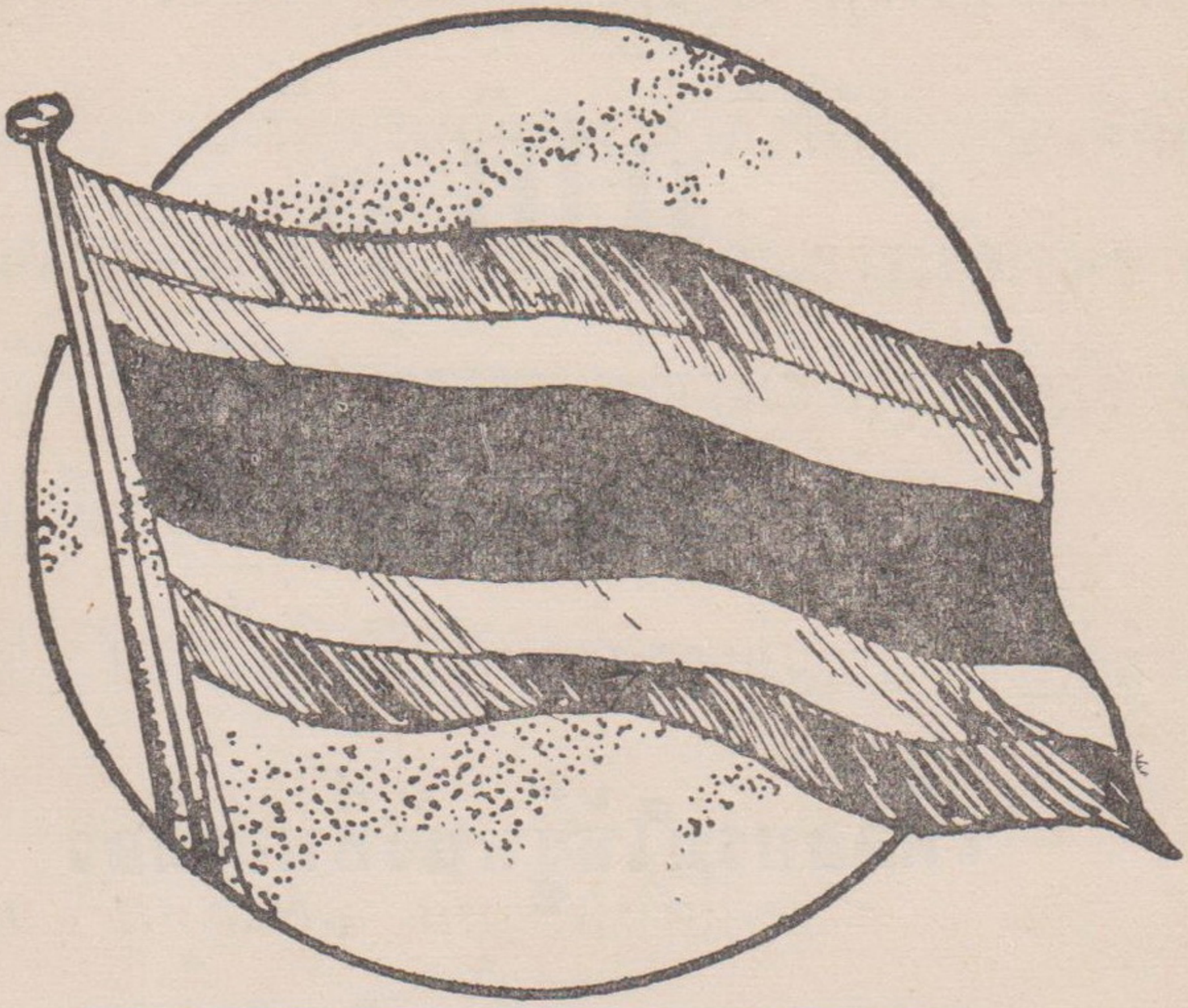

ความรักชาติ
เป็นคุณสมบัติสำคัญของพลเมืองดี

ภาค ๓

พลเมืองดี

เพื่ออบรมให้รู้หน้าที่พลเมือง

ตามรัฐธรรมนูญ

การตอบแทน

แดง “วันนี้ครูบอกว่าคนทั้งเมืองมีบุญคุณแก่เรา”

มะลิ “คนที่เราไม่รู้จักเขา ๆ ก็มีบุญคุณแก่เราด้วยหรือพี่ ?”

แดง “มีซิ ! ข้าวที่แม่หุงให้เรากิน ต้องมาจากโรงสี คนที่สีข้าวที่โรงสีมีทั้งไทยทั้งจีน เราไม่รู้จักเขาทั้งนั้น ข้าวเปลือกที่มาขึ้นโรงสีนั้น ชาวนาเป็นคนปลูก และพ่อค้าเรือข้าวเป็นคนบรรทุกข้าวจากนามาส่งที่โรงสี กว่าเราจะได้กินข้าว ก็ต้องมีคนช่วยกันปลูก ช่วยกันสี ไม่รู้จักว่ากี่ร้อยกี่พันคน”

มะลิ “จริงซิ ! คนมีบุญคุณแก่เราแยะจริง อยู่ที่ไหนบ้าง เราก็ไม่รู้ เราจะไปตอบแทนเขาได้ที่ไหนกัน ?”

เผือก “ยังเสื้อผ้าที่เรานุ่งห่ม แม่ก็ต้องซื้อผ้าที่ร้านมาตัดให้ ผ้าที่ร้านนั้นมาแต่ญี่ปุ่นบ้าง อินเดียบ้าง ยุโรปบ้าง ต้องบรรทุกมาในเรือกำปั่น คนเดินเรือต้องพาเรือข้ามทะเลมาไกล เมืองที่ทอผ้าต้องมีโรงทอผ้าใหญ่ ๆ ใช้

เครื่องจักร ใช้กรรมกรมาก ด้ายที่ทอเป็นผ้านั้นต้องทำจากฝ้าย ต้องมีชาวไร่ปลูกฝ้าย กว่าจะเป็นเสื้อผ้าให้เรามาใช้ รู้จักว่ามีคนช่วยทำเป็นทอด ๆ กี่ร้อยกี่พันคน ?”

มะลิ “ไม่ไหว หนูตอบแทนไม่ไหว ใครบ้างก็ไม่รู้อยู่ที่ไหนก็ไม่รู้ แล้วหนูก็ไม่มีอะไรมากๆมาแจกเขาให้ทั่ว”

แดง “ครูบอกว่าคนเราเกิดมาต้องกินอาหาร ต้องใช้สิ่งของต่าง ๆ ทั้งอาหารทั้งของใช้ต้องเกิดขึ้นด้วยแรงคนอื่น เรากินแรงคนอื่นอยู่ทุกวัน เราก็ต้องทำประโยชน์ตอบแทนคนอื่นทุกวัน”

เผือก “เห็นไหม ? เราจะตอบแทนแต่คนในบ้านที่รู้จักเท่านั้น ไม่พอ คนอื่นยังมีบุญคุณแก่เราอีกถมไป เราต้องตอบแทนใช้หนี้คนอื่นด้วย”

มะลิ “พรุ่งนี้พี่แดงกับพี่เผือกช่วยไปถามครูด้วยว่าจะให้เราไปตอบแทนใครที่ไหน ที่อยู่ไกลๆ เราไปไม่ถึงจะทำอย่างไร ?”

แดง “พี่ถามแล้ว ง่ายนิดเดียว ครูว่าเรากินแรงคนอื่นทุกวัน ก็ให้เราทำอะไรที่เป็นประโยชน์แก่คนอื่นทุกวัน ให้เราบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นอยู่เสมอ

จะเป็นใครก็ช่าง เช่นเห็นเปลือกทุเรียนทิ้งอยู่กลางถนน ยางรถทับเข้าจะขาด หรือคนเหยียบเข้าจะเจ็บ เราก็เก็บไปทิ้งเสียให้พ้นทาง”

เผือก “หรือเราเห็นกระเบื้องแก้วตกอยู่ เราเก็บไปฝังดินเสีย ไม่ให้บาดใครได้”

“มะลิ “อ้อ ! หนูรู้แล้ว เช่นเราเห็นเปลือกกล้วยทิ้งอยู่ เราก็เก็บเอาไปใส่กระโถน พี่เผือกเคยเหยียบเปลือกกล้วยหกล้มหนหนึ่งแล้ว หนูจำได้”

แดง “ครูว่าคนที่ไม่บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น เป็น **คนรกโลก**”

มะลิ “หนูเคยได้ยินพ่อบ่นว่าหญ้ารกสวน นี่ครูบ่นว่าคนรกโลกหรือ ?”

แดง “หญ้ารกสวนไม่มีประโยชน์แก่สวน คนรกโลกก็ไม่มีประโยชน์แก่โลก”

เผือก “ครูยังว่าต่อไปว่า หญ้ารกสวนให้โทษแก่สวน คือต้นไม้ไม่งาม คนรกโลกให้โทษแก่โลก คือโลกผิดเคืองอัตคัต เพราะมีแต่คนคอยกินคอยใช้มาก คนทำมีน้อย”

มะลิ “หนูจะไม่เป็นคนรกโลก หนูจะบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น นอกจากที่ทำงานตอบแทน อาหารและของใช้ ที่พ่อแม่ให้หน”

แดง “ครูว่า เพียงรู้ว่าคนอื่นมีบุญคุณแก่ตัว นับว่ารู้จักคุณคนแล้ว เรียกว่า **กตัญญู** ได้ แต่ยังเป็นคนรกโลกอยู่ ต้องทำประโยชน์ให้ผู้อื่นจริง ๆ จึงจะไม่เป็นคนรกโลก เรียกว่าเป็นผู้ **มีกตเวที** คือตอบแทนคุณของผู้มีคุณ”

มะลิ “กตัญญูหนรู้แล้ว แปลว่ารู้คุณคน แต่กตเวทีเป็นคำใหม่ หนเพิ่งได้ยิน หนจะเป็นคนมีกตเวที ทำคุณแก่ผู้อื่น จะได้หายเป็นคนรกโลก”

เครื่องจำ

๑. กตัญญู แปลว่า รู้คุณคน กตเวที แปลว่า ตอบแทนคุณคน

๒. ทุกคนต้องกินอาหาร และต้องใช้สิ่งของที่คนอื่นเขาลงแรงทำ ให้หมดเปลืองไปทุกวัน

๓. ถ้าไม่ทำอะไรให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ก็กลายเป็นคนรกโลก เหมือนหญ้าที่รกสวน

มะลิ “หนูจะไม่เป็นคนรกโลก หนูจะบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น นอกจากที่ทำงานตอบแทน อาหารและของใช้ ที่พ่อแม่ให้หน”

แดง “ครูว่า เพียงรู้ว่าคนอื่นมีบุญคุณแก่ตัว นับว่ารู้จักคุณคนแล้ว เรียกว่า **กตัญญู** ได้ แต่ยังเป็นคนรกโลกอยู่ ต้องทำประโยชน์ให้ผู้อื่นจริง ๆ จึงจะไม่เป็นคนรกโลก เรียกว่าเป็นผู้ **มีกตเวที** คือตอบแทนคุณของผู้มีคุณ”

มะลิ “กตัญญหนรู้แล้ว แปลว่ารู้คุณคน แต่กตเวทีเป็นคำใหม่ หนเพิ่งได้ยิน หนจะเป็นคนมีกตเวที ทำคุณแก่ผู้อื่น จะได้หายเป็นคนรกโลก”

เครื่องจำ

๑. กตัญญู แปลว่า รู้คุณคน กตเวที แปลว่า ตอบแทนคุณคน

๒. ทุกคนต้องกินอาหาร และต้องใช้สิ่งของที่คนอื่นเขาลงแรงทำ ให้หมดเปลืองไปทุกวัน

๓. ถ้าไม่ทำอะไรให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ก็กลายเป็นคนรกโลก เหมือนหญ้าที่รกสวน

การสมาคม

มะลิ “พี่เผือกต้องเล่นกับหน แม่บอกว่าทุกคนในบ้านต้องคบหาสมาคมกัน”

เผือก “วันนี้พี่ต้องไปเล่นที่บ้านพ่อแก่น เพื่อนบ้านของเรา พี่รับเขาไว้เสียแล้ว แม่ว่าเราต้องคบหาสมาคมกับเพื่อนบ้านด้วย”

แดง “แม่ว่าคนเราต้องคบหาสมาคมกัน หมายความว่า ไม่เฉพาะคนในบ้าน ไม่เฉพาะเพื่อนบ้าน ใครๆที่เกี่ยวข้องกันเข้า ก็ให้ทำความคบหาสมาคมกัน”

เผือก “เหมือนพี่กับพี่แดง ต้องสมาคมกับเพื่อนนักเรียนที่โรงเรียน หรือเหมือนพ่อต้องสมาคมกับเพื่อนทำงานด้วยกัน”

มะลิ “แม่ก็สมาคมกับพวกแม่ชีที่วัด หนูก็จะสมาคมกับพระ เมื่อแม่พาหนูไปวัด”

แดง “ครูว่ามนุษย์เป็นสัตว์โลกที่ต้องการการสมาคม”

เผือก “สัตว์ที่ต้องการการสมาคมก็มีถมไป อ้ายด่างของเราก็ชอบเล่นกับหมาอื่น ๆ ช้างก็อยู่ด้วยกันเป็นโขลง ปลาสร้อยที่หนเห็นกระโดดซ่าตามพื้นน้ำ ฝูงของมันก็มีจำนวนนับไม่ถ้วน มันไปเป็นกลุ่มเดียวกันหมด”

มะลิ “หนูจะบอกให้ สัตว์ที่ไม่ชอบสมาคมก็มี ตุ๊กแกที่ข้างฝามันอยู่ตัวเดียว หนูเห็นตุ๊กแกที่ไหน ๆ มันก็อยู่แต่ลำพังตัวเดียว”

เผือก “สัตว์ที่ไม่ต้องการการสมาคมมีถมไป แมวเมื่อโตแล้วก็ชอบอยู่ตามลำพัง เสือคือแมวป่า ก็ชอบอยู่ตามลำพัง มันไม่อยู่เป็นโขลงเหมือนช้าง”

แดง “แต่มนุษย์ต้องการการสมาคม ครูว่าใครขืนอยู่คนเดียว คนนั้นอดตาย”

มะลิ “จริงซิ! หนทำการสมาคมกับแม่ หนก็ได้สตางค์ซื้อขนม”

พอดีแม่เดินเข้ามา เด็ก ๆ หัวเราะ แม่ถามว่าพูดเรื่องอะไรกัน แดงก็เล่าเรื่องให้แม่ฟัง

แม่สอนว่า “การคบหาสมาคมนั้นไม่ได้หมายความว่าให้คบคนเป็นเพื่อนไม่เลือกหน้า การคบเพื่อนเราต้องเลือกคบแต่คนดี คนพูดปด คนขี้ขโมย คนโกง คนวาจาหยาบ ไม่ควรเอาเป็นเพื่อน”

แดง “เผือกมีเพื่อนที่ด่าเก่งหลายคน”

เผือก “หนูไม่เอาเป็นเพื่อน หนูเป็นแต่รู้จักกันต่างหาก”

แม่ “ถูกแล้ว คนดีเราก็คบเป็นเพื่อน คนไม่ดีเราก็ไม่คบ แต่เมื่ออยู่ใกล้กัน หรือมีเกี่ยวข้องกัน เราก็รักษาการสมาคมไว้ คือไม่ทำหยาบคายต่อเขา เขาพูดกับเราๆก็พูดกับเขา เขาดีต่อเราๆก็ดีต่อเขา แต่เราไม่คบเขาอย่างเพื่อน เราเป็นแต่รู้จักกันไว้

“ถ้าเขาแสดงกิริยาหรือวาจาหยาบ เราก็ไปเสียให้พ้น ไม่ยอมเล่นกับเขา ถ้าเขาชวนทะเลาะ เราก็ไม่ยอมทะเลาะกับคนเลวๆเช่นนั้น เราหลีกไปเสียทางอื่น ตัวเราจะได้ไม่เลวตามเขา และเขากับเราจะได้ไม่ต้องเป็นศัตรูกัน”

"การคบหาสมาคมที่แม่สอนนั้น **คบหา** แปลว่า คบหาเพื่อน ที่เป็นคนดีๆ คนไม่ดีเราไม่ต้องการเอาเป็นเพื่อน เราก็เป็นแต่ทำการ**สมาคม** คือรู้จักกันไว้ ไม่ใช่สนิทเหมือนเพื่อน แต่ก็ไม่ต้องหมางใจกัน จนเลยกลายเป็นศัตรูไป"

เครื่องจำ

๑. การคบเพื่อนต้องเลือกคนไม่พูดปด ไม่ขี้ขโมย ไม่โกง ไม่หยาบคาย

๒. คนที่ไม่คบเป็นเพื่อน ถ้าอยู่ใกล้กัน หรือมีเกี่ยวข้องกัน ให้เป็นแต่มีการสมาคม คือรู้จักกันไว้ หรือเพียงชอบพอกัน จะได้ไม่ต้องเป็นศัตรูกัน

หน้าที่เจ้าบ้านลูกบ้าน

แดงได้รับจดหมายจากเพื่อนที่หัวเมือง เขาส่งมาทางไปรษณีย์ บุรุษไปรษณีย์เอามาส่งให้แดงถูก เพราะที่หน้าซองเขาบอกชื่อถนน และเลขที่บ้านของแดง เมื่อแดงตอบเขา แดงก็ต้องลงตำบลบ้านเขา คือบอกเลขที่บ้าน บอกถนน บอกจังหวัด

มะลิเพิ่งรู้ว่าบ้านของตัวมีเลขที่ แดงพามะลิไปดูที่ประตูบ้าน ก็เห็นแผ่นเลขที่ติดอยู่ที่ประตู

คนใช้ในบ้านเขาลาออก แต่ต้องหาคนใช้ใหม่ แม่เลือกหลายรายจนกว่าจะเหมาะใจ คนที่มาอยู่ใหม่ต้องไปขอแบบฟอร์มที่อำเภอมากรอกลง ว่าย้ายจากบ้านเก่า มาอยู่บ้านใหม่นี้ และแม่ต้องลงชื่อให้ในหน้าที่**เจ้าบ้าน**

คนใช้เก่าที่ออกไป เขาไปอยู่บ้านใหม่ เขาก็ต้องทำเช่นเดียวกัน และเจ้าบ้านใหม่ของเขาต้องลงชื่อด้วย

เด็ก ๆ ได้เห็นแบบฟอร์มที่ขอมาจากอำเภอ ได้เห็นแม่ลงชื่อ ก็ถามว่า “ต้องทำทำไมกัน”

แม่อธิบายว่า “ที่อำเภอมีบัญชีชื่อคนทั้งหมดที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ในเขตอำเภอนี้ เรียกว่าบัญชี **สำมะโนครัว** ใครย้ายบ้านก็ต้องบอกให้อำเภอทราบ เพื่อจะได้แก้บัญชีสำมะโนครัวให้ถูกต้องอยู่เสมอ คนไม่มีชื่อในสำมะโนครัวเรียกว่า **คนจรจัด** ตำรวจจับไปขังให้มีงานทำได้”

มะลิ “หนูไม่อยากเป็นคนจรจัด”

แดงกับเผือก “ใคร ๆ ก็ไม่อยาก”

แม่ “เพราะฉะนั้นหนูต้องจำไว้ว่า เมื่อไรหนูต้องย้ายไปอยู่บ้านอื่น หนูต้องไปขอแบบฟอร์มที่อำเภอมากรอกการย้าย แล้วให้เจ้าบ้านลงชื่อ แล้วเอาไปส่งให้ที่อำเภอ”

เผือก “เมื่อโรงเรียนหยุด หนูไปอยู่บ้านลุง หนูไม่ได้บอกย้าย หนูไม่รู้”

แม่ “ไม่ต้องบอก หนูไม่ได้ย้ายบ้าน หนูเป็นแต่ไปเที่ยวชั่วคราว บ้านหนูก็คงอยู่ที่บ้านแม่นี่เอง ถ้าหนูย้ายที่อยู่จริง ๆ หนูก็จะต้องบอกย้ายที่อำเภอ”

แดง “หนูยังไม่เคยบอกย้ายที่อำเภอ ทำไมนาย-อำเภอมีชื่อหนูในบัญชีสำมะโนครัวจ๊ะ ! แม่ ?”

แม่ “เมื่อหนูเกิด แม่ต้องไปบอกที่อำเภอ นาย-อำเภอจดชื่อหนูลงไปในบัญชีสำมะโนครัว สำหรับบ้านเรา แล้วก็ออกใบรับขึ้นทะเบียนให้เรารักษาไว้ แม่มีใบทะเบียนวันเกิดของลูก ๆ ทุกคน ใครโตขึ้นแม่จะให้เก็บเอง สำหรับจะได้เป็นพยานแสดงวันเกิด”

มะลิ “แม่จ๋า! เมื่อตาแก่นตาย เอาศพไปวัด ใครบอกย้ายสำมะโนครัวให้แกจ๊ะ?”

แม่ “เมื่อคนตาย เจ้าบ้านก็ต้องรีบบอกอำเภอ หนูจำไม่ได้หรือ อำเภอเขามาตรวจศพ แล้วเขาออกใบอนุญาตให้ เราจึงเอาศพไปวัดได้?”

แดง “ตาแก่นแกตายแล้ว แกไม่ต้องย้ายบ้าน ศพของแกย้าย ไม่ใช่ตาแก่นย้าย”

มะลิ “หนูไม่อยากตาย”

แม่ “เมื่อคนในบ้านตาย เจ้าของบ้านต้องบอกอำเภอ

ทันที อำเภอต้องรู้เห็นเป็นพยานว่าตายโดยบริสุทธิ์ คือไม่มีการฆ่าฟันกันตาย ถ้าปรากฏว่าเป็นศพถูกฆ่า เขาก็ฟ้องศาลให้ลงโทษผู้ฆ่าตามกฎหมาย เพราะฉะนั้น การ

ตายเราต้องแจ้งให้อำเภอทราบทันที ได้ใบอนุญาตแล้วจึงเอาศพลงหีบได้”

“คนป่วยเป็นโรคติดต่อที่ร้ายแรง เช่น กาฬโรค และโรคอื่น ๆ ที่รัฐบาลประกาศว่าต้องแจ้งความให้เจ้าหน้าที่ทราบ เราก็ต้องแจ้งความทันทีเหมือนกัน”

“แต่การเกิด หรือการย้าย เขายอมให้ยืดเวลาการแจ้งความไปได้ไม่เกิน ๑๕ วัน คือให้แจ้งความวันใด ๆ ภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันเกิดหรือวันย้าย ถ้าไม่แจ้งความภายในกำหนด อำเภออาจฟ้องให้ศาลลงโทษตามกฎหมาย”

เผือก “หนูไม่อยากถูกฟ้อง”

มะลิ “หนูไม่อยากถูกลงโทษ”

แม่ “หนูต้องรู้และทำตามกฎหมาย ในเรื่องการเกิดการย้ายบ้าน และการตาย จึงจะได้ชื่อว่าเป็นพลเมืองดี”

เครื่องจำ

๑. การย้ายบ้าน ต้องบอกอำเภอของตัวภายใน ๑๕ วัน ต้องให้เจ้าบ้านที่ไปอยู่ใหม่ลงชื่อรับรองด้วย

๒. การเกิด ต้องบอกอำเภอของตัวภายใน ๑๕ วัน และรับใบทะเบียนวันเกิดมารักษาไว้ เพื่อเป็นพยานแสดงวันเกิดของตนต่อไป

๓. การตาย ต้องบอกอำเภอทันที เพื่อให้อำเภอมีเวลาตรวจศพ และออกใบอนุญาตจัดการศพ

๔. ถ้าเป็นโรคติดต่อที่รัฐบาลประกาศว่าต้องบอกให้เจ้าหน้าที่ทราบ เช่นเป็นกาฬโรคก็ต้องรีบบอก

เพลงท่า

ร้องลำเขมรปากท่อ หรือเพลงอื่นตามถนัด ทำท่าตามบทด้วย

มานี่ มานี่ มาไปเล่นซ่อนหา
ที่ชานชาลา แดดร่มรำไร

เก็บสมุดดินสอ วิ่งปร๋อออกไป
เร็ว ๆ ไว ๆ หรือจะเล่นอะไรนี่ ?
อ้ายโม่งเอาไหม ? ฉันไม่เอาละ
เอาเถิดนะจ๊ะ ! ผ้าใหม่ฉันมี
คลุมหัวไม่สบาย หายใจไม่ดี
อึดอัดเต็มที มันไม่เป็นรส
ปิดตาเอาเถิด ขอเปิดจมูกไว้
จะได้หายใจ อากาศสด ๆ
วิ่งไล่ไขว่คว้า คลำหาเลี่ยวลด
จ้อง ๆ จด ๆ ล้มคว่ำคะมำหงาย
ซ่อนหาดีกว่า มา ฉันจะอยู่โยง
พวกเราทั้งโขยง แอบซ่อนตามสบาย
เอาละ ! ฟุบลง อยู่โยงแลหาย
เที่ยวจ้องมองหมาย ทั้งหลายวิ่งเข้าโยง

โยง – โยง – โยง

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น ถนนพหลโยธิน พระนคร โทร. ๗๑๔๖๔
นายกระจ่าง บุณยเกตุ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ม.ค. ๒๕๑๔